

EN KONTINGENT MAGTUDØVELSE

- OM DANMARKS MILITÆRE OG HUMANITÆRE ENGAGEMENT I AFGHANISTAN

SPECIALE

AFLEVERET DEN 16. FEBRUAR 2009

CAND.SOC. PKL - POLITISK KOMMUNIKATION OG LEDELSE

COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL

VEJLEDER: CHRISTIAN BØRCH

INSTITUT FOR POLITIK, FILOSOFI OG LEDELSE

UDARBEJDET AF: JAKOB TUBORGH

ANTAL ANSLAG INKL. MELLEMRUM: 181.746

ABSTRACT

Through a poststructuralist approach, this thesis focuses on how the Danish government's perception of the Taliban movement and the Afghan population is constructed through discourse and how this perception is reflected in the current Danish involvement in Afghanistan. Furthermore, the thesis brings to focus which consequences the Danish involvement has for both the Taliban movement and the Afghan population.

Taking our point of departure in a discourse analysis inspired by Ernesto Laclau & Chantal Mouffe, it is analysed how the Danish government through discourse constructs the Taliban movement in antagonistic terms, while the Afghan population is constructed in agonistic terms. Both identities are constructed relationally to the identity of the Danish government, which makes the latter's perception of these players contingent. Nevertheless, the thesis renders probable that the Danish involvement in Afghanistan is carried out on the basis of this perception of the Taliban and the Afghan. This is done through an analysis of power relations inspired by Michel Foucault. Apart from rendering the above-mentioned correlation probable, this approach is applied to analyse the Danish involvement's consequences for the Taliban and the Afghans in general. It is concluded that the Danish government exerts *sovereign power*, i.e. armed force, on the Taliban movement on the basis of the antagonistic relation mentioned above. On the other hand, the Danish government exercises *disciplinary power*, *biopolitics* and *governmentality* on the Afghan population as a result of the agonistic relation to this player. This means, that the Danish government attempts to structure the possible field of action of the Afghans through specific capacity building and information campaigns, promotion of human rights, and disciplinary approaches to increase public sector productivity among other things. On the basis of these conclusions, the Danish involvement is characterized as being contingent.

Keywords: *Afghanistan, Danish involvement, poststructuralism, discourse analysis, power, Laclau, Mouffe, Foucault*

INDHOLDSFORTEGNELSE

KAPITEL 1: INDLEDNING	2
1.2 PROBLEMFOMULERING	4
1.3 BEGREBSAFKLARING	4
1.4 PROJEKTDESIGN	5
KAPITEL 2: ANALYSESTRATEGI OG METODE	6
2.1 VIDENSKABSTEORI	6
2.2 PRÆSENTATION AF TEORI	8
2.2.1 LACLAU & MOUFFES DISKURSTEORI	9
2.2.2 FOUCAULTS MAGTANALYSE	13
2.3 UDSIGELSESKRAFT	16
2.4 AFGRÆNSNING OG PRÆSENTATION AF EMPIRI	17
2.5 METODE	19
KAPITEL 3: DISKURSANALYSEN	21
3.1 INDLEDNING	21
3.1.1 OPERATIONALISERING OG KONDITIONERING AF BEGREBER	21
3.1.2 DISLOKATIONEN	22
3.2 SIKKERHEDSDISKURSEN	24
3.3 FRIHEDSDISKURSEN	27
3.4 MENNESKERETTIGHEDSDISKURSEN	31
3.5 UDVIKLINGSDISKURSEN	35
3.6 STRUKTURERING AF DET DISKURSIVE RUM	39
3.7 OPSAMLING PÅ DISKURSANALYSEN	42
KAPITEL 4: MAGTANALYSEN	43
4.1 INDLEDNING	43
4.1.1 INDDDELING I STYRINGSPRAKSISSE	44
4.2. STYRINGSPRAKSIS FOR NEUTRALISERING AF TALIBAN	46
4.3. STYRINGSPRAKSIS FOR STATSOPBYGNING	50
4.4. STYRINGSPRAKSIS FOR VÆRDIPOLITIK	55
4.5. STYRINGSPRAKSIS FOR ØKONOMISK VÆKST & HUMANITÆR FREMGANG	60
4.6 OPSAMLING PÅ MAGTANALYSEN	64
KAPITEL 5: DISKUSSION AF DANMARKS STYRING I AFGHANISTAN	66
KAPITEL 6: KONKLUSION	69
KAPITEL 7: PERSPEKTIVERING	72
LITTERATURLISTE	74
BILAGSLISTE	81

KAPITEL 1: INDLEDNING

Danmark har i dag knap 700 soldater udstationeret i Afghanistan med det formål at bekæmpe Taliban-bevægelsen og andre militante grupper. Dertil kommer en lang række udsendte rådgivere, som forsøger at fremme udvikling, demokrati og menneskerettigheder i landet (UM&FM 2008: 4). Denne aktive indsats er i sig selv bemærkelsesværdig set i lyset af den lange periode i det 20. århundrede hvor Danmark, som enten neutral eller mere eller mindre fodslæbende medlem af NATO, var fortalende for nedrustning og diplomatiske løsninger på internationale kriser (Scocozza og Jensen 1999: 288, 376f). Danmark har siden den kolde krigs afslutning ført en såkaldt aktivistisk udenrigspolitik, men ingen af de hidtidige missioner i eksempelvis Bosnien eller Irak har haft tilnærmelsesvis samme varighed, intensitet eller risiko tilknyttet som missionen i Afghanistan (Dalgaard-Nielsen 2008: 26). Dermed kan den danske indsats i Afghanistan ses som den foreløbige kulmination på det udenrigspolitiske skift, Danmark har gennemgået de sidste 20 år. Samtidig står et bredt flertal i Folketinget bag den danske Afghanistan-politik (Rasmussen 2008b), hvilket betyder, at denne ikke kan siges at være udtryk for blokpolitik eller snævre interesser i det danske samfund. Det er derfor interessant, hvad der gør netop denne mission speciel og har kaldt dette brede folketingsflertal til at sende danske soldater til Afghanistan i den største danske militære operation siden 1864 (Hundevadt 2008: 6).

Ifølge regeringen er der helt overordnet to formål med det danske engagement i Afghanistan. For det første ønsker regeringen at skabe sikkerhed for borgerne i både Afghanistan og resten af verden gennem neutralisering af Taliban for derved at forhindre, at Afghanistan igen skal udvikle sig til et 'fristed for terrorister'. For det andet ønsker regeringen at fremme demokrati, udvikling og menneskerettighedssituationen med det formål at skabe bedre forhold for det afghanske folk (Møller og Tørnæs 2008; UM&FM 2008: 1, 3). I den danske offentlige debat sættes sjældent spørgsmålstegn ved den konkrete udformning af Afghanistan-politikken, men højst ved, om det nytter noget for Danmark at involvere sig, da opgaven kan synes uoverskuelig (Møller og Tørnæs 2008). Det betyder, at det generelt hverken problematiseres hvorvidt Taliban bør neutraliseres, eller hvilke konsekvenser den øvrige danske magtudøvelse har for afghanerne. Dette speciale er imidlertid drevet af en undren over, hvordan regeringen er nået frem til at udforme sin Afghanistan-politik på den måde, som det er tilfældet.

Dette speciale vil dermed forsøge at gå bag om regeringens problematiseringer og erklærede formål med krigen, og vil således ikke acceptere disse formål som en fyldestgørende forklaring på politikkenes udformning. Derimod vil specialet søge at finde selve præmisserne for den danske regerings Afghanistan-politik, og derved fremanalysere, hvorfor denne politik synes rationel, eller ligefrem naturlig, i regeringens optik.

PROBLEMFELT

For at kunne fremanalysere præmisserne for regeringens Afghanistan-politik, vil specialet fokusere på, hvordan regeringen iagttager Taliban og den afghanske befolkning, da disse iagttagelser kan siges at udgøre det vidensgrundlag, hvorudfra regeringen handler. Regeringens iagttagelser og problematiseringer af disse iagttagelser vil derfor udgøre grundlaget for at kunne fremanalysere, hvorfor den danske Afghanistan-politik har fået netop det udtryk, som det er tilfældet. Dette vil blive sammenholdt med den faktiske danske militære og humanitære indsats i Afghanistan, og det vil blive undersøgt, hvordan denne magtudøvelse påvirker afghanernes handlerum i bred forstand.

Analysen af regeringens iagttagelser af Taliban og den afghanske befolkning vil være udformet som en poststrukturalistisk diskursanalyse inspireret af Ernesto Laclau & Chantal Mouffe, hvorudfra det vil blive analyseret, hvordan både den danske regering, Taliban og den afghanske befolkning får tilskrevet identitet gennem *subjektpositioner* i *diskursen*. Derefter vil det i en magtanalyse inspireret af Michel Foucault blive fremanalyseret, hvordan de tilskrevne identiteter påvirker den danske Afghanistan-politikens udformning og hvordan afghanernes handlerum *struktureres* gennem brug af forskellige *magtteknologier*. Disse begreber og teorien bag vil blive uddybet i analysestrategiafsnittet.

Jeg har som forsker ingen ambitioner om normativt at udsige, om regeringens tiltag er iboende gode eller ej. Dog har jeg to andre ambitioner med specialet. For det første, at påvise hvilke præmisser, der ligger til grund for regeringens Afghanistan-politik for dermed at 'afselvfølgeliggøre' denne og vise, at den naturlighed, hvormed den fremstår for regeringen, kun er naturligt på baggrund af disse præmisser. Endvidere er det min ambition at vise, hvilke konsekvenser den danske magtudøvelse har for Taliban og, især, for den afghanske befolkning, da det er sjældent, at dette tema belyses.

1.2 PROBLEMFÖRMULERING

På baggrund af ovennævnte problemfelt vil specialet søge at besvare følgende:

Hvordan iagttager den danske regering Taliban-bevægelsen og den afghanske befolkning, og hvilke konsekvenser får disse iagttagelser for de nævnte aktører?

Problemformuleringen vil blive besvaret med udgangspunkt i følgende underspørgsmål, der ligeledes vil være ledespørgsmål for specialets to delanalyser:

1. *Hvordan og på hvilket grundlag iagttager den danske regering Taliban og den afghanske befolkning i perioden 2001-09?*
2. *Hvordan afspejler disse iagttagelser sig i regeringens politik overfor henholdsvis Taliban og den afghanske befolkning og hvilke konsekvenser får dette for disse aktører?*

1.3 BEGREBSAFKLARING

Følgende begreber kræver en yderligere forklaring:

- Begrebet *den danske regering* dækker over samtlige regeringer, Anders Fogh Rasmussen har ledet siden 2001.
- Med *iagttagelser* henvises til, hvordan regeringen iagttager verden omkring sig og italesætter denne.
- Begrebet *aktører* henviser i denne sammenhæng til individuelle såvel som kollektive aktører der indgår i social samhandling med andre.
- Med *konsekvenser* menes, hvilken påvirkning og håndtering Taliban og den afghanske befolkning udsættes for.

1.4 PROJEKTDESIGN

Kapitel 2 vil præsentere specialets *Analysestrategi og metode*. Her vil det blive introduceret, hvordan specialet teoretisk vil blive grebet an, samt hvordan teorierne i praksis vil blive operationaliseret.

Kapitel 3 vil udgøre en analyse af den danske regerings iagttagelser af Taliban-bevægelsen og den afghanske befolkning. Det vil blive fremanalyseret hvilke relationer den danske regering konstruerer mellem sig selv og disse aktører.

Kapitel 4 vil blive en analyse af den danske regerings magtudøvelse i Afghanistan sammenholdt med konklusioner fra kapitel 3. Det vil blive belyst, hvordan Taliban og den afghanske befolkning håndteres gennem den danske magtudøvelse, hvorved disse aktørers handlerum struktureres på en bestemt måde.

Kapitel 5 vil udgøre en diskussion af den danske styring i Afghanistan. Det vil blive diskuteret, hvordan den danske styring kan iagttages som en bredere tendens til menneskeledelse, samt hvilke konsekvenser det har, og potentielt kan få, for afghanerne.

Kapitel 6 vil udgøre specialets konklusion.

Kapitel 7 vil præsentere, hvordan Niklas Luhmanns samfundsteori kan perspektivere den danske Afghanistan-politik.

KAPITEL 2: ANALYSESTRATEGI OG METODE

Dette speciale vil som nævnt handle om, hvordan den danske regering iagttager Taliban og den afghanske befolkning, hvordan disse iagttagelser afspejler sig i den form for magt, som regeringen udøver i Afghanistan, og hvilke konsekvenser det har for afghanernes handlerum. I dette kapitel vil analysestrategien, der skal åbne op for denne analyse, blive præsenteret. Kapitlet vil indeholde en kort introduktion til begrebet analysestrategi, hvorefter specialets videnskabsteoretiske grundlag vil blive introduceret. Derefter vil specialets teoriapparat i form af Laclau & Mouffes samt Foucaults teorier blive fremlagt, og på den baggrund vil projektets udsigelseskraft blive diskuteret. Endelig vil empirien blive præsenteret og afgrænset, og der vil blive redegjort for opgavens undersøgelsesmetode.

Analysestrategi kan siges at være den praksis, der former det videnskabelige blik således, at det sociale emergerer for iagttageren (Esmark et al. 2005: 7). Analysestrategi er ikke metoderegler, men en strategi for, hvordan man som epistemolog vil konstruere andre aktørers iagttagelser som objekt for egne iagttagelser med henblik på at beskrive, fra hvilket iagttagelsespunkt de beskriver (Andersen 1999: 14). Analysestrategien er derfor kendetegnet ved 'anden ordens iagttagelser', hvilket indebærer iagttagelser af andres iagttagelser (Andersen 1999: 113)¹. Analysestrategien retter det videnskabelige blik mod analyseobjektet på en måde, så nogle aspekter bliver iagttagelige, mens analysestrategien vil være blind for andre aspekter. Derfor er der i enhver analysestrategi tale om et bevidst valg, der har konsekvenser for, hvordan det sociale emergerer og skaber rammerne for den videnskabelige analyses konklusioner (Esmark et al. 2005: 7-11). På den baggrund er jeg bevidst om, at de valg, jeg træffer i den nedenstående gennemgang af analysestrategi og teoretisk perspektiv, ikke er ligegyldige, men højst betydende for specialets konklusioner. I det følgende afsnit vil specialets videnskabsteoretiske standpunkt blive ekspliciteret.

2.1 VIDENSKABSTEORI

Analyserne i dette speciale vil blive bygget op omkring to teoretiske perspektiver fremført af henholdsvis Laclau & Mouffe og Foucault, som begge kan siges at tilhøre den poststrukturalistiske tradition (Howarth 2005: 73). Dette afsnit vil udgøre en videnskabsteoretisk

¹ Begrebet 'andenordens iagttagelser' er oprindeligt hentet i den tyske systemteoretiker Niklas Luhmanns begrebsunivers (Luhmann 1996: 257ff).

præsentation af poststrukturalismen med fokus på de diskursteoretiske aspekter, for at klarlægge dette perspektivs erkendelsesteoretiske præmisser.

Poststrukturalismen er vokset ud af den strukturalistiske tradition, hvilket kan læses ud af ordets sammensætning af præfikset 'post' og begrebet 'strukturalisme'. Imidlertid er der ikke i egentlig forstand tale om noget 'post' i betydningen 'efter', da der snarere er tale om en videreudvikling af strukturalismen end en total afvisning af denne. Ved strukturalisme forstås her den strukturelle lingvistik som fremført af Ferdinand de Saussure i *Cours de linguistique générale*, der blev udgivet posthumt i 1916 (Esmark et al. 2005: 12; Hastrup 2005: 308; Saussure 1983). Det skelsættende i Saussures tanker var, at sproget blev givet en betydningsbærende rolle for meningskabelsen i samfundet. Hovedpointen i Saussures værk var, at sproget udgør en fast, lukket struktur som internt skaber al mening gennem elementernes relationer. Han mente, at denne sprogteori kunne overføres på meningsdannelsen i samfundet generelt, hvorved tanker, begreber og ideer forbindes med fysiske objekter i verden gennem den sproglige struktur (Howarth 2005: 58). I Saussures sproglige struktur, kaldes de grundlæggende elementer tegn, og disse gives mening gennem deres placering i strukturen, og derved gennem dets relationer til andre tegn (Esmark et al. 2005: 15f). Tegnbegrebet defineres som enheden af forskellen betegner/betegnet. 'Betegneren' kan fx være lydbilledet K-A-T, mens 'betegnede' kan være ideen om en kat. Saussures pointe er, at det er tilfældigt hvilken 'betegner' der knyttes til hvilken 'betegnede'. I det nævnte eksempel er der med andre ord ingen objektiv årsag til, at ideen om en kat har fået det sproglige udtryk K-A-T. Saussure benævnte dette 'tegnets arbitraritet'. Saussure hævder på den baggrund, at objekter ikke eksisterer forud for begreber, men gives sin mening internt i sprogsystemet gennem dets relationelle og differentielle karakter (Esmark et al. 2005: 16f; Saussure 1983: 65-70). Hermed afviser Saussure den hidtidige nominalistiske sprogopfattelse, der hævder, at sproget ganske enkelt består af ord, der værdifrit refererer til objekter i verden (Howarth 2005: 35ff).

Poststrukturalismen holder fast i sprogets helt centrale rolle og bygger videre på Saussures pointer om tegnets arbitraritet og at objekter ikke eksisterer forud for begreber. Til gengæld forkastes Saussures idé om, at det sproglige system skulle være en uforanderlig struktur, der har et centrum, hvorudfra mening kan tilskrives. Poststrukturalismens væsentligste påstand er, at strukturen er uden fast centrum. Denne decentrerede struktur kaldes i poststrukturalismen *diskurs* (Esmark et al. 2005: 25ff; Hansen 2006: 18ff). Et vigtigt karakteristika ved dette åbne poststrukturalistiske diskursbegreb er endvidere, at tegnene kan glide i forhold til hinanden, hvorved den sproglige struktur brydes, og nye, anderledes

meningskonstellationer kan skabes (Jørgensen og Phillips 1999: 20f). Som en konsekvens af tegnenes glidning tager diskursteorien afstand fra et positivistisk, ontologisk videnskabeligt blik, hvor analyseobjektet tilskrives en essens eller en værdi i sig selv, som iagttageren med den rette metode kan finde frem til. Derimod abonnerer den poststrukturalistiske diskursteori på et epistemologisk blik, hvor ingen essens på forhånd er givet (Andersen 1999: 13ff). Hvis man skal tvinge en ontologi ned over diskursteorien, vil ontologien dog ligge i ideen om 'det diskursive felt', hvilket er grundlæggende for al mening. Det betyder, at diskursen konstituerer den sociale verden, og at mennesket kun kan iagttage og erkende verden gennem diskursen, hvilket vil sige gennem struktureringen af det diskursive felt. Der vil med diskursbegrebets flydende og kontingente karakter derfor aldrig være et objektivt, underliggende niveau at henvise til som årsagsforklaring for en given socialitet (Dreyer Hansen 2004: 392ff; Jørgensen og Phillips 1999: 17f).

Som konsekvens af diskursens betydning for den menneskelige erkendelse, kan subjekter heller ikke være de sociale relationers oprindelse eller kilde til mening, og den poststrukturalistiske retning udgør en analytisk tilgang, der fravriter subjektet de karakteristika som viljesfuldt, bevidst og afskåret fra de strukturerende samfundsmæssige sammenhænge, som subjektet traditionelt har haft i humanvidenskaberne (Andersen 1999: 19f, 30; Dreyer Hansen 2004: 395ff; Heede 2004: 15; Laclau & Mouffe 2002: 66). Disse videnskabsteoretiske pointer vil blive inddraget i det senere afsnit om projektets udsigelseskraft, hvor konsekvenserne af dette erkendelsesteoretiske udgangspunkt vil blive udlagt. Først vil specialets konkrete teorier blive præsenteret.

2.2 PRÆSENTATION AF TEORI

Som nævnt vil specialets analyser være inspireret af henholdsvis Laclau & Mouffe og Foucault. Laclau & Mouffes diskursanalyse vil blive benyttet til at fremanalysere regeringens diskursive konstruktion af Taleban og den afghanske befolkning, mens Foucault vil blive brugt i analysen af regeringens magtudøvelse i Afghanistan. Før jeg gør rede for de to teoretiske perspektiver, vil det imidlertid være på sin plads at forklare, hvorfor disse teoretikere benyttes sammen. Ikke mindst da Laclau og Mouffe har hentet endog meget stor inspiration i Foucaults diskursanalytiske tilgang (Andersen 1999: 87; Foucault 2005). Derfor kunne man spørge til, hvorfor Foucaults teoriapparat ikke bliver benyttet hele vejen igennem specialet? Svaret er, at Foucaults diskursanalytiske fokus i denne sammenhæng er mindre anvendeligt end Laclau & Mouffes tilgang. Foucault fokuserer på, hvordan bestemte, men

historisk arbitrære regler og regulariteter i diskursen gør det meningsfuldt at tale om et og ikke noget andet, hvorved mennesket på baggrund af disse etablerede sandheder tilbydes visse måder at være menneske på og ikke andre (Foucault 1987: 100f; Foucault 2005). Laclau og Mouffe tilbyder derimod en politisk, diskursteoretisk tilgang, hvor der er fokus på, hvordan grupperinger, gennem artikulationer, relationelt tilskrives en identitet, hvorved det politiske og sociale rum deles op (Laclau og Mouffe 2002: 65ff, 83f). Jeg skønner derfor, at Laclau & Mouffes tilgang vil give en mere potent diskursanalyse, da der i dette speciale netop er fokus på skabelsen af relationelt definerede politiske identiteter.

Endelig vil det også være på sin plads at nævne, hvorfor disse teoretikere benyttes til at analysere den danske udenrigspolitik. I studiet af udenrigspolitik og internationale relationer har poststrukturalismen traditionelt haft det svært overfor mere traditionelle tilgange som eksempelvis realisme, idealisme og konstruktivisme (Hansen 2006: 2ff; Wæver 2000: 280ff). Imidlertid har poststrukturalismen fundet en niche i studiet af internationale relationer, hvor identitet og udenrigspolitik studeres som konstitutive størrelser (Hansen 2006: 5; Wæver 2000: 283f). Til dette formål er kombinationen af Laclau & Mouffe samt Foucault valgt, da de netop kan fremanalysere identiteter i diskursen og identiteternes indflydelse på politikken. Hermed vil Laclau & Mouffes teori i det følgende blive udfoldet.

2.2.1 LACLAU & MOUFFES DISKURSTEORI

Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteoretiske perspektiv vil i denne opgave åbne op for analysen af den danske regerings italesættelser af Taliban og den afghanske befolkning. Analysen vil fokusere på, hvordan den danske regering, Taliban og den afghanske befolkning tilskrives subjektpositioner og indbyrdes relationer i diskursen.

Ernesto Laclau og Chantal Mouffes teoretiske hovedværk *Hegemony and Socialist Strategy* (Laclau & Mouffe 2001) udkom i 1985. Værket har lagt grunden for deres senere respektive arbejde, selvom de to forfattere ikke har skrevet noget sammen siden², men har været aktive hver for sig. Hvor Laclau har fortsat det politisk-teoretiske arbejde, kan Chantal Mouffes sene forfatterskab i højere grad beskrives som politisk filosofi (Clausen et al 2002: 30). Denne gennemgang vil derfor centrere sig om værket *Hegemony and Socialist Strategy*, men vil enkelte steder inddrage begreber fra Laclau og Mouffes senere forfatterskaber, hvor disse kan inkorporeres i det øvrige teoriapparat. Laclau og Mouffes teoriapparat er ganske komplekst, og i det nedenstående vil kun de begreber, som vil blive benyttet i analysen, blive

² Undtagen en enkelt artikel: Laclau, E. & Mouffe, C.: "Postmarxism Without Apologies", *New Left Reviews*, 1987, no. 166

fremlagt, velvidende at dette ikke er nogen udtømmende gennemgang af deres samlede teoriapparatet. Samtidig har Laclau og Mouffe kun i meget ringe grad operationaliseret deres teoriapparat, hvorfor der ikke kan trækkes på deres erfaring i den retning. Derfor må man som forsker selv udvikle en analysestrategi (Andersen 1999: 88)

Laclau og Mouffe siges at være postmarxister, da de gentænker den marxistiske tradition gennem et poststrukturalistisk perspektiv. Laclau & Mouffe opretholder marxismens tese om at historien drives frem af modsætningsforhold mellem grupper i samfundet, men omvendt afvises det både, at disse grupper er fikserede og at de er økonomisk determinerede. Derimod kan politiske identiteter skabes ud fra konflikter om for eksempel religion, køn, etnicitet eller andet (Clausen et al. 2002: 11f; Howarth 2005: 148f). Dette læses ind i en poststrukturalistisk ramme, hvor Laclau & Mouffe tager udgangspunkt i Saussures tegnbegreb, som gennemgås i det videnskabsteoretiske afsnit. Laclau & Mouffe arbejder derfor med et åbent diskursbegreb, hvor tegnet er principielt flydende, men fortsat defineres som enheden af forskellen betegner/betegnet. Laclau & Mouffe abonnerer dermed på poststrukturalismens pointe om, at sammenknytningen af et udtryk (en betegner) med et bestemt indhold (en betegnet) ikke på forhånd er fastlagt, men er resultatet af en kontingent proces, hvor 'betegnere' og 'betegnede' kobles sammen gennem *artikulation* (Clausen et al. 2002: 21ff; Laclau & Mouffe 2002: 63f). *Artikulationer* vil derfor være forsøg på at definere bestemte objekter eller begreber i diskursen. Dette kunne i et hjemligt politisk eksempel være regeringens forsøg på at knytte udtrykket 'velfærd' til visse ydelser fra staten til forskel fra andre mulige ydelser. Et andet eksempel kunne være, hvordan rivaliserende politiske fløje kæmper om, hvilket betydningsindhold udtrykket 'retfærdighed' skal dække over i konflikten i Nordirland (Clohesy 2000: 70ff).

Betegnere og betegnede flyder følgelig principielt rundt blandt hinanden på det diskursive felt uden anden fiksering, end den, som midlertidigt skabes gennem artikulationen, og som kaldes *diskurs*. Den flydende tilstand betegnes 'diskursivitet' og Laclau & Mouffes skelnen mellem diskurs/diskursivitet, som noget delvis fikseret/flydende, er helt central for at forstå teorien (Laclau & Mouffe 2002: 63f). Samtidig må forholdet mellem artikulation og diskurs forstås som forholdet mellem praksis og system/struktur, hvor artikulationen skaber diskursen, mens diskursen sandsynliggør visse artikulationer (Andersen 1999: 89-90). Til trods for at diskursen er flydende, fastholdes tesen om, at al meningstilskrivning sker gennem forskelle i diskursen, hvorfor Laclau & Mouffe beskriver en diskurs som en strukturel helhed af forskelle (Laclau & Mouffe 2002: 52ff).

HEGEMONI OG ÆKVIVALENS

Selvom en diskurs aldrig kan fikseres endeligt, vil diskursen imidlertid skabe et eller flere centre hvorom de flydende betegnelser fikseres og tilskrives mening. Sådanne centre kaldes nodalpunkter (Laclau & Mouffe 2001: 112). Når en bestemt diskurs er dominerende kan man tale om hegemoni, som defineres som det, at der rundt om et eller flere nodalpunkter etableres en større gruppe flydende betegnelser, som får tilskrevet mening gennem deres tilknytning til nodalpunktet (Laclau & Mouffe 2001: 136). Hegemonibegrebet står centralt i Laclau & Mouffes teori, og i dette speciale vil regeringens kommunikation blive set som forsøg på at stabilisere et hegemonisk projekt, hvor regeringen forsøger at tilskrive mening på en ny måde. Modsat hegemoni, hvor strukturen opnår en vis sedimentering, vil der i andre situationer opstå begivenheder, som bryder den eksisterende, diskursive orden, da begivenheden ikke kan begribes ud fra de tilstedeværende strukturer, og de eksisterende identiteter synes truede af begivenheden. En sådan situation kaldes en dislokation. På baggrund af en dislokation kan et nyt hegemoni og nye identiteter opstå gennem artikulationer (Laclau 1990: 39ff). I dette projekt vil det blive fremanalyseret, hvorvidt der kan identificeres en dislokation i 2001 og hvordan den danske regering gennem sine artikulationer forsøger at skabe hegemoni.

Ved at sammenknytte flydende betegnelser og nodalpunkter i et hegemonisk projekt, skabes endvidere en ækvivalenskæde af diskursobjekter, hvor det ækvivalente består i, at de sammenknyttede objekter alle tilskrives nogle bestemte værdier *til forskel* fra andre objekter. Derved ophæves forskellen mellem de objekter, der knyttes sammen, hvorved der konstrueres en modsætning til den anden gruppe af objekter (Laclau & Mouffe 2002: 81f). Det vil i specialet blive undersøgt, hvorvidt der på baggrund af den danske regerings kommunikation kan iagttages ækvivalenskæder.

ANTAGONISME OG AGONISME

Relationen mellem to givne ækvivalenskæder, der iagttager den andens tilstedeværelse som en trussel mod sin egen identitet, betegnes en antagonisme. Antagonismer skabes ud fra ækvivalenslogikken, hvor to grupper af objekter konstrueres som hinandens modsætninger. Det vil sige, at al positivitet ophæves og elementerne repræsenteres gennem deres tilknytning til en bestemt kæde. Dermed bliver deres identitet negativt defineret – gennem hvad de ikke er. En antagonisme er derfor en konstruktion, der fremstår truende for iagttageren, da den konstrueres som den rene negativitet af iagttagerens identitet (Laclau & Mouffe 2002: 82f). Mouffe har i sit senere forfatterskab introduceret begrebet 'agonisme'. En agonisme beskrives

som et vagere modsætningsforhold, der ikke er direkte truende for iagttageren, men som alligevel er et modsætningsforhold, der kan eller bør reageres på (Mouffe 2005: 20f). Dermed opstiller Laclau og Mouffe antagonismen og agonismen som to typer af modsætningsfyldte relationer, som kan bringe subjekter til at handle. På baggrund af denne relationelle tilgang til skabelsen af identiteter i relationer står det klart, at subjekter aldrig har nogen objektiv essens i Laclau & Mouffes tilgang, men at denne først bliver tilskrevet i mødet med andre (Howarth & Stavrakakis 2000: 10; Laclau & Mouffe 2002: 41). I projektet vil der blive fokuseret på, hvorvidt relationerne mellem den danske regering, Taliban og den afghanske befolkning kan betegnes som antagonismer eller agonismer.

SUBJEKTET I DISKURSTEORIEN

I enhver diskurs gives en række subjektpositioner som aktørerne tilskrives og som sætter disses overordnede handlerum. Subjektpositionerne tilskrives karakteristika gennem den klynge af betegnere og nodalpunkter med hvilke de ækvivalerer (Jørgensen & Phillips 1999: 55). En yderst vigtig pointe er her, at subjektpositionerne hermed gives mening gennem deres relationer til både andre subjektpositioner og nodalpunkter, hvorved enhver tilskrevet identitet kun kan forstås relationelt (Laclau & Mouffe 2002: 63). Regeringens tilskrivning af subjektpositioner vil spille en stor rolle i diskursanalysen.

Som det blev berørt i videnskabsteoriafsnittet, og som det vil blive yderligere diskuteret i afsnittet om udsigelseskraft, spiller subjektets intentioner ikke nogen stor rolle i det diskursteoritiske perspektiv. Man kan helt overordnet sige, at regeringens intentionalitet er identificerbar i forsøget på at skabe hegemoni, men at denne ikke vil spille nogen rolle for specialets konklusioner, da jeg vil antage at regeringens intentionalitet bunder i rationaler og sandheder givet i diskursen (Dreyer Hansen 398f). Derfor vil der i diskursanalysen heller ikke blive fokuseret på, hvorfor den danske regering tilskriver mening, som den gør, men på hvordan meningstilskivningen sker, og hvilke konsekvenser det har.

På baggrund af Laclau & Mouffes diskursteori vil der derfor blive åbnet op for, hvordan regeringen tilskriver Taliban og den afghanske befolkning subjektpositioner i diskursen, og hvordan disse gives mening via nodalpunkter, hvorved det politiske rum potentielt deles op i ækvivalenskæder. Før diskursteorien bliver operationaliseret i kapitel 3, vil konditioneringen af de analytiske begreber blive præsenteret. Her følge en præsentation af Foucaults magtanalytik.

2.2.2 FOUCAULTS MAGTANALYSE

Michel Foucaults forfatterskab er ganske vidtfavnende og ændrede sig ganske meget gennem årene (Howarth 2005: 77). Det er et kendetegn ved Foucaults værk, at det både tager afstand fra og bygger videre på strukturalismen, hvorfor Foucault, som nævnt i videnskabsteori-afsnittet, kan siges at være poststrukturalist, selvom han selv tog afstand fra at blive kategoriseret som sådan (Andersen 1999: 30; Lindgren 2005: 331). Foucaults tilgang til magtbegrebet har som forfatterskabet udviklet sig over tid (Heede 2004: 37), og denne gennemgang hævder ikke at være udtømmende for Foucaults magtteori. Derimod vil de aspekter af Foucaults magtbegreb der er relevante og brugbare for denne analyse blive medtaget.

Magtanalysen kom først til i Foucaults senere forfatterskab og kan ses som en videreudvikling af hans diskursanalyse. Hvor diskursanalysen konstruerer en viden og dermed nogle sandheder, kan magtanalysen tage over og analysere, hvordan mennesker handler på baggrund af disse sandheder (Foucault 2005: 36f). Foucault udtaler selv, at: *"Analysen af de diskursive formationer må afløses af/suppleres med en analyse af mønstre for, hvordan vi handler, og hvilke begrænsninger disse handlinger er et produkt af"* (Foucault 2005: 37). I denne opgave vil Foucaults magtanalyse ligeledes blive benyttet i forlængelse af diskursanalysen til at kortlægge den danske magtudøvelse i Afghanistan. Mere specifikt vil magtanalysen blive brugt til at påvise, hvordan den danske regering håndterer Taliban og den afghanske befolkning på baggrund af den viden, som er konstrueret i regeringens diskurs. På den måde kan det sandsynliggøres, hvorfor den danske magtudøvelse har fået netop det specifikke udtryk, som er tilfældet, og hvad det betyder for struktureringen af afghanernes handlerum.

Den moderne magt karakteriserer Foucault som produktiv, hvormed han tager afstand fra et traditionelt, repressivt magtbegreb, hvor magten kan besiddes af eksempelvis staten eller en bestemt aktør. Magten er produktiv i den forstand, at den skaber individer, ved at gøre dem til bestemte subjekter. Dermed optræder magten ikke udelukkende som en repressiv størrelse, der forhindrer menneskets udfoldelse (Foucault 1994: 98ff; Villadsen 2007: 17, 21). Foucault formulerer det således: *"magt er ikke en institution, og det er ikke en struktur, det er heller ikke en bestemt kraft, som visse udvalgte skulle være begavet med: det er det navn man giver en strategisk kompleks situation i et givent samfund"* (Foucault 1994: 99). Derfor vil der i ethvert samfund og enhver relation være magt mellem de aktører, der påvirker hinanden (Foucault 1980: 141; Foucault 1982: 222f).

Foucault karakteriserer magtforhold som værende "på én gang intentionelle og ikke-subjektive" (Foucault 1994: 100). Med det mener Foucault, at der altid vil ligge intentioner og

rationaler bag menneskelig handling, men at den viden, der giver intentionen mening er skabt i diskursen og dermed uden for subjektet. Derfor kan individets intentioner aldrig siges at være subjektive. Magtudøvelsen begrundes derfor i den tilgængelige viden, der produceres i diskursen (Villadsen 2007: 21), og det er denne kombination mellem magten og den tilgængelige viden, der er interessant for specialets samlede analyse. Magtanalysen kan dermed belyse den danske regerings organisering, styring og håndtering af Taliban og den afghanske befolkning (Foucault 2005: 37).

Foucault har gennem sine empiriske analyser identificeret en række overordnede magtformer, der kan spores tilbage til forskellige historiske perioder. Disse magtformer udbredes og generaliseres i samfundet, hvorved det kan identificeres, at nogle dominerer i forskellige perioder. I dette speciale vil der blive fokuseret på fire magtformer, som Foucault har identificeret som 'den suveræne magt', 'den disciplinerende magt', 'biopolitikken' og 'den gouvernementale magt' (Foucault 2004: 242f; Foucault 2008: 116ff). Disse magtformer er som nævnt knyttet til bestemte historiske samfundstyper, men kan alle identificeres i det moderne samfund og i moderne staters ageren. Det vil sige, at det vil være muligt at se udtryk for forskellige magtformer sideløbende, og der vil være interaktion mellem magtformerne (Foucault 2004: 242; Jensen 2006: 239f).

MAGTFORMERNES KARAKTERISTIKA

Den suveræne magt kan beskrives som herskerens eller de herskendes magt over livet, og dermed ret til at slå ihjel. Denne magt forbindes historisk med enevældige fyrstendømmer og er traditionelt knyttet til territoriet og suverænens fysiske magt "*to take life or let live*" (Foucault 2004: 240f). Den disciplinerende magt er produktiv og historisk knyttet til den bureaukratiske stat, som disciplinerer det enkelte individ til at opføre sig på en bestemt måde ved at opstille normer og gennem skabelsen af institutioner, som eksempelvis skolen, fængslet eller militæret (Foucault 2004: 242; Jensen 2005: 230ff). Biopolitikken kan derimod ses som en produktiv magt på samfundsplan, hvor befolkningen forsøges påvirket til at handle på forskellig vis for at styrke befolkningen og derved styrke staten (Foucault 2004: 242f; Jensen 2005: 240ff). Biopolitikken kan derved siges at betegne magten "*to 'make' live and 'let' die*" (Foucault 2004: 241). Den sidste magtform Foucault identificerede er 'den gouvernementale magt' eller 'gouvernementaliteten' (Foucault 2008: 116ff). I visse tekster udlægges denne som sammenfaldende med biopolitikken, men i dette speciale vil de blive anskuet som to separate magtformer, som dog deler visse fællestræk. Foucaults oprindelige definition af den gouvernementale magt er ganske bred (Foucault 2008: 116f), men i dette speciale vil det blive

defineret med udgangspunkt i Foucaults brug af begrebet i sit essay *The Subject and Power* (Foucault 1982). Her betegnes *gouvernement* som: "the way in which the conduct of individuals or of groups might be directed: the government of children, of souls, of communities, of families, of the sick. It did not only cover the legitimately constituted forms of political or economic subjection, but also modes of action, more or less considered or calculated, which were destined to act upon the possibilities of action of other people" (Foucault 1982: 221). Disse omtalte alternative "modes of action", kan anskues som installation af 'selvteknologier', hvor man forsøger at lede andre til at lede sig selv på en bestemt måde. 'Gouvernementalitet' defineres i denne opgave som installation af selvteknologier i subjekter, og derved styring af andres selvstyring. For at forklare begrebet 'selvteknologi', er nogle bemærkninger om Foucaults syn på subjektet i forhold til magten dog påkrævet. Disse vil blive præsenteret i det følgende afsnit.

SUBJEKTET OG MAGT

Foucault taler om to former for produktiv magt, der er knyttet til subjektet. Den første handler om, at man kan være underkastet andres kontrol. Den anden handler om, at man kan være underkastet sig selv (Borch 2005: 21; Foucault 1982: 212). Den første type magt kan fremanalyseres i diskursanalysen, hvor der vil være magt forbundet med konstitueringen af de subjektpositioner, som tildeles i diskursen. I Foucaults termer kaldes dette 'subjektivering' (Foucault 1982: 212). Denne magtudøvelse vil blive benyttet på det strategiske plan, hvor det vil blive påvist, hvordan regeringen gennem objektivering af subjekter, opdeler afghanerne i de grupperinger, som der efterfølgende handles på. Samtidig er der magt forbundet med selve objektiveringen, hvorved subjektet gøres til noget frem for noget andet.

Den anden magttype, der er knyttet til selvet, er den selvbestemte 'subjektivation', hvor subjektet arbejder med sig selv og forsøger at omforme sig selv i retning mod en tilstand, som subjektet forventer, vil bringe lykke, renhed, visdom, perfektion eller udødelighed. Et sådant selvarbejde kaldes en *selvteknologi* (Borch 2005: 21; Foucault 1988: 18). Foucault kendetegner *gouvernementalitet* som krydsfeltet mellem magtudøvelse og selvteknologier (Foucault 1988: 19). I dette speciale vil den *gouvernementale* magt derfor være karakteriseret ved regeringens eventuelle forsøg på at installere selvteknologier i den afghanske befolkning eller udvalgte dele heraf. Det vil sige, at det vil blive undersøgt, hvorvidt regeringen forsøger at lede individer til at udøve aktive selvforhold (Borch 2005: 23).

Opsummeret vil magtanalysen således tage udgangspunkt i den viden og konstruerede sandhed om Taliban-bevægelsen og den afghanske befolkning, der er kommet til syne i

diskursanalysen. Foucault er ikke interesseret i hvorvidt disse etablerede sandheder er sande eller ej, men snarere i, hvordan disse sandheder skaber bestemte magtkonstellationer (Heede 2005: 44). Ud fra denne viden vil det blive fremanalyseret, hvordan og hvor de fire omtalte magtformer træder frem i den konkrete danske indsats. Foucaults magtanalyse vil derfor kortlægge, hvordan regeringen udøver magt i Afghanistan ved at oplyse, tilrette, normere og likvidere forskellige dele af den afghanske befolkning, og påvise hvordan denne magtudøvelse strukturerer afghanernes handlerum. Dette vil som nævnt ske ved at analysere både den danske indsats' strategiske niveau, samt det konkrete, magtteknologiske niveau. De specifikke iagttagelsesledende begreber vil blive præsenteret og konditioneret ret før analysen i kapitel 4.

2.3 UDSIGELSESKRAFT

På baggrund af ovenstående teorigennemgang vil jeg nu kort reflektere over specialets udsigelseskraft. Som det blev nævnt i afsnittet om videnskabsteori, ligger der i den poststrukturalistiske tilgang den epistemologiske præmis, at virkeligheden ikke kan forudsættes på forhånd, men at al mening tilskrives diskursivt (Dreyer Hansen 2004: 392ff). Det betyder naturligvis også, at min erkendelse af virkeligheden som forsker ligeledes er diskursivt frembragt, hvorfor jeg ikke har nogen privilegeret adgang til hverken sandhed eller virkelighed. Derfor kan jeg heller ikke udsige noget om verden i sig selv, men i dette tilfælde udelukkende noget om, hvordan regeringen iagttager verden og handler derpå (Dreyer Hansen 2004: 397ff).

Som det blev nævnt i videnskabsteoriafsnittet kan intentioner og mening i poststrukturalismen ikke føres tilbage til et transcendentalt subjekt (Andersen 1999: 19f, 30; Dreyer Hansen 2004: 395ff). Dermed vil der som nævnt ikke være fokus på subjektive intentioner, men snarere på, hvordan intentioner finder sin begrundelse i diskurser eller viden, som er diskursivt medieret. Den diskursteoretiske tilgang vil derfor ikke have udsigelseskraft om, *hvorfor* aktørerne handler som de gør, hvorimod der vil være fokus på, *hvordan* de handler. Med denne afstandtagen til kausale forklaringer kan specialet derfor ikke forklare, *hvorfor* der skabes bestemte relationer mellem den danske regering, Taliban og den afghanske befolkning. Det kan derimod udsiges *hvordan* disse skabes. (Dreyer Hansen 2004: 400). Denne manglende fokus på kausalitet betyder ligeledes, at der ikke kan bevises nogen endegyldig sammenhæng mellem diskurs og magtudøvelse. Denne kan blot sandsynliggøres, og der kan vise sig divergens mellem diskurs og magtudøvelse, uden den valgte teoretiske tilgang kan forklare fuldstændigt hvorfor.

Endelig bør det nævnes, at målet med dette speciale derfor ikke er at give endelig forklaring på, hvorfor den danske regerings Afghanistan-politik ser ud, som den gør. Med denne tilgang, hvor verden ikke indeholder en væren i sig selv, handler vidensproduktion ikke om at konkludere en endegyldig sandhed. Min erkendelse af problemfeltet hænger ligeledes uløseligt sammen med valget af analysestrategi, hvilket rent videnskabeligt forpligter til en refleksion over, hvilke begrænsninger min tilgang skaber for analysens konklusioner. Jeg er i den forbindelse bevidst om, at det er min udvælgelse af empiri, der konstruerer de iagttagelser, som identificeres i analysen, ligesom jeg er opmærksom på, at jeg er en del af den overordnede diskurs, som er min analysegenstand (Howarth 2005: 177). Dermed er konklusionerne et resultat af mine iagttagelser af empirien, hvorfor disse nødvendigvis må anskues som kontingente.

2.4 AFGRÆNSNING OG PRÆSENTATION AF EMPIRI

Specialet beskæftiger sig med perioden 2001-09 af to årsager. For det første kunne Anders Fogh Rasmussen den 27. november 2001 samle sin første VK-regering bag sig (STM web), og for det andet angreb formodede al-Qaeda-terrorister den 11. september 2001 World Trade Center i New York og Pentagon i Washington. Den danske regering valgte på den baggrund kort tid efter at bakke op om den amerikansk ledede krig mod terror (Nyrup Rasmussen 2001), hvilket naturligvis har haft store konsekvenser for dansk udenrigspolitik, som dermed blev ledt på en helt ny kurs (Dalgaard-Nielsen 2008: 26). På den baggrund fremstår 2001, som et naturligt begyndelsestidspunkt for analysen.

Specialets empiriske grundlag vil helt overordnet blive udgjort af den danske regerings kommunikation om situationen i Afghanistan i perioden 2001-09. Der vil imidlertid blive taget udgangspunkt i forskellige typer af empiri. I diskursanalysen vil der udelukkende være tale om udtalelser fra den til enhver tid siddende statsminister, udenrigsminister, udviklingsminister og forsvarsminister, samt publikationer udarbejdet af deres respektive ministerier. Dette er tilstrækkeligt, da den danske indsats i Afghanistan ligger inden for disse fire ministeriers ressortområder, hvorfor det er disse fire ministre, der koordinerer og leder den danske indsats i Afghanistan. Der vil indgå relevante taler, interviews samt artikler og

kronikker fra disse ministre i de største danske dagblade³. Der vil kun være tale om materiale, hvor der klart fremgår, at regeringen er afsender, og der vil derfor ikke indgå materiale med andres fortolkninger af, hvad regeringen måtte mene eller iagttage. Til at belyse regeringens syn på sig selv vil Udenrigsministeriets Public Diplomacy-materiale blive benyttet, da det er regeringens officielle måde at fremstille sig selv på i udlandet. Dette materiale er udvalgt, da det samlet er fyldestgørende til at påvise det hegemoniske projekt, den danske regering forsøger at fiksere i diskursen, da det bredt fremstiller, hvordan regeringen anskuer både sig selv, Taliban og den afghanske befolkning.

Magtanalysen vil tage udgangspunkt i to slags kilder. Den første er såkaldt præskriptive tekster, som opstiller hvad regeringen bør gøre, på baggrund af en problematisering. Den præskriptive empiri vil i praksis udgøres af Udenrigsministeriets strategipapirer. Den anden type empiri er såkaldt deskriptiv. Disse kilder beskriver i højere grad, hvordan regeringen har handlet i forskellige situationer og hvad resultatet af den danske indsats har været. Den deskriptive empiri tæller blandt andet konkrete projektbeskrivelser fra danskstøttede projekter i Afghanistan, som er tilvejebragt gennem Udenrigsministeriet, som giver en konkret beskrivelse af genopbygningsindsatsen⁴. Endvidere vil der blive inddraget to længerevarende interviews med oversergent Thomas Nissen fra Forsvarsakademiet og med Pernille Dueholm, fuldmægtig i Udenrigsministeriet med Afghanistan som arbejdsområde. Disse beskriver henholdsvis den militære indsats, samt Udenrigsministeriets bredere tilgang til arbejdet i Afghanistan. Endvidere vil der blive henvist til to kortere telefoninterviews. Det første med Seniorrådgiver i Udenrigsministeriets kontor for Bistandsfaglig Tjeneste Kristian Kirkegaard Edinger, som har arbejdet med den danske støtte til undervisningsområdet i Afghanistan, og det andet med Udenrigsministeriets udsendte stabiliseringsrådgiver i Helmand-provinsen Georg Güntelberg, der blandt andet assisterer de lokale embedsmænd i Helmand med deres arbejde. Derudover vil der blive inddraget enkelte oplysninger fra den danske ambassade i Kabul. På det militære område stammer en del information fra Hærens Operative Kommandos informationsmateriale, samt fra relevante indslag på Forsvarskanalen.dk. Dette vil blive suppleret med Kim Hundevadts *I morgen angriber vi igen*, der er en skildring fra fronten i Afghanistan, da det har været svært at finde konkrete beskrivelser af kamphandlinger

³ I specialet indgår kronikker og artikler bragt i de respektive ministres navne, samt interview med disse, i Politiken, Morgenavisen Jyllands-Posten, Berlingske Tidende, Dagbladet Information samt Weekendavisen til trods for at de ikke har dagbladsstatus, men dog har stort fokus på udenrigspolitik.

⁴ Disse projektbeskrivelser kan findes som bilag, da de ikke er offentligt tilgængelige, men interne dokumenter fra Udenrigsministeriet. Dokumenterne er ikke hemmelige, men det kræver normalt aktindsigt at få adgang til dem. Jeg har fået adgang til disse gennem mit job som studentermedhjælper i Udenrigsministeriet.

i hærens eget informationsmateriale. Empirien til magtanalysen dækker dermed både såkaldt præskriptive tekster, der vil blive benyttet på det strategiske niveau, og mere konkrete, beskrivende tekster om, hvad der, ifølge regeringen, hæren, Udenrigsministeriet og journalist Kim Hundevadt, rent faktisk er foregået. Denne brede empiribase er valgt for at kunne iagttage flest muligt aspekter af magtudøvelsen.

Magtanalysen vil primært strække sig over perioden fra 2005 til primo 2009, da Danmark i denne periode har haft klare strategipapirer, og i den sidste del af perioden har Danmark endvidere haft udstationeret en hel bataljon og dermed haft sit eget ansvarsområde i den centrale del af Helmand-provinsen (Hundevadt 2008: 269). Hvor der er forefindes god information på danske projekter i perioden 2001-05, vil disse naturligvis også blive inddraget.

I empirien optræder både stavformen Taleban og Taliban. Ifølge Dansk Sprognævn er begge stavemåder korrekte, men i specialet vil formen Taliban blive benyttet. Dette vil imidlertid ikke blive rettet i citater.

2.5 METODE

Eftersom specialet består af to dele, vil der ligeledes indgå forskellige undersøgelsesmetoder i disse. Til diskursanalysen er empirien som nævnt blevet udvalgt, så det kan fremanalyses, hvordan regeringen forsøger at stabilisere et hegemonisk projekt og konstruerer bestemte identiteter. Under gennemlæsning af empirien vil der blive fokuseret på, hvordan diskurser, og herunder subjektpositioner, nodalpunkter og ækvivalenskæder, emergerer i regeringens kommunikation. Disse vil emergere gennem en specifik konditionering, som vil blive foretaget i begyndelsen af diskursanalysen. Der vil blive fokuseret på disse begreber, da det dermed kan påvises, hvorvidt der er antagonistiske eller agonistiske relationer tilstede i diskursen. Overordnet handler det i en diskursanalytisk sammenhæng om, at analysere hvordan diskursobjekterne omtales, og ikke nødvendigvis hvad de omtales som (Wæver 2000: 293). Det vil derfor være den analytiske tilgang i analysen. Endelig bør det nævnes, at de citater der vil indgå i analysen, vil blive udvalgt med det formål at udtrykke diskursens samlede sprogbrug, hvorfor disse skal ses som repræsentative eksempler på diskursen.

Undersøgelsesmetoden i magtanalysen, vil tage udgangspunkt i to niveauer, 'strategier' og 'magtteknologier', da Foucault selv skelner mellem flere niveauer, hvorpå magten udfolder sig (Jensen 2005: 326). Ved strategier menes forskrifter for, hvordan der bør handles, som implicit hviler på nogle problematiseringer, som strategierne er et løsningsforslag til

(Foucault 1994: 100f). Derfor vil analysen af det strategiske niveau tage udgangspunkt i den præskriptive empiri. Strategierne vil endvidere have en naturlig sammenhæng med diskursanalysens konklusioner, da regeringens iagttagelser naturligvis vil afspejle sig i strategierne. Det vil i denne del af analysen blive undersøgt, hvorvidt regeringens iagttagelser i sin strategiske udformning kan ses som 'dividing practices', eller forskelsdragninger, hvor regeringen gennem objektivering af subjekterne skaber specifikke subjekter, da subjektet enten internt opdeles eller afsondres fra andre subjekter gennem kategoriseringerne (Foucault 1982: 208). Endvidere vil denne 'objektivering af subjekter' tjene til at opdele individerne i styringsobjekter for den magttechnologiske håndtering af disse.

Ved 'magtteknologier' forstås en mere praktisk tilgang til, hvordan strategierne konkret giver sig udslag i styring af mennesker (Jensen 2005:326f). Dette analyseniveau vil derfor tage udgangspunkt i den deskriptive empiri. I denne analyse defineres en magtteknologi som brugen af en praksis med et bestemt rationale (Jensen 2005: 43). Det betyder, at den samme praksis i teorien kan indgå i flere magtteknologier, hvis det bagvedliggende rationale er forskelligt. Dette praktiske, magttechnologiske niveau er vigtigt at få med i analysen, da magten, ifølge Foucault, ofte gemmer sig i detaljen og de små styringsmekanismer (Foucault 1980b: 99). De specifikke magtteknologier vil logisk set følge de forskelsdragninger der er fremanalyseret på det strategiske niveau, hvorfor de to niveauer er sammenhængende. Ud fra Foucaults fire magtformer vil det blive fremanalyseret, hvordan denne styring, forvaltning og kontrol af mennesker finder sted, og hvordan denne magtudøvelse sætter rammerne for afghanernes handlerum. Den samlede magtudøvelse med et specifikt formål, det vil sige strategi og ledelsesteknologi, vil jeg i opgaven kalde en 'styringspraksis'.

De foretagne interviews til magtanalysen, er alle blevet foretaget semistrukturerede ud fra en interview-guide (Kvale 1997: 133ff). Derved har jeg forsøgt at sætte rammerne for emnet, men samtidig har det givet interview-personerne mulighed for at styre interviewet ind på noget potentielt interessant, og dermed overraske mig med viden om den danske magtudøvelse i Afghanistan, som jeg ikke på forhånd havde kendskab til. Samtidig er jeg bevidst om, at den viden, der fremkommer i interviewet i en konstruktivistisk synsvinkel, må iagttages som et konstrukt, som jeg som interviewer er medskabende af (Kvale 1997; 24f). De foretagne interviews er ikke transskriberede, men kan findes som lydfiler på den vedlagte CD⁵.

⁵ Der er desværre ikke optagelser fra interviewet med Georg Güntelberg, da jeg modtog hans opkald over satellittelefon fra Helmand på et tidspunkt (fredag d. 6/2), hvor jeg ikke havde mulighed for at optage interviewet.

KAPITEL 3: DISKURSANALYSEN

3.1 INDLEDNING

Dette kapitel vil åbne op for den danske regerings iagttagelser af Taliban-bevægelsen og den afghanske befolkning. Analysen vil ikke trække på hele Laclau og Mouffes teoriapparat, men vil blot benytte de begreber, der kan bidrage målrettet til analysen. Diskursanalysen vil derfor ligge op ad Laclau og Mouffes teoretiske tilgang som præsenteret i teorigennemgangen, men vil i sin praktiske udformning ligeledes finde inspiration hos Lene Hansen i værket *Security as Practice – Discourse Analysis and the Bosnian War* (Hansen 2006). Før analysen sættes i værk, vil Laclau & Mouffes begreber blive konditioneret og der vil blive gjort rede for operationaliseringen.

3.1.1 OPERATIONALISERING OG KONDITIONERING AF BEGREBER

I det følgende vil regeringens udtalelser om Taliban og den afghanske befolkning blive analyseret i en række deldiskurser, som emergerer af det empiriske materiale. I hver af disse deldiskurser vil der blive fokuseret på, hvordan regeringens meningsunivers centrerer omkring bestemte nodalpunkter, hvor regeringen forsøger at fiksere bestemte udtryk til bestemte indhold, og hvordan bestemte subjektpositioner vil blive tilskrevet bestemte aktører.

Som nævnt i analysestrategiafsnittet, har Laclau og Mouffe ikke selv operationaliseret deres diskursteori (Andersen 1999: 88), hvorfor der heller ikke findes eksempler på, hvordan de konditionerer deres teoretiske begreber (Andersen 1999: 169f). Det kan derfor diskuteres, hvordan begreberne 'diskurs', 'nodalpunkt', 'subjektposition', 'ækvivalenskæde' samt 'agonisme/antagonisme' skal konditioneres. Laclau og Mouffe definerer en diskurs som "*den strukturerede totalitet, som fremkommer af den artikulatoriske praksis*" (Laclau & Mouffe 2002: 52), men dette hjælper ikke konditioneringen på vej. Jeg vælger derfor at konditionere en diskurs, i forhold til diskursivitet, som en partiel fikseret diskursiv formation, som kan iagttages fra "*perspektivet om regelmæssighed i adskillelsen, og i den betydning anskues som et hele af forskellige positioner*" (Laclau & Mouffe 2002: 53). I praksis betyder det, at en diskurs vil emergere i analysen, når en række differentierede positioner gives mening i forhold til hinanden, hvorved den kan siges at have en afgrænsning.

'Nodalpunkter' konditioneres i analysen ved, at betegnere gentagne gange og med selvfølgelighed knyttes til et bestemt indhold, og at denne sammenknytning fremtræder meningsbetydende for hele diskursen. 'Subjektpositioner' emergerer i diskursen ud fra den måde en bestemt aktør falder på en given side af en iagttaget forskel. Det betyder i praksis, at subjektpositionerne kan genkendes gennem deres differentielle forhold til andre subjektpositioner. I hvert afsnit vil det blive afdækket hvilke subjektpositioner, der skabes i diskursen med specielt fokus på disse subjektpositioners relationelle, temporale og etiske karakter (Hansen 2006: 46f). Subjektpositionernes relationelle karakter dækker over, hvordan en given subjektposition rumligt er positioneret i forhold til andre subjektpositioner og hvordan deres indbyrdes relationer konstituerer dem. Med temporal karakter menes, om subjektpositionen ses som havende iboende, uomskiftelige karaktertræk, eller om den nærmere ses som dynamisk og påvirkelig over tid. Det etiske aspekt af subjektpositionerne har fokus på, om subjektpositionen ses som havende et moralsk ansvar for at udføre bestemte handlinger (ibid).

I afsnittet *Strukturering af det diskursive rum* vil der blive samlet op på, hvorvidt nodalpunkternes fiksering af diskursens meningsunivers deler det politiske og sociale rum op i ækvivalenskæder og som følge deraf skaber antagonistiske og agonistiske relationer mellem subjekterne. Jeg vil for overskuelighedens skyld konditionere 'ækvivalenskæder' 'antagonismer' og 'agonismer' ret før begreberne benyttes i dette afsnit. Før selve analysen sættes i værk, vil det nu blive undersøgt, hvorvidt der kan iagttages en dislokation i 2001.

3.1.2 DISLOKATIONEN

Denne analyse tager sin begyndelse i 2001, da Anders Fogh Rasmussen blev indsat som ny statsminister den 27. november 2001 (STM web). Foghs indsættelse faldt ikke længe efter terrorangrebet mod USA den 11. september 2001, som har sat sig dybe spor i den overordnede vestlige politiske identitet, herunder også den danske. Dette ses allerede hos daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen som ved Folketingets åbning den 2. oktober 2001 udtrykte: *"Der er tidspunkter i historien, som på et øjeblik sletter verdens dagsorden og erstatter den af en ny. Som i et glimt reducerer dagens problemer. Og som på et øjeblik får os til at rykke tættere sammen. Tirsdag den 11. september 2001 var sådan en dag. Ingen kan endnu med sikkerhed vurdere de fulde konsekvenser af de forfærdelige begivenheder i USA. Men de er store, og de vil påvirke os i mange år. ... Det er et skånselsløst angreb på alt det, vi står for: Den enkeltes frihed, de manges tryghed, vores fælles sikkerhed – alt det, der giver*

ordet 'demokrati' mening" (Nyrup Rasmussen 2001). Poul Nyrup Rasmussens udtalelser giver indtryk af, at Danmark er truet, og at den danske selvforståelse og levevis er under pres. Samtidig stilles der spørgsmålstegn ved de værdier Nyrup Rasmussen ser som værende helt centrale for livet i Danmark, hvilket kan sidestilles med, at den overordnede danske politiske identitet er blevet udfordret.

Forsvarsminister Søren Gade sætter terrorangrebet ind i en historisk kontekst og iagttager en klar forskel mellem før og efter angrebet: *"Efter Berlin-murens sammenbrud følte vi nok alle sammen en stor lettelse. Og anede vi ikke konturerne af en fredeligere verden på trods af de nye konflikter på Balkan? Havde verden en tid denne drøm, vågnede vi brat op den 11. september 2001 til en ny virkelighed. Angrebet mod de to tårne i New York blev udført af samvittighedsløse terrorister... Det sikkerhedspolitiske verdensbillede var med ét ændret... Det var et anslag mod hele den vestlige verden, vores frihed og vores værdier."* (Gade 2005). Også statsminister Anders Fogh Rasmussen siger det ganske klart i nytårstalen 2009: *"Vi lever i en ny verden. En verden, hvor terrorister kan slå til hvor som helst – også i Danmark"* (Rasmussen 2009).

Disse udtalelser viser, at regeringens politiske identitet blev udfordret ved angrebet, og at der på den baggrund var brug for at italesætte og rekonstituere både regeringens egen identitet og 'den danske identitet' på baggrund af hændelsen. En dislokation er netop defineret som en begivenhed, der medfører, at subjekter stiller spørgsmålstegn ved egen identitet og på den baggrund bliver bevidste om den og forfægter den på en ny måde (Laclau 1990: 39). Derfor hævder dette projekt, at terrorangrebet mod USA den 11. september 2001 også kan anskues som en dislokation i Danmark, da den også kaldte på en identitetsmæssig rekonstitution. En almindelig effekt af en dislokation og den følgende rekonstitution er ligeledes en social transformation og ny måde at iagttage og handle på (Laclau 1990: 39ff). De nedenstående analyser vil vise resultatet af denne sociale og politiske transformation, hvor regeringen forsøger at sedimentere et nyt hegemoni.

Da det nu er blevet påvist, at 11. september udgjorde en dislokation for den danske regering, vil jeg nu gå videre og fremanalysere hvordan regeringens artikulationer kan inddeles i en række deldiskurser i regeringens overordnede diskurs om Afghanistan. Disse deldiskurser emergerer i den udvalgte empiri på baggrund af den valgte analysestrategi og konditionering.

3.2 SIKKERHEDSDISKURSEN

Kampen mod terror og for øget sikkerhed i Afghanistan og internationalt er nogle af de oftest nævnte årsager til regeringens tilstedeværelse i Afghanistan (Gade 2004a, Rasmussen 2002b; 2008a; 2008b). I regeringens artikulationer emergerer en diskurs, som omhandler forholdet til sikkerhed og terror, og som jeg vil kalde sikkerhedsdiskursen. I dette afsnit vil det blive fremanalyseret, hvilket indhold regeringen knytter til udtrykket 'terrorisme', og hvordan dette udtryk indtager et knudepunkt i regeringens artikulationer. Derudover vil det blive analyseret, hvad regeringen lægger i begrebet 'sikkerhed', hvilket synes at være det, regeringen vil fremme på bekostning af terrorismen. Samtidig vil det blive fremanalyseret, hvilke subjektpositioner der gives henholdsvis Taliban, den afghanske befolkning og den danske befolkning i diskursen.

TERROR OG SIKKERHED

Udenrigsministeriet indleder publikationen *Den danske indsats i Afghanistan 2008-12* med at gøre rede for, at "Det overordnede formål med den danske indsats i Afghanistan er at bidrage til national, regional og global sikkerhed ved at forhindre, at landet igen bliver et fristed for terrorister" (UM&FM 2008: 1). Hermed kædes kampen Taliban sammen med global islamiske terror, og 'terror' og 'sikkerhed' sættes op som modsætninger (Gade 2004b; Rasmussen 2004). Samtidig italesættes Taliban som en illegitim bevægelse uden folkelig opbakning, der terroriserer centralregeringen i Kabul (UM 2005: 7; UM&FM 2008: 3, 24). Forsvarsministeren udtalte i 2008: "Taleban forsøger af al magt at komme tilbage til magten, og det er fortsat nødvendigt med en massiv militær indsats for at bekæmpe forskellige voldelige grupperinger. De skyer ingen midler og tager ingen hensyn til deres landsmænd. De afbrænder skoler, henretter og terroriserer civilbefolkningen og bomber uskyldige for at vise, at deres regering ikke kan passe på dem" (Gade 2008). Derved iagttages 'terror' både at betegne en ikke-statslig aktørs globale politiske voldsanvendelse, samt national væbnet modstand mod den afghanske regering. Regeringen tilskriver omvendt centraladministrationen i Kabul og dennes magtudøvelse legitimitet, fordi en række (demokratiske) procedurer er opfyldt bag denne (UM&FM 2008: 17). Ved at udøve vold mod den legitime afghanske regering, anskuer den danske regering Taliban som illegitim og dermed terroristisk. Den danske regering søger derimod aktivt at fremme sikkerhed: "Danske soldater i verdens

brændpunkter arbejder for at fremme frihed, sikkerhed og demokrati” (Rasmussen 2007a). Derved fikseres ’sikkerhed’ til fravær af ikke-statslig udøvelse af vold.

SUBJEKTPOSITIONER

Taliban beskyldes af regeringen, for at pleje tætte forbindelser med al-Qaeda, der formodes at stå bag terrorangrebet mod New York og Washington den 11. september 2001 (UM&FM 2008: 9, 31, Rasmussen 2008c). Taliban og al-Qaeda italesættes som havende det samme ideologiske grundlag og derfor være tæt forbundne (Gade 2006c; Møller 2007a; UM 2005: 11). Dette ses endvidere i Forsvarsministerens udtalelse: *”At Taliban og Al Qaida blev styrtet i 2001 [i Afghanistan] er ikke det samme som at Taliban og Al Qaida ikke længere eksisterer... Disse grupper har ikke opgivet kampen”* (Gade 2006d). Derved opnås den effekt, at den destruktive kraft, der i diskursen er forbundet med al-Qaeda, ligeledes forbindes med Taliban, hvorved den subjektposition Taliban gives i diskursen fremstår fanatisk, ekstrem og villig til at ofre både egne og andres liv i deres kamp. Talibans subjektposition ses samtidig som stålsat og uforanderlig, da de under ingen omstændigheder vil forhandle om fred (Møller 2006b). Talibans subjektposition sættes i modsætning til den almindelige afghaners, som ønsker fred og frihed: *”Vi skal hjælpe afghanerne med at bekæmpe Talebans hårde kerne – og vi skal samtidig hjælpe den afghanske regering med at vinde Taleban-sympatisører og andre oprørere for den afghanske dagsorden om udvikling og frihed”* (Møller og Tørnæs 2008).

Befolkningen gives en subjektposition som fredelige og tilhængere af sikkerhed, men at freden ikke er opnåelig på grund af Taliban-bevægelsen: *”Taliban og de øvrige oprørs- og terrorgrupper [er] ikke afhængige af deres evne til militært at konfrontere ISAF [de internationale sikkerhedsstyrker, red.] og den afghanske hær, men derimod af deres evne til gennem terror og propaganda at destabilisere Afghanistan, intimidere befolkningen samt nedslide det internationale samfunds vilje”* (UM&FM 2008: 12). Det ligger i subjektpositionen, at den afghanske befolkning er iboende fredelig, og at de udefra er blevet påtvunget de uroligheder, som landet har været igennem (Møller og Tørnæs 2008).

Modsat Taliban gives Danmark en subjektposition, som søger sikkerhed: *”Sikring mod terrorangreb er en opgave, som regeringen tager meget alvorligt. Men uanset hvad man gør, så kan man ikke garantere sig 100 % mod ekstremister, der er villige til at ofre deres eget liv”* (Gade 2006b). Den danske regering påpeger i sit Public Diplomacy-materiale, at Danmark er et af de sikreste lande i verden at bo i (UM 2008b), og tilskriver sig selv en uforanderlig og etisk forpligtende subjektposition som forkæmper for fred og sikkerhed: *”Denmark is comitted to help the government and people of Afghanistan to promote peace, security,*

stability and development throughout Afghanistan” (UM 2007a: 9). Denne etiske forpligtelse, skyldes dog også hensynet til egen sikkerhed: ”Jeg vil gerne sende det budskab, at det faktisk, at vi har soldater... i Afghanistan og i Irak er en forudsætning for at opretholde vores sikkerhed i Danmark. Regeringen har valgt at føre en aktiv udenrigspolitik. Denne regering vil ikke læne sig tilbage med hænderne i skødet og sige, at det må andre tage sig af (Gade 2004d). Dermed tilskrives Danmark at være fortalere for sikkerhed både for afghanernes og for Danmarks egen skyld (Gade 2006b; Rasmussen 2008c; Rasmussen 2009).

OPSUMMERING PÅ SIKKERHEDSDISKURSEN

Opsummeret kan man sige, at den danske regering artikulerer tegnet terrorisme ved at fiksere udtrykket 'terrorisme' til ideen om, at ikke-statslige aktører anvender vold med et politisk formål, som her er det betegnede. Denne fiksering kunne man sagtens forestille sig anderledes, og må karakteriseres som kontingent. Det italesættes, at Taliban udøver illegitim vold og derfor er terroristisk. Modsat italesætter regeringen sig selv som principiel modstander og bekæmper af terrorismen, og dermed som udøver af legitim vold for at fremme sikkerheden (Rasmussen 2002b, Rasmussen 2008b). Udtrykket 'sikkerhed' knyttes derimod i regeringens artikuleringer til fraværet af terror, og at den afghanske regering kan sikre lov og orden i hele landet. På den måde fikseres 'terror' og 'sikkerhed' som to nodalpunkter, der udgør hinandens negation, og strukturerer regeringens sikkerhedsdiskurs.

Taliban tilskrives i diskursen en uforanderlig subjektposition som fanatisk og skruppelløs voldsudøver uden noget legitimt grundlag og som modstander af sikkerhed, som dette defineres af den danske regering. Danskerne tilbydes derimod en subjektposition som varsomme og dygtige udøvere af vold i det godes tjeneste, ved at sikkerheden støttes og den illegitime vold, terroren, bekæmpes. Den afghanske befolkning tilbydes en subjektposition som anstændige mennesker, som tager afstand fra terror. Den afghanske befolkning ønsker, ifølge regeringen, derfor fred og sikkerhed, på den måde som den danske regering definerer den. På den baggrund kan Talibans og den danske regerings subjektpositioner siges at udgøre hinandens konstitutive modsætninger. Den afghanske befolknings subjektposition befinder sig i et spændingsfelt mellem Taliban og den danske regerings subjektpositioner, men kun med mindre differentieringer til den danske regerings syn på sikkerhed.

3.3 FRIHEDSDISKURSEN

I regeringspublikationerne og ministrenes taler betones det, at Danmarks engagement i Afghanistan ligeledes skyldes en kamp for frihed og mod fundamentalisme (Rasmussen 2002a; Møller 2003b; UM 2005: 5). Denne deldiskurs kalder jeg frihedsdiskursen. Det vil i dette afsnit blive påvist, hvordan en deldiskurs emergerer i regeringens artikulationer, hvor de to nodalpunkter fundamentalisme og frihed strukturerer diskursen og skaber mening. Som ovenfor vil de forskellige aktørers subjektpositioner blive fremanalyseret.

FUNDAMENTALISME OG FRIHED

Fundamentalisme opstår ifølge regeringen på grund af social og økonomisk marginalisering af unge mennesker og tager ofte form af religiøs og politisk ekstremisme (Møller 2003b, 2004a). Statsministeren ridser også ganske klart op, hvordan han anskuer fundamentalismen: ”Gennem de sidste fem år er det blevet klart, at vi står midt i en global værdikamp. Det er ikke en værdikamp mellem kulturer eller religioner. Det er en værdikamp mellem forstandig oplysning og fundamentalistisk formørkelse. Mellem demokrati og diktatur. Mellem frihed og tyranni. I den kamp kan man ikke være neutral. Vi må aktivt støtte frihed og folkestyre” (Rasmussen 2006). Der tegnes på den måde en meget klar forskel af hvem, der er for ’fundamentalistisk formørkelse’ og hvem, der er for ’forstandig oplysning’ – henholdsvis talibanerne og den danske regering. Udenrigsministeren går så langt som til at sammenligne den islamiske fundamentalisme, som han mener, betegner Taliban, som sammenlignelig med kommunismen og nazismen: ”De anerkender ikke demokrati og andres samfunds- og menneskesyn. De er totalitære, fordi de vil ensrette alt og alle i henhold til en ideologi. Ideologien kan være forankret i historievidenskaben, som tilfældet var med kommunismen, eller i biologien, som tilfældet var med nazismen eller i religionen, som tilfældet er med den fanatiske islamisme” (Møller 2007b). Danmark omtales derimod som frit, og denne frihed defineres som ”frihed til at tage initiativ, udfolde sig, tænke nyt. [Danmark er et] samfund med frihed til forskellighed” (Rasmussen 2008a). Dermed struktureres diskursen af nodalpunkterne fundamentalisme og frihed. I diskursen tilskrives fundamentalisme at dække over, både hvad regeringen anser som religiøs dogmatik og arkaisk politisk tænkning. Deroverfor stilles frihed, defineret som både politisk frihed og trosfrihed.

SUBJEKTPOSITIONER

Afghanistan under Taliban karakteriseres af Forsvarsministeren som et sted *”hvor et middelalderligt mørke herskede”* (Gade 2006a). Denne beskrivelse af at være ’middelalderlig’ (Gade 2008), må forstås i betydningen uvidende og dogmatisk. Ifølge regeringen ensrettede Taliban, da de var ved magten, samfundet i Afghanistan og lod ikke andre holdninger end ortodokse fortolkninger af islam være tilladte (Møller 2008a). Derfor er Talibans subjektposition givet som fundamentalistisk i religiøs forstand. Samtidig er talebanernes subjektposition præget af, at have en etisk forpligtelse til at udbrede deres tro. Dette ses da regeringen hævder, at hvis talebanerne skulle få magten igen *”vil de bruge politiske midler og institutioner til at fremme og udbrede deres ekstreme udlægning af religionen”* (Møller 2008a). De fundamentalistiske talibanere forsøger ifølge regeringen også at gøre den næste generation ligeså uforsonlige og dogmatiske gennem undervisningen på lokale ’madrassær’, der er traditionelle religiøse skoler. Den danske regering vil gøre op med disse ’hadskoler’ og deres *”ensidige fundamentalistiske indoktrinering”* (UM&FM 2007: 15). Talibans subjektposition står derved som uforanderlig, hvorfor regeringen ikke har nogen ambitioner om at indgå i dialog med Taliban om dennes synspunkter.

Ifølge regeringen ønsker det afghanske folk, modsat Taliban-bevægelsen, frihed og demokrati: *”[Afghanistan] bliver truet af terrorister og reaktionære kræfter. Vi, der lever i frie, demokratiske lande, har en pligt til at hjælpe de folk, som kæmper for frihed og folkestyre”* (Rasmussen 2007b). Her henviser regeringen naturligvis til afghanerne. Dog er der visse elementer i befolkningen som ikke er interesseret i, at frihed og demokrati skal sikres af centralregeringen i Kabul. Specielt Helmand-provinsen, hvor de fleste danske styrker er udstationeret, er *”domineret af traditionelle klan- og stammestrukturer, og befolkningen er først og fremmest loyal over for disse. Helmand har aldrig været under tæt kontrol af centralregeringen i Kabul, og der er magtstrukturer i Helmand, som ikke gerne ser dette ændret”* (UM 2005: 6). På den anden side omtales afghanerne som demokratisk anlagte i forbindelse med parlaments- og provinsrådsvalgene i september 2005. Her skriver Møller og Tørnæs at *”ønsket om forandring og demokrati er så solidt funderet i den afghanske befolkning, at det næppe vil lykkes [Taliban] at afspore valgene”* (Møller & Tørnæs 2005). Overordnet iagttages afghanerne dermed som påvirkelige, men uafklarede i deres forhold mellem frihed og fundamentalisme, hvilket ses i følgende det: *”Den politiske proces i Afghanistan er karakteriseret af en fortsat værdikamp i brydningen mellem en traditionel stammekultur, fundamentalisme og en spirende modernisering med vægt på demokrati, frihed*

og retfærdighed. Landets fundamentalistiske mindretal udfordrer løbende både den afghanske regering og det internationale samfund for at standse en fortsat progressiv udvikling” (UM&FM 2008). Trods dette iagttager regeringen, at der er forskel på den brede befolknings og Talibans ønsker om politisk og religiøs frihed. Taliban iagttages til en vis grad som et fremmedlegeme, der har opnået en magtbase i Afghanistan mod befolkningens ønske (Rasmussen 2006).

Statsministeren udpegede under Folketingets åbningstale i oktober 2002 de danske værdier og principper som værende ”demokrati, frihed, retssikkerhed, menneskerettigheder og det enkelte individs ret til at få det bedste ud af sine muligheder” (Rasmussen 2002a). Dette karakteriserer også den subjektposition danskerne gives i diskursen. Dette bakkes yderligere op af regeringens Public Diplomacy-materiale, hvor samme værdier tilskrives Danmark (UM 2007a: 9). I denne subjektposition ligger ligeledes en forpligtelse for Danmark om at kæmpe for disse værdier, da værdierne, i statsministerens optik, er udtryk for menneskets inderste væsen: ”når mennesker får et valg, så vælger de frihed og oplysning, frem for undertrykkelse og formørkelse” (Rasmussen 2006). Dette forstærkes yderligere af citatet: ”Ethvert menneske, ethvert folk har ret til frihed. Vi accepterer ikke det synspunkt, at der skulle være lande eller folkeslag, som ikke har ret til eller ikke egner sig til demokrati ... Den stærkeste kraft i denne kamp er ønsket og kravet fra millioner af undertrykte om at få frihed” (Rasmussen 2006). Da Statsministeren her udlægger frihed som en rettighed for alle mennesker, pålægger han også danskerne en pligt til at kæmpe for andres ret til frihed. Den samme forpligtelse træder frem i følgende citat: ”Vi kan ikke bare sidde med hænderne i skødet, trække gardinerne for og tro, at det onde forsvinder. Vi er nødt til at stå sammen med andre frie og demokratiske samfund i forsvaret for frihed og menneskerettigheder” (Rasmussen 2008a). Som det påpeges, er det ’det onde’ Danmark er oppe imod, hvorfor der er en etisk forpligtelse til at skride ind overfor fundamentalismen, ikke mindst for Danmarks egen og frihedens skyld. Danmark griber derfor ind og støtter en række tiltag i Afghanistan for at ”imødegå radikaliserings og militant fundamentalisme” (Møller 2008c). Derved sættes den danske regering i skarp kontrast til fundamentalismen. Samtidig fremstår regeringens subjektposition som havende iboende, uforanderlige værdier, som den bør kæmpe for.

OPSUMMERING PÅ FRIHEDSDISKURSEN

Opsummeret kan det iagttages, at regeringen fikserer udtrykket frihed med det indhold, at have mulighed for at træffe religiøse og især politiske valg. Friheden synes imidlertid at have de grænser, at den skal udfoldes indenfor et repræsentativt, liberalt demokrati (Møller 2006a). Hermed ses ligeledes, at fikseringen af frihed med et bestemt indhold er et valg truffet af den danske regering. Modsat 'frihed' fikserer regeringen udtrykket 'fundamentalisme' med det indhold, at menneskelig handling, både politisk og socialt, sker inden for religiøst fastsatte og indiskutable rammer. Derved kan det anskues, hvordan regeringens fiksering af de to nodalpunkter frihed og fundamentalisme, strukturerer frihedsdiskursen og tilskriver mening til subjektpositionerne.

For talibanerne tilbydes en subjektposition som ensporede religiøse fundamentalister, som ikke formår eller ønsker at reflektere over verden i dag, men derimod hænger fast i religiøse forskrifter for, hvordan verden bør se ud, både for den enkelte og for samfundet. Taliban tilskrives at være upåvirkelig og forpligtet til, i forhold til deres egen overbevisning, at udbrede deres udlægning af politisk islam. Den afghanske befolkning tilbydes en subjektposition som dybt religiøs på det private plan, men som tilhænger af folkestyre i en mere eller mindre udefineret grad. Nogle byder Vestens idealer om frihed velkommen, mens andre er skeptiske, hvorfor subjektpositionen ses som påvirkelig i retning af at blive mere positiv overfor Vesten gennem oplysning. Den subjektposition som afghanerne gives, er imidlertid vendt væk fra den forbenede fundamentalisme som talibanernes subjektposition er givet ved. Danskerne tilbydes en subjektposition som frie, demokratiske individer, der har en etisk forpligtelse til tage kampen op med fundamentalismens snæversyn. Dermed sættes lighedstegn mellem den danske regering og den afghanske befolkning i deres ønsker om frihed og demokrati, selvom dele af befolkningen er skeptisk. Taliban anskues som den danske regerings diametrale modsætning i frihedsdiskursen, og Taliban og den danske regerings subjektpositioner, fremstår dermed som hinandens konstituerende modsætninger.

3.4 MENNESKERETTIGHEDSDISKURSEN

En anden deldiskurs som emergerer i regeringens overordnede diskurs om Afghanistan, handler om, hvordan afghanerne kan gives et mere værdigt liv ved først og fremmest at forbedre menneskerettighedssituationen, herunder specielt retten til undervisning og kvinders ligestilling (UM&FM 2007: 4). Denne diskurs vil jeg kalde menneskerettighedsdiskursen. I dette afsnit vil det derfor blive undersøgt, hvordan regeringens deldiskurs om menneskerettigheder artikuleres, og hvordan mening fæstnes via de to nodalpunkter 'menneskerettigheder' og social 'undertrykkelse', samt hvordan Taliban, den afghanske befolkning og den danske regering gives subjektpositioner i denne diskurs.

MENNESKERETTIGHEDER OG UNDERTRYKKELSE

Den danske udenrigsminister Per Stig Møller påpegede ved den store Afghanistan-konference i Paris i 2008, at menneskerettighedssituationen stadig ikke er ideel, til trods for Afghanistans relativt moderne forfatning, der netop burde modvirke brud på menneskerettighederne (Møller 2008b). En rapport fra embedsværket samstemmer: *"Menneskerettighedssituationen er præget af omfattende krænkelse af civile og politiske rettigheder, herunder drab og brud på retssikkerheds-garantier. Kvinder og piger er specielt udsatte og oplever systematisk diskrimination"* (UM&FM 2007: 6f). Selvom regeringen hævder at forholdene har forbedret sig siden 2001, er ytringsfriheden ifølge regeringen fortsat under pres og mindst 70 % af de afghanske kvinder tvangsgiftes stadig (UM&FM 2008: 18). Især i Helmand-provinsen i det sydlige Afghanistan beskrives det, at *"undertrykkelsen og menneskerettighedsovergrebene er markante"* (Møller og Tørnæs 2008). Regeringen fikserer derved betegnelsen 'menneskerettigheder' til en forholdsvis specifik fortolkning af menneskerettighederne. Denne fortolkning af menneskerettighederne lægger primært vægt på ret til undervisning, ligestilling og kvinders rettigheder, mens visse andre af menneskerettighedserklæringens punkter slet ikke berøres (UM 2007a: 11f; UM 2007b: 10; UM&FM 2007: 17f). 'Undertrykkelse' fikseres omvendt til differentiering mellem kønnene, manglende undervisningsmuligheder, samt fraværet af civile og politiske rettigheder.

SUBJEKTPOSITIONER

Taliban gives i menneskerettighedsdiskursen en subjektposition, der er præget af modstand mod undervisning af piger, og derved af brud på menneskerettighederne. Udenrigsministeren udtaler: *"Under borgerkrigen og Talibans anti-undervisningsregime gik kun 35 % af*

drengene og 3 % af pigerne i grundskole. Resultatet er en hel generation, der ikke har fået uddannelse. Bin Laden og Al-Qaida har fået for let spil, når der ingen bedre uddannelse har været i sigte end den religiøse og militære uddannelse” (Møller 2003c). Det italesættes også i andre forbindelser, at Taliban bryder menneskerettighederne, hvilket fremgår af følgende artikulation: ”Talibans likvideringer af regeringsvenlige mullaer, dommere, lokale regeringsansatte mv. udgør den væsentligste krænkelse af befolkningens menneskerettigheder” (UM 2005: 9). Talibans subjektposition i menneskerettighedsdiskursen er derfor karakteriseret ved undertrykkelse af kvinder og manglende undervisning til alle børn på lige vilkår. Derudover brud på politiske og sociale rettigheder. Dermed gives Taliban en subjektposition som ikke overholder menneskerettighederne, og som samtidig italesættes som stabil og upåvirkelig (Møller 2003a; Møller & Tørnæs 2008).

Til trods for den undertrykkelse, som de afghanske kvinder, ifølge den danske regering, har været udsat for, italesættes kvinderne som aktive mennesker, der ønsker at slippe ud af deres isolation. Dette pointeres i forbindelse med parlamentsvalget i 2005: *”Afghanistan er overraskelsernes land. På trods af den historiske kvindeundertrykkelse er over 10 pct. af kandidaterne kvinder”* (Møller & Tørnæs 2005). Denne omtalte historiske undertrykkelse henviser specielt til tiden da Taliban var ved magten, og alle kvinder i offentlige stillinger blev fyret (Rasmussen 2007a, UM 2005: 7). Det viser, at det ifølge regeringens er Taliban, der har påtvunget et kvindefjendsk regime, som reelt ikke er forankret i det afghanske samfund. Dette betones yderligere i forbindelse med parlamentsvalget i 2005: *”Det er første gang, at kvinderne træder ind i det politiske liv - og det med en vægt, der overgår andelen af kvinder i mange vestlige parlamenter. Der er store forventninger til kvinderne, som meget vel kan blive en afgørende kraft i det ny fremadskuende og moderne Afghanistan, hvor omfattende sociale reformer og uddannelse står højt på dagsordenen”* (Møller og Tørnæs 2005). Den afghanske befolknings subjektposition er endvidere karakteriseret ved et generelt ønske om, at flere skoler bygges. Dette understreges eksempelvis af udviklingsministeren i det følgende: *”De danskfinansierede skolebyggerier udføres i øvrigt i overensstemmelse med den afghanske regerings egen udviklingsplan og efter ønske fra afghanerne selv”* (Tørnæs 2007b). Det nævnes imidlertid, at også nogle afghanere er imod pigers skolegang uden nødvendigvis at være direkte tilknyttet til Taliban. Dette er især tilfældet i Helmand-provinsen hvor de danske styrker er udstationeret (UM 2007b: 10). Det betyder, at befolkningens subjektposition ikke ses som endeligt defineret, men at den er overvejende positiv overfor pigers skolegang og kvinders indtræden på arbejdsmarkedet, og dermed yderligere kan

påvirkes i den retning. Den afghanske befolkning iagttages følgelig heller ikke som havende en etisk forpligtelse til at forfølge sine mål.

I diskursen tildeles Danmark en subjektposition som iboende tilhænger af menneskerettighederne, og i dette tilfælde specielt af ligestilling og pigers ret til skolegang i Afghanistan. Den danske regering ønsker endvidere at opprioritere menneskerettighederne i Danmarks internationale arbejde (Møller 2003b; 2003c; 2007b, UM&FM 2007: 15). Udenrigsministeren mener, at en forbedring af menneskerettighederne vil forbedre situationen for afghanerne – og at Danmark bør hjælpe til med dette: *”Denmark will do more. And Denmark will ask for more progress - in fighting terrorism, in fighting poverty and insecurity, in improving the Human Rights, and thereby improving the lives of the Afghan people”* (Møller 2008b). Der ligger derfor implicit i den danske subjektposition en etisk forpligtelse til aktivt at arbejde for menneskerettigheder: *”A culture of indifference to the suffering of others is unacceptable, and Denmark considers it pivotal to discourage and oppose violations of human rights wherever they occur”* (UM 2008c). Dermed er den danske subjektposition givet ved at være iboende tilhænger af menneskerettighederne, med specielt fokus på undervisning og ligestilling, hvilket bakkes op i det danske Public Diplomacy-materiale: *”Denmark is a country of equal rights and opportunities”* (UM 2008b).

OPSUMMERING AF MENNESKERETTIGHEDSDISKURSEN

Opsummeret kan det iagttages at regeringen i denne diskurs knytter begrebet ’menneskerettigheder’ til en udvalgt del af Verdenserklæringen om menneskerettigheder fra 1948 (FN web). Helt konkret knyttes udtrykket menneskerettigheder primært til artikel 16, 21 og 26 i Verdenserklæringen om menneskerettigheder fra 1948 (FN web). Artikel 16 vedrører blandt andet, at ægteskab kun skal kunne indgås med begge parter frie og fulde samtykke. Artikel 21 vedrører ethvert menneskes ret til at deltage i frie demokratiske valg, og artikel 26 vedrører, at ethvert menneske har ret til undervisning. Disse artikler udgør i regeringens diskurs det betegnede for betegnelsen ’menneskerettigheder’. Denne fiksering må derfor betegnes som kontingent, da andre artikler med lige så stor ret kunne have været i fokus som repræsenterende ’menneskerettigheder’. Udtrykket ’undertrykkelse’ fikserer regeringen til det indhold, at de nævnte artikler 16, 21 og 26 i menneskerettighedserklæringen ikke efterleves. Derved kan begreberne ’menneskerettigheder’ og ’undertrykkelse’ siges at udgøre hinandens negation i diskursen og strukturere mening i denne.

I diskursen tilskrives Taliban en subjektposition som undertrykkende, da de tilskrives at forfordele kvinder for mænd og ikke tilbyde passende undervisning. Derudover fremstår det i diskursen undertrykkende, at der ikke gives politiske og sociale rettigheder til individet som i Vesten. Denne subjektposition er temporalt upåvirkelig og relationelt italesat som en modsætning til den danske subjektposition. Danskernes subjektposition i diskursen fremtræder som iboende forkæmper for menneskerettighederne. I den danske subjektposition findes et etisk påbud om, at man bør arbejde for menneskerettighederne. Den almene afghanske befolkning tilbydes en subjektposition som traditionelt tænkende hvad angår kønsroller, men absolut åbne og påvirkelige, ikke mindst overfor pigers skolegang. Denne subjektposition er derfor temporalt påvirkelig, mens den relationelt er orienteret mod den danske subjektposition, som den dog stadig differentieres fra, via dens potentielle forskelsbehandling mellem kønnene. Derved ses det, at den danske regerings og Talibans subjektpositioner i diskursen fremstår gensidigt konstituerende, mens den afghanske befolknings position differentierer sig lidt fra begge disse.

3.5 UDVIKLINGSDISKURSEN

Det vil i dette afsnit blive afdækket, hvordan den danske regering kommunikerer i en udviklingsdiskurs. I denne fjerde deldiskurs italesættes den afghanske økonomiske situation. Modsat de andre deldiskruser emergerer her tre nodalpunkter, som strukturerer diskursen. Disse er 'udvikling', 'korruption' og 'opiumsøkonomi'. Udover at fremanalysere hvordan betegnede knyttes til de nævnte betegnelser, vil subjektpositioner for Taliban, den afghanske befolkning og den danske regering, blive fremanalyseret.

UDVIKLING, KORRUPTION OG OPIUMSØKONOMI

Angående Afghanistans økonomiske situation påpeger Udviklingsministeren: "*although the years since 2001 have brought major results there is still a long way to go. At least half of the population lives in extreme poverty*" (Tørnæs 2008a). I regeringens optik er det helt overordnede billede dermed præget af fattigdomsproblemer, men samtidig af håb om udvikling: "*Store udfordringer udestår på alle områder, herunder at opbygge en offentlig sektor, som ikke er korrupt, og at etablere et retssamfund, hvor der er lighed for loven. Og der er et skrigende behov for at få gang i økonomisk udvikling og beskæftigelse, som kan skabe alternativer til opiumsøkonomiens dominans*" (Møller og Tørnæs 2008). Hermed lister regeringen op, hvad den anser som to store hindringer for at sikre økonomisk udvikling: korruption og opiumsdyrkning.

Omkring korruptionen artikuleres det: "*Afghanistan er et af de mest korrupte lande i verden, og der har udviklet sig en korruptionskultur, som det vil tage mange år at gøre op med*" (UM&FM 2008: 17). Herved iagttager regeringen, at korruption i dag udgør en del af afghansk kultur i bred forstand. Den afghanske centralregering, der som bekendt er støttet af vesten, står ligeledes for skud, da det, ifølge regeringen, endnu ikke er lykkedes denne at ændre de korrupte magtstrukturer (UM&FM 2007: 5). Betegnelsen korruption fikses dermed til det indhold, at Afghanistans økonomi fungerer gennem bestikkelse og underhåndsaftaler.

Derudover iagttager regeringen store problemer omkring narkotika: "*Foruden en svag stat og svigtende politisk vilje til at tage et direkte opgør med korruptionen, udgør den magtfulde narkotikaøkonomi et helt særligt problem for god regeringsførelse*" (UM&FM 2008: 17). Dette problematiseres specielt, da det iagttages, at Taliban finansieres ved opiumproduktion (UM&FM 2008: 19; UM 2005: 10f). I 2007 iagttog regeringen at "*Opiumøkonomiens bagmænd har gennem korruption, vold og tvang haft held til at gennemsyre alle niveauer af samfundet i Helmand*" (UM&FM 2007: 17). Ved at påpege, at

Talibans aktiviteter dækkes gennem opiumsdyrkning, mister bevægelsen yderligere legitimitet i den danske regerings øjne. (UM 2007b: 6). I udviklingsdiskursen knyttes betegnelsen 'opiumsøkonomi' derved til det betegnede, at økonomien er drevet frem af opiumsproduktion, hvilket iagttages som både ulovligt, men også destabiliserende for landet (Tørnæs 2008a; UM 2007b: 19f).

Betegnelsen 'Udvikling' fikseres i den danske regerings artikuleringer til fattigdomsbekæmpelse, forbedret infrastruktur og forhøjet beskæftigelse (Gade 2008; UM&FM 2008: 18f). En hovedprioritet i det afghansk-danske udviklingsprogram lyder: "*Udvikling af de produktive sektorer, primært landbruget, samt udvikling af landområderne, herunder fysisk infrastruktur*" (UM 2005: 14). Herved kan dette ses som udvikling i regeringens optik.

Nodalpunkterne udvikling, korruption og udviklingsøkonomi kan derved siges at afgrænse udviklingsdiskursen ved det, at de tre konstituerer hinanden. Udvikling konstituerer en negation til dualiteten korruption og opiumsøkonomi, som ikke kan adskilles, men heller ikke er en enhed. De ses som hinandens forudsætninger, da opiumsøkonomien forudsætter korruption for at trives, mens korruptionen næres af opiumsøkonomien (Møller 2008b).

SUBJEKTPOSITIONER

Taliban italesættes som værende finansieret af opiumsproduktionen: "*Opiumsøkonomien er i vækst og udgør en væsentlig finansieringskilde for voldelige og kriminelle grupper - ikke mindst Taliban*" (UM&FM 2007: 17). Taliban tilskrives derfor en subjektposition som fortæller for opiumsdyrkning, da deres operationer dækkes herigennem (Møller 2004; UM&FM 2008: 19). Taliban italesættes i bred forstand som årsag til ringe økonomisk udvikling (Gade 2004c), og iagttages endda som modstander af udvikling: "*Taliban og Al Qaida forsøger fortsat at forhindre fremgang under det ny styre i Afghanistan*" (UM 2005: 11). Årsagerne til dette er ifølge regeringen, at Taliban mener, befolkningens støtte til den vestlige alliance vil styrkes, hvis den økonomiske situation forbedres i Afghanistan (Gade 2004b). Derved tilskrives Taliban en subjektposition som tilhænger af opiumsproduktion, og imod økonomisk vækst. I subjektpositionen ses ingen iboende karaktertræk, kun en kynisk kalkule af, hvilken politik der vil gavne Talibans sag mest. Taliban tilskrives ikke at være hverken mere eller mindre korrupte end andre.

Afghanerne tilskrives en subjektposition som potentielle opiumsproducenter, selvom det understreges, at opiumsdyrkingen sker af nød, fordi det for den enkelte bonde giver god økonomisk mening (UM 2007b: 6; UM&FM 2008: 19). Den afghanske befolkning iagttages som dårligt uddannet og mange er analfabeter, hvilket ifølge regeringen påvirker

beskæftigelsen og derved økonomien i negativ retning (Tørnæs 2008a; UM&FM 2007: 15ff; UM&FM 2008: 19). Endelig iagttages både centralregeringen i Kabul og befolkningen som korrupte (Møller 2008b; UM 2007b: 6). På den baggrund fremtræder den afghanske befolkning i diskursen som orienteret mod økonomisk udvikling. Imidlertid er den lavt uddannet, men villige til omskoling, ikke mindst da opiumsdyrkning, ifølge regeringen, sker af nød. Samtidig tilskrives den afghanske subjektposition at være korrupt, men dog påvirkelig, så korrupsionen kan nedbringes.

Den danske regering indtager i diskursen en subjektposition som forkæmper for økonomisk udvikling og som modstander af opiumøkonomien og korrupsionen: *“The opium economy is still pervasive. Further, other criminality and corruption is spreading in Afghanistan. This is eroding the legitimacy of the state, the trust in the government and is alienating people, and is thereby becoming a serious security threat. To fight poverty you have to fight corruption”* (Møller 2008b). Derfor mener regeringen, at der skal slås ned på korrupsion og opiumsøkonomi (Møller 2008b), mens udviklingen skal sikres (UM 2005: 14; UM&FM 2008: 18f). For regeringen er *”fattigdomsbekæmpelse et moralsk anliggende. Vi tror på, at det er rigtigt i sig selv. Hertil kommer at kampen mod fattigdom også er fremsynet sikkerhedspolitik”* (Tørnæs 2008b). Derved ses at denne politik er drevet af en etisk forpligtelse til at yde hjælp. Dermed sættes Danmark i diskursen i subjektposition, hvor Danmark er moralsk forpligtet til at yde hjælp i tilfælde af fattigdom, og derved også til at gribe ind overfor korrupsion og opiumsøkonomi.

OPSUMMERING AF UDVIKLINGSDISKURSEN

I udviklingsdiskursen kan identificeres tre nodalpunkter, hvorudfra mening struktureres i diskursen. Den danske regering knytter i diskursen betegneren ’udvikling’ til ideen om økonomisk fremgang, hvor der specielt er fokus på infrastruktur og befolkningens uddannelse og beskæftigelse. Betegneren ’opiumsøkonomi’ knyttes til det betegnede, at økonomien styres via ikke-officielle kanaler, da opium er forbudt, hvorved staten stilles på sidelinjen. Det tredje nodalpunkt består af betegneren ’korrupsion’, som regeringen knytter til forestillingen om, at penge betales uden om de officielle økonomiske kanaler, hvorved staten igen forbigås.

I diskursen tilskrives Taliban en subjektposition som modstander af økonomisk fremgang, både som strategi for at befolkningen ikke skal stræbe efter vestlige værdier, men også som et iboende træk hos Taliban, da de ikke har ambitioner om en økonomisk fremgang efter vestligt mønster. Den danske regering tilskriver danskerne en subjektposition som

tilhænger af økonomisk udvikling, samt modstander af både opiumsdyrkning og korrupsion på alle niveauer, både da det iagttages som forkasteligt i sig selv, og da det fører til fattigdom for befolkningen. Der ligger endvidere i diskursen et etisk krav om, at Danmark bør føre en fattigdomsbekæmpende politik, og at Danmark har evnerne og den viden der skal til, for at sætte en økonomisk udvikling i gang i Afghanistan. Den afghanske befolkning gives i diskursen en subjektposition, som har viljen til økonomisk udvikling, men ikke evnerne og den viden der kræves. Den afghanske befolkning ses derfor som dynamisk, da den har viljen til omstilling, men først skal gennem en læreproces før den kan udfolde sin fulde kapacitet for økonomisk udvikling. Samtidig ses befolkningen ikke som modstander af korrupsion, men som en aktiv del af den korrupsionsproblematik regeringen iagttager i Afghanistan.

Dermed opstilles et klart modsætningsforhold mellem danskere og talibanere på baggrund af ønsket om og evnen til udvikling. Den afghanske befolkning italesættes i diskursen som havende ønsket, men på nuværende tidspunkt ikke evnen til økonomisk udvikling. Omkring forholdet til korrupsion opstilles en klar forskel mellem samtlige afghanere, det vil sige både Taliban og befolkningen, og den danske regering, da afghanerne, ifølge regeringen, er korrupte, mens danskerne ikke er korrupte. Herved konstitueres Taliban og den danske regering indbyrdes i diskursen som hinandens negation, mens den danske regering tilskrives et delvis interessesammenfald og en delvis interessemodsatning med den afghanske befolkning, hvorved disse aktører også differentierer sig fra hinanden.

3.6 STRUKTURERING AF DET DISKURSIVE RUM

I dette afsnit vil regeringens relationer til henholdsvis Taliban og den afghanske befolkning blive teoretisk defineret. Dette vil blive gjort på baggrund af nodalpunkterne og de subjektpositioner, som er blevet fremanalyseret. Før relationerne kan blive karakteriseret, vil begreberne ækvivalenskæde, antagonisme og agonisme dog blive konditioneret og differentieret fra hinanden.

I teoriafsnittet blev der redegjort for, hvordan antagonismer og agonismer kan opstå med udgangspunkt i ækvivalenskæder. Imidlertid opstår der, som diskuteret tidligere i analysen, problemer med den konkrete konditionering af de teoretiske begreber. En ækvivalenskæde vil jeg i det følgende konditionere som en sammenhæng mellem objekter i diskursen, hvorved forskellene mellem disse objekter nedtones, og de begynder at udtrykke noget identisk (Laclau & Mouffe 2002: 81). Hvor de interne forskelle i ækvivalenskæden nedtones, vil forskellene til andre ækvivalenskæder dog trækkes skarpt op. Herved vil 'den anden' fremstå som den rene negation i forhold til de karaktertræk, der tilskrives iagttagers eget subjekt. Subjekterne vil da fremstå truende overfor hinandens identitet, og relationen mellem disse subjekter, der tilskrives identitet ud fra kæderne i denne ækvivalenslogik, vil derfor udgøre en antagonisme⁶. En agonisme vil jeg konditionere som relationen mellem kollektive subjekter, der fremstår betydeligt differentieret fra hinanden, hvorved de fremstår *potentielt* truende overfor hinandens identitet.

For at øge forståelsen for forskellen mellem antagonismer og agonismer, vil begrebet 'andethed' som en gradvis differentiering mellem identiteter her blive introduceret. Som allerede forklaret, beskrives identiteter i poststrukturalistisk litteratur som etableret ud fra forskelle, der er blevet socialt anerkendte (Connolly 1991: 64). Herved kan 'andethed' konstrueres rangerende fra marginale forskelle til den absolutte og konstituerende 'andethed', hvor 'den anden' fremstår som den rene modsætning. Som William Connolly skriver, kan en identitet i visse tilfælde konstitueres gennem "*a range of differences as intrinsically evil, irrational, abnormal, mad, sick, primitive, monstrous, dangerous, or anarchical – as other*" (Connolly 1991: 65). 'Den anden' kan dog også konstrueres ud fra mindre, ikke-konstituerende forskelle (Hansen 2006: 37). I denne opgaves kontekst vil en antagonisme

⁶ Laclau og Mouffe hævder, at et objekts positivitet teoretisk set kan ophæves fuldstændig gennem en ækvivalenskæde, hvorved det udelukkende kan fremtræde som sin negativitet (Laclau & Mouffe 2002: 82). Dette er dog ikke empirisk muligt at påvise, hvorfor jeg vil konditionere på den i teksten nævnte måde.

derfor udgøre den 'konstitutive anden', mens en eventuel agonisme vil differentieres fra iagttageren gennem grader af 'andethed'.

ANTAGONISME OG AGONISME

I dette speciales fokus på regeringens iagttagelser, kan man således iagttage, hvordan det politiske rum struktureres i antagonistiske og agonistiske relationer ud fra ækvivalenslogikken. I den overordnede danske diskurs om Afghanistan kan der identificeres et ækvivalenssystem, hvorigennem samtlige karakteristika, der tilskrives Taliban som kollektivt subjekt, må forstås som værende den rene negation af de karakteristika, som tilskrives den danske regering. I diskursanalysen blev det fremanalyseret, hvordan Taliban-bevægelsen i de fire deldiskurser tilskrives subjektpositioner som er positivt indstillet overfor terror, fundamentalisme, undertrykkelse og opiumsøkonomi. Den danske regering konstruerer sin egen identitet ud fra en subjektposition, som er præget af værdierne sikkerhed, frihed, menneskerettigheder og udvikling. Disse to kæder af nodalpunkter kan karakteriseres som ækvivalens-kæder, da de interne forskelle nedtones og bliver set som en del af det samme projekt.

Dermed tilskrives regeringen og Taliban konstitutivt forskellige værdier og standpunkter, som ligeledes er gensidigt truende overfor den andens eksistens. Med konstitutive forskelle menes, at den danske regering kun kan forstå sig selv, gennem de forskelle der drages til Taliban, da ingen identitet i et poststrukturalistisk perspektiv er essentiel, men derimod relationel (Connolly 1991: xiv; Laclau & Mouffe 2002: 63). Dette må ligeledes forstås på baggrund af den identitetsmæssige nødvendighed, der ligger i konstruktionen af en 'konstitutiv anden'. I dette tilfælde vil det sige, at Taliban i den antagonistiske relation konstrueres på en bestemt måde, som konstituerende modstykke til regeringens selvbillede. Dermed kan hverken den identitet regeringen eller Taliban tilskrives forstås uafhængig af hinanden. På samme vis forholder det sig med alle værdier, der kun kan forstås som oppositionsværdier og derved er defineret ved deres forskel (Laclau & Mouffe 2002: 53). Derved kan både nodalpunkter og subjektpositioner i regeringens deldiskurser udelukkende forstås relationelt, som konstituerende nødvendigheder i den strukturelle helhed af forskelle, som diskursen udgør (Andersen 1999: 89; Laclau 1990: 17). Taliban tilskrives desuden i samtlige diskurser en række iboende karaktertræk, som ikke står til at ændre. Derfor giver det i regeringens optik ikke mening at forhandle med Taliban om de aspekter de er uenige om, da Taliban på ingen måde er konstrueret som forhandlingspartner i diskursen. Dette aspekt vil blive behandlet yderligere i forbindelse med den danske magtudøvelse over for Taliban i næste kapitel.

Den afghanske befolknings tilskrevne subjektposition i diskursen, og dermed identitet, skyldes ligeledes dets relation til nodalpunkterne i de fremanalyserede diskurser, hvorved dets identitet konstrueres i ækvivalenslogikkens spændingsfelt mellem Taliban og den danske regering⁷. I deldiskurserne knyttes den afghanske befolknings identitet til nodalpunkterne sikkerhed og korrupsion, mens den svæver lidt ubestemt mellem dualiteterne menneskerettigheder og undertrykkelse, samt mellem frihed og fundamentalisme. Derved konstrueres den afghanske befolkning som forholdsvis differentieret i forhold til den danske regering. De forskelle, der skaber dette modsætningsforhold er dog langt fra så entydige, som i det antagonistiske forhold mellem regeringen og Taliban. Derfor fremstår befolkningens 'andethed' ikke er så radikal som Talibans, men kun som gradvist differentieret. Befolkningen fremstår da også kun potentielt truende overfor den danske identitet, da den anses for påvirkelig og derfor kan radikaliseres. Som beskrevet ovenfor er dette definitionen på en agonisme, og derfor kan relationen mellem regeringen og den afghanske befolkning defineres som en agonisme. Befolkningen italesættes samtidig i alle deldiskurser som værende påvirkelige, hvilket lægger op til forhandling og fredelig påvirkning. Dette vil blive inddraget i magtanalysen i kapitel 4.

⁷ Ifølge en dogmatisk udlægning af Laclau og Mouffe kan ingen andre identiteter fremstå i en ækvivalensstruktur end antagonismen (Laclau & Mouffe 2002: 83). Imidlertid hævder David Howarth, at der i mange tilfælde både vil være en ækvivalens- og en forskelslogik på spil, hvorved begge relationer kan forefindes (Howarth & Stavrakakis 2000: 12). Dette vil være tilgangen i denne analyse, hvor regeringen differentierer mellem Taliban og befolkningen, selvom Taliban konstrueres via en ækvivalenslogik.

3.7 OPSAMLING PÅ DISKURSANALYSEN

I denne analyse blev der med udgangspunkt i Laclau & Mouffes diskursteori fremanalyseret fire deldiskurser i regeringens overordnede diskurs om Afghanistan: sikkerhedsdiskursen, frihedsdiskursen, menneskerettighedsdiskursen og udviklingsdiskursen. Deldiskurserne blev hver struktureret ud fra to eller tre nodalpunkter, mens Taliban, den afghanske befolkning og regeringen fik tilskrevet identitet på baggrund af subjektpositioner.

Sikkerhedsdiskursen struktureredes ud fra de to nodalpunkter sikkerhed og terror, mens frihedsdiskursen blev struktureret omkring nodalpunkterne frihed og fundamentalisme. Samtidig blev menneskerettighedsdiskursen struktureret via de to nodalpunkter menneskerettigheder og undertrykkelse, og endelig strukturerede de tre nodalpunkter udvikling, korrup-tion og opiumsøkonomi den sidste deldiskurs, udviklingsdiskursen. Ud fra disse nodalpunkter blev Taliban tilskrevet en uforanderlig og stålsat identitet, der var karakteriseret ved terror, fundamentalisme, undertrykkelse samt korrup-tion og opiumsdyrkning. Den danske regering fik derimod tilskrevet en identitet, der var karakteriseret ved sikkerhed, frihed, menneskerettigheder og udvikling. Den danske regering fik tilmed tilskrevet en etisk forpligtelse til at arbejde for disse værdier. Den afghanske befolknings identitet blev konstrueret som værende positiv overfor sikkerhed og korrup-tion, mens forholdet til dualiteterne frihed og fundamen-talisme samt menneskerettigheder og undertrykkelse syntes uafklaret, hvorved befolkningen blev tilskrevet at være påvirkelig.

På den baggrund kunne det konkluderes, at regeringen gennem en ækvivalenslogik konstruerer en antagonistisk relation til Taliban-bevægelsen, samt en agonistisk relation til den afghanske befolkning. Det betyder, at al objektivitet aflyses i regeringens konstruktion af Taliban, og at denne må anskues som den 'konstitutive anden', regeringen konstruerer og forstår sig selv ud fra. Den afghanske befolknings identitet gives ligeledes diskursivt, og kan derfor heller ikke ses som en afspejling af 'virkeligheden' (Laclau 1990: 17; Laclau & Mouffe 2002: 66ff). Da de nævnte identiteter derved kun kan forstås relationelt, må regeringens konstruktion af disse nødvendigvis betegnes som kontingente og forstås som et resultat af de forskelle som stilles til rådighed i diskursen.

Taliban og den afghanske befolkning tilskrives endvidere nogle specifikke karakteristika i diskursen. I det følgende kapitel vil det blive analyseret, hvordan denne diskursivt tilskrevne viden, spiller sammen med regeringens magtudøvelse.

KAPITEL 4: MAGTANALYSEN

4.1 INDLEDNING

Denne analysedel vil tage udgangspunkt i Michel Foucaults magtbegreb. Som redegjort i teoriafsnittet er Foucaults magtbegreb ikke defineret som traditionel, repressiv magt, der indskrænker subjekternes handlerum, men i højere grad, som produktiv magt, der strukturerer, og dermed skaber, subjekternes handlerum. Magten skaber dermed bestemte kapaciteter, mens den udelukker andre (Foucault 1982: 221; 1994: 99ff; Heede 2004: 39). Det betyder, at det i magtanalysen handler om at se på, hvordan magten udøves, og hvordan subjekters handlerum struktureres som et resultat af denne magt, som ikke har noget centrum, men kommer alle steder fra (Foucault 1980: 141; 1994: 99).

Derfor vil denne magtanalyse fokusere på, hvordan den danske regerings indsats i Afghanistan strukturerer mulighedsrummet for afghanerne og påvirker disse til at handle på bestemte måder. Som nævnt i teoriafsnittet kan Foucaults magtanalytik udspaltes i fire forskellige magtformer; den suveræne magt, den disciplinære magt, biopolitikken og gouvernementaliteten (Foucault 1988: 19; 2004: 239ff; 2008: 116ff). Kort kan det opsummeres, at den suveræne magt er magten til at tage liv, mens den disciplinære magt rettes produktivt-disciplinerende mod det enkelte individ gennem institutioner og ved at overvåge og opstille normer. Biopolitikken er derimod rettet produktivt mod hele befolkningen som den søger at optimere, mens gouvernementaliteten er produktiv magt, der forsøger at installere selvteknologier i befolkningen, og derved styre deres selvstyring.

Overordnet kan magten iagttages i den måde, hvorpå forskellene bliver iagttaget mellem individer og befolkningsgrupper, hvorved der differentieres og hierarkiseres mellem identiteter og i måden, hvorpå mennesker konkret håndteres. I denne analyse, kan magten derfor anskues i de strategier, der bliver fremlagt for at øge sikkerhed, udvikling og velstand i Afghanistan, samt i regeringens konkrete indsats i landet.

Hvad der problematiseres, og derfor gøres til genstand for magtudøvelsen, kan ikke anskues uafhængigt af regeringens tilgængelige viden. Derfor vil diskursanalysen og magtanalysen her blive knyttet sammen, da de identiteter, der blev fremanalyseret i diskursanalysen, kan anskues som vidensobjekter for regeringens styring. Man kan sige, at hvor diskursanalysen fremanalyserede præmisserne for regeringens problematiseringer, skal denne magtanalyse nu fremanalyserer, hvordan regeringens viden resulterer i nogle specifikke

rationaler og konkrete handlinger, som påvirker afghanerne. Den fremanalyserede viden i diskursanalysen udgør derfor grundlaget for den magt, som den danske regering udøver i Afghanistan, og som er denne magtanalyses genstand (Gordon 1980: 236; Foucault 1982: 212). Når ordet 'viden' derfor bruges i det nedenstående, vil det referere til den viden, der er konstrueret i diskursen.

Som nævnt i metodeafsnittet vil magtanalysen tage udgangspunkt i to niveauer, det strategiske og det magtteknologiske. Denne inddeling skal sikre, at både den magt som ligger i at objektivere subjekter og dermed konstruere disse gennem at kategorisere dem, samt den konkrete, *realhistoriske* magtudøvelse vil blive inddraget i magtanalysen. Den samlede magtudøvelse med et specifikt formål, vil jeg kalde en 'styringspraksis'. I det følgende afsnit vil den danske indsats blive inddelt i sådanne styringspraksisser.

4.1.1 INDELING I STYRINGSPRAKSISSE

Den danske regering har, ifølge regeringen selv, en helhedstilgang til arbejdet i Afghanistan. Det betyder, at regeringen, så vidt det er muligt, forsøger at sammenkoble det militære arbejde, den civile genopbygning og det humanitære nødhjælpsarbejde (Gade 2004c; Møller 2006a; UM&FM 2008: 23). Trods denne helhedsstrategi, har regeringen fastsat en række overordnede målsætninger i sin strategi for indsatsen i Afghanistan 2008-12 (UM&FM 2008: 3). Disse kan ses på bilag 1. I denne målsætning kan iagttages fire centrale styringspraksisser, som jeg i den følgende analyse vil påvise eksistensen af. Det er her vigtigt at påpege, at disse styringspraksisser er en analytisk konstruktion, jeg som forsker har skabt, for at kunne håndtere den danske magtudøvelse som analysegenstand. Jeg hævder derfor ikke, at dette er den eneste måde at inddele den danske magtudøvelse på. De fire styringspraksisser er:

1. Styringspraksis for neutralisering af Taliban
2. Styringspraksis for statsopbygning
3. Styringspraksis for værdipolitik
4. Styringspraksis for økonomisk vækst og humanitær fremgang

Det vil være denne magtanalyses tese, at disse fire styringspraksisser afspejler de fire fremanalyserede deldiskurser i diskursanalysen, hvilket vil blive forsøgt påvist. Denne inddeling betyder imidlertid ikke, at disse fire styringspraksisser nødvendigvis gengiver den fulde danske magtudøvelse i Afghanistan. Den analytiske pointe er blot at påvise, hvordan

disse diskurser materialiserer sig og operationaliseres i indsatsen Afghanistan, og derved påvirker afghanerne på en bestemt måde.

I det følgende vil de fire styringspraksisser blive analyseret med inspiration fra Foucaults forskrifter i essayet *The Subject and Power* (Foucault 1982: 223f). I hver styringspraksis vil der blive fokuseret på, hvordan magten kommer til udtryk på det strategiske og det magt-teknologiske niveau, og på hvordan dette strukturerer mulighedsrummet for afghanerne. Endvidere vil der blive set på, hvordan denne magtudøvelse hænger sammen med den diskursivt konstruerede viden, og hvordan denne virker legitimerende på den danske indsats. På den baggrund vil det blive forsøgt sandsynliggjort, at de fire styringspraksisser korrelerer med de fire fremanalyserede deldiskurser fra diskursanalysen.

4.2. STYRINGSPRAKSIS FOR NEUTRALISERING AF TALIBAN

Denne styringspraksis vil, som navnet antyder, omhandle, hvordan Taliban i praksis håndteres af den danske regering. Som det blev fremanalyseret i diskursanalysen, fremstilles Taliban antagonistisk og dermed truende for regeringens identitet, hvorfor Taliban ikke umiddelbart iagttages som en dialogpartner.

Ifølge regeringen foregår bekæmpelsen af Taliban i tre sideløbende spor. Det første handler om den militære kamp mod Taliban. Det andet spor fokuserer på, hvordan udviklingsindsatsen og statsopbygningen kan svække Talibans rekrutteringsmuligheder i befolkningen. Endelig fokuserer det tredje, politiske spor på, at drive en kile ind mellem de moderate og den hårde kerne af Talibanere (UM&FM 2008: 12). Analysen af denne styringspraksis vil have sin hovedvægt på den militære indsats overfor Taliban og kort berøre det politiske spor. Indsatsen for udvikling og statsopbygning vil blive analyseret i andre styringspraksisser.

I analysen af denne styringspraksis, vil først det strategiske niveau blive fremanalyseret, hvorefter analysen vil rette sig mod det magtteknologiske plan. Derefter vil det blive diskuteret hvordan afghanernes handlerum struktureres af den danske regerings indsats. Det vil til slut blive sandsynliggjort, at denne styringspraksis kan ses som den praktiske operationalisering af sikkerhedskursen.

DEN DANSKE REGERINGS STRATEGISKE STYRING

Regeringen ønsker helt overordnet at 'neutralisere' Taliban som militær trussel. Neutralisering betyder i denne sammenhæng, at regeringen både forsøger at påvirke Taliban-sympatisører til at opgive denne sympati, samt at neutralisere disse i væbnet kamp. Dette ønsker regeringen at gøre ved at gennemføre sikkerhedsoperationer med henblik på at isolere Taliban-grupper fra befolkningen både fysisk og psykologisk. Disse sikkerhedsoperationer kan være både aktiv patruljering og offensive, militære operationer (UM&FM 2008: 13, 33). Herved problematiseres Talibans tilstedeværelse som sådan. Dette må nødvendigvis ses på baggrund af den viden, regeringen har om Taliban fra diskursen, hvor Taliban fremstår som uforsonlig og fjendtligt indstillet overfor Vesten, og hvor relationen mellem Taliban og regeringen fremstår som antagonistisk. Gennem denne objektivering af Talibanerne som den rene 'andethed' umenneskeliggøres disse, og væbnet magt synes som en fornuftig løsning.

Regeringens strategisk-politiske arbejde for neutralisering af Taliban giver sig imidlertid udtryk i støtte til forsoning med de moderate talibanere. Her skelnes derfor mellem de ekstreme talibanere, der støtter al-Qaeda, og de moderate talibanere, som ikke gør

(UM&FM 2008: 12). Regeringen har en klar linje overfor førstnævnte: ” *Der bliver ikke tale om dialog med Taleban-sympatisører eller andre oprørsgrupper, som støtter al-Qaida*” (UM&FM 2008: 31). Dermed udskilles talibanerne i grupperinger ud fra nogle kriterier i strategien. I dette tilfælde handler det om, hvilke af talibanerne der støtter al-Qaeda, og hvilke der ikke gør.

På baggrund af disse strategier kan det ses, at regeringen opererer ud fra en moralsk skillelinje mellem talibanere og resten af befolkningen. Denne udsondring af Taliban kan ses som det Foucault kalder en ’dividing practice’ (Foucault 1982: 208), og som jeg også i dette speciale vil kalde en forskelsdragning. Gennem denne udsondring af Taliban og Taliban-relaterede synspunkter opstilles forskrifter for, hvilke holdninger og sympatier det er ’legitimt’ at have. Ligeledes opstiller regeringen i forbindelse med den eventuelle forsoningsproces strategiske forskrifter på, hvem der skal håndteres hvordan og hvorfor, på baggrund af den viden regeringen besidder.

I det følgende vil det magtteknologiske niveau blive præsenteret. Dette niveau forholder sig til det strategiske niveau, ved at magtteknologierne i høj grad opererer indenfor de forskelsdragninger, som er kommet til syne på det strategiske niveau af den danske styring. I dette tilfælde vil den militære indsats derfor gælde hele Taliban, mens forsoningsprocessen vil gælde dele af Taliban.

DEN FAKTISKE DANSKE STYRING – DET MAGTTEKNOLOGISKE PLAN

Siden Folketinget den 1. juni 2007 besluttede at udvide den militære indsats til bataljonsstørrelse (Folketingsbeslutning B161), har Danmark haft knap 700 soldater udstationeret i Helmand-provinsen (UM&FM 2008: 4). Disse soldater er med jævne mellemrum i kamp med Taliban. Som eksempel på disse kampes karakter, kan nævnes et eksempel fra Kim Hundevadts skildring *I morgen angriber vi igen*. I en situation, hvor de danske styrker den 25. september 2007 blev angrebet med ”*håndvåben, lette maskingeværer og RPG’er [raketdrevne granater red.]*”, svarede de danske styrker ”*omgående igen med de tunge 12.7-maskingeværer, brisantgranater fra dysekanonen, ni lag morterer og som en effektiv afslutning: en 1.000 tons flybombe. Lokale bønder kom bagefter op til porten og fortalte, at danskerne havde fået ram på tre talebanere og såret en RPG-skytte, som fik revet en arm af*” (Hundevadt 2008: 147).

I et andet eksempel udtaler oberst Keld Christensen efter en operation i oktober 2008: ”*Formålet med operationen var at fjerne og nedkæmpe Taleban i området herunder at*

ødelægge hans infrastruktur, således at han ikke fremover kan bruge området som 'safe-heaven'. Samtidig også at vise Taleban, at den danske kampgruppe sammen med de afghanske sikkerhedsstyrker stadig er i området og ikke bange for at møde Taleban i kamp. Som en afledt konsekvens af dette også at vise lokalbefolkningen, at afghanske sikkerhedsstyrker og den danske kampgruppe ikke vil acceptere Talebans tilstedeværelse i området" (HOK 26.10.2008). I dette eksempel ses den danske strategi udfoldet i praksis, da de danske styrker forsøger at fordrive og isolere Taliban fra den øvrige befolkning.

Disse eksempler er naturligvis udvalgt for at vise, at de danske soldater deltager i kampe på liv og død for at nedkæmpe Taliban. Derved kan kampene ses som et udtryk for Foucaults suveræne magtbegreb, hvor suverænen, i form af den danske regering, tilskriver sig selv retten til 'at tage liv og lade leve' (Foucault 2004: 241). I denne sammenhæng kan denne ret ses ved, at den danske regering beslutter, hvem der må dø, og hvem de lader leve. Man kan sige, at det er blevet politisk besluttet, at afghanere, der støtter en anden styreform end det liberale demokrati og aktivt støtter Taliban og al-Qaeda må dø, mens suverænen, stadig i form af den danske regering, lader de øvrige afghanere leve. Denne tilgang understreges endvidere af Oversergent Thomas Nissens fatalistiske kommentar om Taliban: *"Der er nogle af dem, der er fuldstændig uden for terapeutisk rækkevidde og faktisk kun kan fjernes ved kinetisk [væbnet] magt. Det må vi bare acceptere, sådan er det"* (Nissen: 16:00)

Den danske regering forsøger endvidere at drive en kile ind mellem den hårde kerne og de mere moderate talibanere. I praksis foregår dette, ifølge oversergent Thomas Nissen, i høj grad gennem påvirkning af de talibanere, som støtter Taliban af økonomiske årsager eller på grund af misinformation (Nissen: 17.00). Derved vil man forsøge at få dem til at vende ryggen til den hårde kerne i Taliban. Det sker primært gennem hærens informationsoperationer overfor den afghanske befolkning, og gennem hvad der internt i hæren kaldes "Consent Winning Activities" for at vinde afghanernes respekt og tillid (Nissen: 5.10). Det kan være informationskampagner, møder med lokale ældre eller små lokale genopbygningsprojekter som at grave en brønd. Desuden insinuerer Thomas Nissen, at forhandlinger med Taliban, i det mindste i princippet, kan finde sted. Thomas Nissen bekræfter på forespørgsel, at der er kontakt med dele af Taliban-bevægelsen, men afviser at kommentere konkret på det. Til dette stilles spørgsmålet: *"Men det er ikke noget Forsvaret tager fuldstændig afstand fra [at forhandle med Taliban]?"*. Til det svarer Thomas Nissen: *"Man vil jo ikke afskrive sig nogen midler eller fremgangsmåder som ligger inden for de juridiske og kapacitetsmæssige forhold som vi nu har"* (Nissen: 25.35). Det vil sige, at de danske styrker i samarbejde med de

øvrige ISAF-styrker⁸, sandsynligvis, forsøger at forhandle med visse Taliban-fraktioner om at nedlægge våbnene. Det er imidlertid ikke muligt i denne opgave at sige, hvorvidt de Taliban-fraktioner hæren måtte forhandle med, støtter al-Qaeda eller ej. Disse eventuelle kontakter med Taliban rører heller ikke ved, at Danmark optræder som suverænen, der fastsætter, hvem der skal dø, og hvem der må leve.

OPSAMLING OG STRUKTURERING AF AFGHANERNES HANDLERUM

Den danske indsats for neutralisering af Taliban som gennemgået ovenfor, har nogle konsekvenser for afghanerne, da den strukturerer deres handlerum på bestemt vis. For det første betyder regeringens 'dividing practice' med at differentiere mellem den hårde kerne af talibanere og resten af afghanerne, at førstnævnte afsondres moralsk fra resten af samfundet. På det magtteknologiske plan betyder det, at den danske regering som suveræn nedsætter nogle rammer for, hvordan man som menneske bør opføre sig i Afghanistan. Herved ses det, at den suveræne magt er tæt knyttet til retten (Jensen 2005: 258). De som træder udover rammerne om at respektere det liberale demokrati og ikke støtte al-Qaeda, hvilket Taliban gør, må lade livet. Dermed strukturerer den danske regering afghanernes mulige handlerum ved at producere nye kategorier i afghansk politik, hvorigennem verden forstås, samt ved at sætte retten på en bestemt vis.

I sikkerhedsdiskursen blev Taliban tilskrevet karakteristika som fanatisk og stålsat modstander af Vesten, hvorved enhver fred syntes umulig. I denne styringspraksis håndteres Taliban som styringsobjekt ud fra netop disse karakteristika, hvorved der kan iagttages en tydelig korrelation mellem sikkerhedsdiskursen og styringspraksissen for neutralisering af Taliban. Det synes endvidere sandsynligt, at den danske indsats på dette område, i den danske regerings optik, fremstår legitim på baggrund af den hierarkisering, som fremstod i diskursen mellem begreberne sikkerhed og terror. I diskursen fremstod sikkerhed positivt ladet og terror negativt. Indsatsen i denne styringspraksis vil dermed fremstå legitim i den danske regerings iagttagelser, da den i regeringens logik kan siges at bekæmpe terror og skabe sikkerhed.

⁸ De internationale styrker i Afghanistan betegnes International Security Assistance Force (ISAF)

4.3. STYRINGSPRAKSIS FOR STATSOPBYGNING

Denne styringspraksis for statsopbygning handler om, hvordan regeringen forsøger at nå sit mål om at styrke den offentlige sektor og de demokratiske strukturer i Afghanistan (UM 2005: 19; UM&FM 2008: 3, 26; bilag 1). Denne styringspraksis vil derfor primært have befolkningen som objekt for sin styring, da Taliban, som det blev konkluderet i diskursanalysen, ikke iagttages som en troværdig partner i statsopbygningen og udviklingen af et frit og demokratisk styre.

Først vil det strategiske niveau blive fremanalyseret, hvorefter det magtteknologiske niveau vil blive behandlet. Herefter vil det blive påvist, hvordan afghanernes mulige handlerum struktureres af den danske indsats. Herefter vil det kort blive diskuteret hvorvidt denne styringspraksis korrelerer med frihedsdiskursen.

DEN DANSKE REGERINGS STRATEGISKE STYRING

I Udenrigsministeriets publikationer har den danske regering opstillet nogle strategier for, hvad den ønsker at opnå i Afghanistan. I sin indsats for statsopbygning i Afghanistan prioriterer Danmark helt overordnet *”fremme af god regeringsførelse og genopbygning af den offentlige sektor”* (UM 2005: 19). Desuden ønsker regeringen at støtte statsopbygningen gennem kapacitetsopbygning af det nationale politi og hæren (UM&FM 2008: 33)

Genopbygningen af den offentlige sektor bør ifølge regeringen ske *”gennem støtte til policy-dialog, direkte indsatser og som et tværgående hensyn i alle andre indsatser”* (UM 2005: 19). Målene er, at der i den offentlige sektor skal være implementeret systematisk kapacitetsopbygning samt administrative reformer, der fremmer præstationer, gennemsigtighed og ansvarlighed (UM 2005: 23; UM 2007b: 21). Her problematiseres det implicit, at de offentligt ansatte afghanere ikke er tilstrækkeligt uddannede til at drive staten på en måde, som den danske regering finder ønskelig. Specielt problematiseres det, at de ansatte øjensynligt ikke fremtræder så ansvarligt og ikke præsterer det, som den danske regering kunne ønske.

Det er ligeledes en strategisk, demokratisk målsætning, at *”Danmark vil støtte gennemførelsen af frie valg for at bidrage til styrkelse af statens legitimitet og ansvarlighed”* (UM&FM 2008: 26). Ufrie valg problematiseres på den baggrund, som værende dårlig regeringsførelse, hvorfor støtte til frie valg prioriteres ud fra et rationalt om, at det repræsentative demokrati i sig selv er i sig selv er iboende godt. Dette repræsentative demokrati bør, ifølge regeringen, ligeledes støttes i form af landsbyudviklingsråd (UM&FM 2008: 36).

På det strategiske niveau viser magten sig derfor i den måde hvorpå den danske regering forskelsdrager og kategoriserer. Magten viser sig eksempelvis i den danske forskelsdragnet mellem en god, ansvarlig offentligt ansat og en mindre god, uansvarlig offentlig ansat. Frie valg og god regeringsførelse kategoriseres ligeledes på helt bestemte måder, og afvigelser herfra problematiseres dermed. Ved at kategoriseringerne fastsættes på en bestemt måde, ekskluderes visse praksisser som værende unormale eller afvigende, hvilket strukturerer mulighedsrummet for afghanernes handling, da disse afvigelser ses som odiøse og dermed værd at undgå for individerne. Disse 'dividing practices' sætter endvidere rammerne for den magtteknologiske indsats, hvor den konkrete magtudøvelse netop fokuseres mod de 'problematiske' offentligt ansatte og ditto politiske strukturer, hvilket ses i det følgende.

DEN FAKTISKE DANSKE STYRING – DET MAGTTEKNOLOGISKE PLAN

Den danske regering hævder at være en af de største bidragydere til statsopbygning i Afghanistan. Regeringen har blandt andet støttet gennemførelsen af frie valg og kapacitetsopbygningen af den uafhængige valgkommission. (UM&FM 2008: 20ff). Yderligere støtter den danske regering Afghanistans offentlige sektors arbejde med både direkte pengebeløb og kapacitetsopbygning (PPO 2007: 10; UM&FM 2007: 20ff).

Den danske regering yder direkte pengebeløb til den offentlige sektor i Afghanistan gennem en fond, der administreres af Verdensbanken (UM 2005: 23). Den danske støtte rettes primært til det afghanske undervisningsministerium, hvor Danmark har rådgivere placeret, der bistår på udvalgte områder (Dueholm 4.00). Blandt andet skal ministeriet reformeres og omstruktureres, hvilket Danmark specielt yder støtte til. I aftalen for forlængelse af den danske støtte til uddannelsesområdet fokuserer Danmark specielt på, at der skal udvikles institutionel kapacitet, både teknisk og administrativt, samt centralt såvel som decentralt, i uddannelsessystemet (Bilag 11: 5). Herunder hører desuden, at der skal udvikles "*a national financial management system that can ensure full accountability of all Ministry funds*" (Bilag 11: 6). Endvidere skal der udføres generel kapacitetsopbygning og udvikles såkaldte 'performance indicators', hvorved det kan måles hvem, der producerer hvilket arbejde (Bilag 11: 7ff). Denne magtudøvelse inden for en institution som Undervisningsministeriet kan bedst karakteriseres som disciplinær, da der gennem kapacitetsopbygningen foreskrives normer for, hvordan det enkelte individ bør opføre sig og udføre sit arbejde, hvorved man forsøger at påvirke individet til at optimere sin indsats. Endvidere kan den omtalte måling af 'performance' ligeledes sidestilles med Panoptikons overvågning, hvorved de ansatte gennem selvdisciplinering forventeligt vil yde mere (Borch 2005: 17; Heede 2004: 92ff). Derved

disciplineres og 'dresseres' individet til at varetage sine arbejdsfunktioner mere ansvarligt og kompetent.

På lokalt plan hjælper de danske styrker og stabilitetsrådgivere ligeledes afghanske embedsmænd med at udøve deres autoritet. Eksempelvis har de danske styrker i Helmand ført ugentlige koordinationsmøder med borgmesteren i Gereshk og andre af regeringens repræsentanter for at give dem redskaber til at udøve deres hverv: *"Langsomt men sikkert er borgmesteren og distriktsguvernøren blevet klædt så meget på, at de selv indkalder, gennemfører og følger op på alle disse møder, hvilket er et stort fremskridt. Danskerne har desuden også sørget for at hyre to embedsmænd til det lokale regeringskontor, som nu hjælper og arbejder for guvernøren samt indkøbt to PC'er til distriktkontoret"* (HOK 05.08.08). Udover at 'oplære' borgmesteren i mødeindkaldelse og andre formalia, har de danske rådgivere ligeledes bistået med at prioritere mellem opgaverne. Det skal blandt andet forstås som det at sikre, at borgmesteren ikke donerer al ny infrastruktur til den samme bydel, hvor hans egen familie eksempelvis bor (Dueholm: 24.30). Desuden har Udenrigsministeriets udsendte stabiliseringsrådgiver i Helmand Georg Güntelberg⁹ været med til at formidle kontakt mellem de ældre i Gereshks nordlige forstad Deh-Adamkahn og borgmesteren i Gereshk. Disse grupperinger havde tidligere været gensidigt mistænksomme overfor modpartens intentioner, men med dansk mellemkomst kom et møde i stand og i øjeblikket er to vandtårne under konstruktion for centraladministrationens midler, og snart vil Gereshks renovationsvæsen også inkludere Deh-Adamkahn. Denne magtudøvelse kan siges at være disciplinær, da den danske regering leder nogle individer til at kunne bestride offentlige embeder, ved at opsætte normer for, hvordan disse skal bestride embederne. I forbindelse med borgmesteren i Gereshk er en af Georg Güntelbergs forskrifter, at borgmesteren skal forsøge 'outreach' til grupperinger i samfundet som ellers synes fjendtligt indstillede og ikke betaler skatter. Dermed normeres det, hvordan man som borgmester skal 'være klædt på' og hvordan man bør prioritere.

Endvidere bidrager Danmark til statsopbygningen gennem kapacitetsopbygning af både politi og militære styrker (Dueholm: 39.00). Det sker blandt andet ved at sende danske politifolk til Afghanistan for at oplære de afghanske politistyrker (FK: *I lære som politimand*, den 8.10.08), og det sker ved politisk at presse på for, at afghanerne skal tage korrupsion op som et problem, derunder også i politiet (Dueholm: 20.00, 51.30). Her kan den disciplinære

⁹ Som tidligere nævnt er der desværre ikke optagelser fra dette interview.

magt ligeledes ses, da disse betjente og soldater gennem institutionelt opsatte normer for, hvordan en betjent bør opføre sig, påvirkes til at følge bestemte forskrifter.

Den danske regering arbejder desuden for demokrati på både nationalt og lokalt plan i Afghanistan. Regeringen har støttet den afghanske valgkommission økonomisk gennem FN, og har endvidere udsendt blandt andre diplomaten Peter Erben og professor Jørgen Elklit fra Århus Universitet til Afghanistan for at bistå med at udvikle den ny valglov (Dueholm: 35.40). På det nationale politiske plan har Danmark endvidere bistået afghanerne med at skrive Afghanistans forfatning (Dueholm: 7.45). På lokalt plan arbejder Danmark ligeledes med demokratiopbygning. Dette er sket ved at støtte oprettelsen af udviklingsrådene, som blev oprettet allerede før de første præsident- og parlamentsvalg efter 2001. Disse udviklingsråd administrerer et bloktilskud som udvalgte landsbyer har fået. Udviklingsrådene er demokratisk valgt ved hemmelig afstemning, hvilket er helt nyt i Afghanistan (Dueholm 27.50; PPO 2007: 10). Det vil sige, at en del af udviklingshjælpen til landsbyerne blev knyttet sammen med krav om demokratiske procedurer. Danmark ønsker at bevare disse landsbyråd, og lægge dem ind under det større hierarkiske system af nationale og regionale udviklingsråd, hvorved lokaldemokratiet fortsat kan udfolde sig (Dueholm: 33.40)

Den danske politik for at fremme demokrati, kan iagttages som *gouvernemental* magt, da regeringen på den ene side forsøger at styrke staten ved at styrke befolkningen gennem udviklingsstøtten. På den anden side installerer regeringen en selvteknologi i den afghanske befolkning. Denne selvteknologi har til hensigt, at få befolkningen til at anskue sig selv som demokratiske individer, der bør have en holdning til både lokal og national politik, og disse søges på den vis gjort ansvarlige for, hvilken retning Afghanistan politisk bevæger sig i. Hermed søger regeringen at lede afghanerne til at lede sig selv som ansvarlige demokrater.

OPSAMLING OG STRUKTURERING AF AFGHANERNES HANDLERUM

I denne styringspraksis for statsopbygning er det i det ovenstående blevet påvist, at der i regeringens strategiske niveau opstilles specifikke forskrifter for, hvordan en offentligt ansat bør agere. Samtidig kategoriserer regeringen god regeringsførelse på en bestemt måde, hvorved magten viser sig. Derudover satte det strategiske niveau rammerne for, at det netop var offentligt ansatte og politiske strukturer, der blev håndteret på det magtteknologiske niveau. Det blev blandt andet fremanalyseret, at den danske regering håndterer den afghanske befolkning ved hjælp af *gouvernemental* magt og disciplinær magt. Denne magtudøvelse vil i regeringens strategi medføre en stærkere afghansk stat, som kan sikre institutionel opbakning

til frihed og modstå fundamentalismen. Gennem den gouvernementale magt gives afghanerne et nyt handlerum, da de gennem subjektivitet tilskyndes til at anskue sig selv som demokratiske subjekter. Regeringen forsøger gennem rodfæstelse af en demokratisk kultur at sikre, at afghanerne ansvarliggøres for, hvilken politiske retning landet tager. Afghanerne har svært ved at være negativt indstillede overfor disse, da tiltagene præsenteres som frigørende og kapacitetsopbyggende. Den disciplinære magt viser sig i den måde hele kapacitetsopbygningen i den offentlige sektor fungerer på, hvor den danske regering opstiller forskrifter og normer for, hvordan arbejdet bør gøres, så ressourcer og individer optimeres. Denne disciplinerende magtudøvelse forstærkes af den 'panoptiske' overvågning af individerne, som ligeledes blev iværksat i undervisningsministeriet samt gennem korruptionsbekæmpende tiltag i de øvrige dele af afghanske stat.

Det er blevet påvist i denne styringspraksis, at den danske regering forsøger at skabe en stærkere demokratisk stat og offentlig sektor, ved gennem gouvernemental og disciplinær magt, at ansvarliggøre og tilrette befolkningen. I frihedsdiskursen blev den afghanske befolkning tilskrevet en subjektposition der var åben, men skeptisk overfor frihed og demokrati. Regeringens magtudøvelse kan derfor ses som rationel på baggrund af denne viden om befolkningen som styringsobjekt. Derudover kan den danske indsats ses som et forsøg på, at skabe institutionelle rammer, der afskærer subjektpositioner som Taliban fra indflydelse, da de iagttages som fundamentalistiske antidemokrater.

Endvidere synes det sandsynligt, at den danske regering iagttager sin indsats i denne styringspraksis som legitim, da indsatsen forsøger at skabe frihed og bekæmpe fundamentalisme, som defineret af regeringen i diskursen. På baggrund af disse argumenter kan frihedsdiskursen og styringspraksis for statsopbygning siges at korrelere.

4.4. STYRINGSPRAKSIS FOR VÆRDIPOLITIK

Denne styringspraksis er rettet mod den afghanske befolkning, da det, ud fra regeringens diskursivt medierede vidensgrundlag, ikke synes muligt at påvirke Talibans værdier. Styringspraksissen handler derfor om, hvordan den danske regering ønsker at fremme visse værdier i den afghanske befolkning. Dette formål er ikke eksplicit opført som et punkt i den danske strategi. Derimod er det konstrueret som en styringspraksis i denne opgave, for at kunne analysere den samlede danske tilgang til at fremme visse værdier i det afghanske samfund, såsom ligestilling mellem kønnene, uddannelse og et generelt fokus på menneskerettigheder (UM 2005: 17; UM&FM 2008: 3, 17f, bilag 1). I analysen vil det blive påvist, hvordan denne styringspraksis kan ses som det operationelle udtryk for menneskerettighedsdiskursen.

Som i de øvrige styringspraksisser, vil først det strategiske niveau blive fremanalyseret, hvorefter det ledelsesteknologiske niveau vil blive behandlet. Herefter vil det blive diskuteret, hvordan denne tilgang strukturerer afghanernes handlerum.

DEN DANSKE REGERINGS STRATEGISKE STYRING

I regeringens overordnede strategi fra 2008 gives der udtryk for, at den danske regering vil lægge stor vægt på uddannelse i Afghanistan. Dette vil blive gjort ved at støtte skolebyggeri og bogproduktion, samt ved at højne kvaliteten i undervisningen gennem støtte til nyt curriculum (UM&FM 2008: 26, 37f). Herved problematiserer regeringen implicit undervisningens nuværende udformning i Afghanistan. I denne sammenhæng ses en 'dividing practice' som adskiller forskellige typer af undervisning og viden. Dermed hierarkiseres bestemte vidensformer over andre, hvorved grundlaget, for at det enkelte subjekt kan se sig selv som et vidende subjekt, påvirkes.

Der er desuden strategisk fokus på lighed mellem kønnene. Derfor er der fokus på pigers skolegang (UM&FM 2008: 26, 37f) og på kvinders rettigheder (UM 2005: 22; UM&FM 2007: 16). Dermed fokuseres implicit også på kvinders kapaciteter og muligheder, for at kvinder reelt kan indtage en ligestillet plads ved siden af mænd (Tørnæs 2007a). Bag denne strategi ligger en klar problematisering af kønsdifferentiering, og en hierarkisering af 'lighed mellem kønnene' over 'differentiering mellem kønnene'. Dermed påvirkes afghanerne til at forholde sig til sig selv og andre som køn på en anden vis en tidligere.

Endelig ønsker regeringen at fremme menneskerettighederne, og vil støtte den uafhængige afghanske menneskerettighedskommission. Regeringen vil desuden bringe emnet op på fremtidige møder med den afghanske administration for at sikre, at det holdes på

dagsordenen i Afghanistan (UM&FM 2008: 31, 36f). Hermed problematiseres eventuelle synspunkter, som divergerer fra de programpunkter, der er beskrevet i menneskerettigheds-erklæringen. Ved at hævde menneskerettighedernes universalitet sættes grænser for, hvad der er humant og inhumant, hvorved afghanernes syn på sig selv og andre nødvendigvis påvirkes.

I den følgende analysedel vil det blive påvist, hvordan disse 'dividing practices' og hierarkiseringer mellem vidensformer, syn på kønnene, samt regeringens udlægning af menneskerettighederne, sætter grænserne for den danske magtudøvelse på det magt-teknologiske plan.

DEN FAKTISKE DANSKE STYRING – DET MAGTTEKNOLOGISKE PLAN

Den danske regerings fokus på kvinders rettigheder har ført til dansk støtte til projektet *Da Qanon Satunkay*, der sikrer gratis juridisk hjælp til kvinder (Bilag 2). Organisationen tilbyder dermed gratis at stille med en advokat i sager hvor kvinder er anklaget samt at skole dele af advokatstanden i, hvordan sådanne sager kan håndteres (Bilag 2: 4). Desuden vil organisationen øge afghanernes viden om kvinders rettigheder gennem distribuering af skriftligt materiale om ægteskab, skilsmisse, aldersgrænser for at indgå ægteskab og lignende (Bilag 2: 5). På denne vis forsøger den danske regering gennem *Da Qanon Satunkay* at sikre kvinders rettigheder både direkte gennem den juridiske hjælp og indirekte ved at påvirke befolkningen til at indoptage et nyt syn på forholdene mellem kønnene. Denne magtudøvelse er gouvernemental, da regeringen forsøger at installere en selvteknologi i befolkningen, som kan føre til, at individerne vil omforme sig selv og anskue sig selv anderledes som køn.

Den danske indsats søger endvidere at kapacitetsopbygge og sikre kvinders velvære for at sikre ligestilling og lige muligheder. Dette har ført til oprettelsen af et kvindeceter i byen Gereshk (HOK 18.12.07). I tilknytning hertil er der oprettet et 'kvindetræningscenter', hvor kvinderne har mulighed for at træne og få råd om kost og livsstil. Den danske officer, der er tilknyttet centeret udtaler om kvinderne: "*Jeg synes, de har taget rigtig godt imod det, og de lytter til, hvad vi fortæller dem. Vi har også understreget overfor dem, at det her også handler om livskvalitet. At man får det godt af at røre sig frem for at sidde derhjemme og spise kage*" (HOK 01.12.08). I den sammenhæng udøver de danske styrker gouvernemental magt over kvinderne ved at forsøge at installere en selvteknologi om, hvordan man bør være kvinde og hvordan et godt selvforhold opbygges. Endvidere har Danmark støttet projekter som *Courses for Women*, der har som formål at give kvinder metoder til kompetenceudvikling og psykologisk (selv-)indsigt (Bilag 3; Bilag 4). Dette projekt havde til formål at give en gruppe kvinder redskaber til at deltage i det økonomiske liv. Samtidig skulle kvinderne arbejde med

sig selv. Blandt kravene til deltagerne nævnes blandt andet: ”Deltagerne skal i undervisningen være klar til at fokusere på deres eget liv, da en del af øvelserne netop har til hensigt at deltagerne opnår større indsigt i egne muligheder og udvikling” (Bilag 3: 2) Igen gennem denne proces får kvinderne derved en række redskaber til at anskue sig selv på, hvorved de skal ’mægtiggøres’ og blive i stand til at overkomme nye opgaver. Dette eksempel afspejler en klar *gouvernemental* magt, hvor kvinderne får installeret selvteknologier, hvormed magtudøvelsen kan ses som styring af selvstyring. På baggrund af disse selvteknologier, vil kvinderne arbejde med sig selv, og gennem denne subjektivation vil kvinderne ændre selvforhold. Kvindernes opfattelse af sig selv vil dermed blandt andet forsøges ændret til, at se sig selv som en økonomisk støtte til familien. Der findes en række yderligere eksempler på andre efteruddannelseskurser henvendt til kvinder i Afghanistan (Bilag 5; HOK 18.12.07; UM 2007b: 27).

Danmark støtter endvidere aktivt den uafhængige afghanske menneskerettighedskommission AIHRC¹⁰ (Dueholm: 17.50). Dette sker, ifølge den danske ambassade i Kabul, i praksis delvis økonomisk og delvis som uformel kapacitetsopbygning af kommissionen på flere niveauer (Bilag 12, PPO 2007: 10). AIHRC arbejder aktivt med oplysning om menneskerettighederne i Afghanistan og forsøger gennem et uddannelsesprogram at påvirke befolkningen til at indarbejde menneskerettighederne i deres kultur (Bilag 6: 12). Denne støtte til en menneskerettighedskommission kan, sammen med støtten til *Da Qanon Satunkay* som nævnt ovenfor, ligeledes ses som *gouvernemental* magt, da alle afghanere dermed forsøges påvirket til at anskue sig selv og andre som individer, der har en række specifikke, ukrænkelige rettigheder.

Endelig arbejder den danske regering aktivt med det afghanske uddannelsessystem (PPO 2007: 10). Blandt andet har den danske regering gennem lokale NGO’er støttet oprettelsen af rene pigeskoler (Bilag 9). Derudover har Danmark været hovedbidragsyder til støtte af det afghanske undervisningsministerium. (Dueholm: 22.55). Danmark har i den forbindelse aktivt støttet udarbejdelsen af et nyt curriculum og nye tekstbøger til det afghanske skolevæsen (Edinger: 1.00; Bilag 7: 15f; UM 2005: 24). Ifølge fuldmægtig i Udenrigsministeriet Pernille Dueholm har danskere ikke direkte været involveret i udvælgelsen af materiale til curriculum (Dueholm: 2.15). Imidlertid har den danske ekspertbistand gennem sin udviklingshjælp til undervisningsbøgerne nødvendigvis påvirket præsentationen af det faglige indhold, hvorved der er foretaget visse prioriteringer (Bilag 8: 8). Den danske

¹⁰ The Afghan Independent Human Rights Commission.

regering forsøger dermed at styre befolkningen i den skolepligtige alder ved implicit at påvirke undervisningsmetoder. Dette medfører nødvendigvis installation af selvteknologier, der medfører at eleverne skal forholde sig til sig selv som dygtige og kompetente subjekter på et andet grundlag end tidligere. Dermed er der tale om gouvernemental magt¹¹.

OPSAMLING OG STRUKTURERING AF AFGHANERNES HANDLERUM

Den danske magtudøvelse i Afghanistan strukturerer handlerummet for afghanerne på bestemt vis. På det strategiske niveau kunne det ses, at den danske regerings 'dividing practices' adskiller den afghanske befolkning i en række kategorier. Blandt andet skelnes der på ny vis mellem brugbar viden og irrelevant viden, mellem måden at anskue sig selv og andre som rettighedsbærende individer på baggrund af menneskerettighederne, samt ved at lighed mellem kønnene fra statens side prioriteres som princip på næsten alle livets områder. På en vis objektiviseres afghanerne på en ny måde. Disse kategorier er desuden fokusområder for den konkrete danske magtudøvelse.

På det magttechnologiske niveau blev det fremanalyseret, at den gouvernementale magt er fremherskende i denne styringspraksis. Den gouvernementale magt er speciel, da den giver subjekterne redskaber og viden, der ud fra en traditionel magtforståelse kan siges at frigøre individerne, men som i Foucaults magtforståelse blot strukturerer individernes handlerum på en ny måde (Foucault 1982: 221; Heede 2004: 41f). I den danske magtudøvelse kan det i agt-tages, hvordan den gouvernementale magt giver kvinder og andre svagtstillede i samfundet kapaciteter og begreber om hvem de er, hvad de kan og hvilke rettigheder de besidder, hvorved disse gennem arbejde med deres selvforhold, får struktureret deres handlerum anderledes. Det samme gør sig gældende på skoleområdet, hvor det manifesteres, at Danmark implicit forsøger at påvirke, hvad der er nyttig viden og hvad der er unyttig viden, hvilket ligeledes skaber anderledes subjekter i Afghanistan. Derved struktureres afghanernes handlerum anderledes gennem denne gouvernementale magt, som bliver udøvet, og for-modentlig også modtaget, som frigørende, men som ikke desto mindre producerer en anden måde at være menneske på.

Der kan endvidere iagttages en tydelig korrelation mellem styringspraksissen for værdipolitik og menneskerettighedsdiskursen. Dette ses, da den afghanske befolkning i menneskerettighedsdiskursen tilskrives et ønske om, at indrette samfundet efter disse danske værdier. Den

¹¹ Skolen nævnes ofte som et af de typiske eksempler på en disciplinær magtteknologi (Heede 2004: 95). Det gælder imidlertid ikke i dette tilfælde, da regeringen ikke går ind og påvirker den konkrete undervisnings-situation, men kun på overordnet plan sætter rammerne for befolkningen, som i dette tilfælde er skolebørn.

danske magtudøvelse kan ses som et forsøg på at tilfredsstille dette ønske, hvorved korrelationen mellem danskernes ønske om at fremme værdierne i menneskerettighederne og regeringens viden om afghanerne finder sit udtryk i styringspraksis for værdipolitik.

På baggrund af den diskursive hierarkisering mellem begreberne 'menneskerettigheder' og 'undertrykkelse', som kunne iagttages i menneskerettighedsdiskursen, synes det endvidere sandsynligt, at den magtudøvelse ses som legitim i den danske regerings optik, da indsatsen netop forsøger at fremme menneskerettigheder på bekostning af undertrykkelse. Dette sandsynliggør korrelationen yderligere.

4.5. STYRINGSPRAKSIS FOR ØKONOMISK VÆKST & HUMANITÆR FREMGANG

Denne styringspraksis er primært rettet mod den afghanske befolkning, da Taliban ikke i diskursen er tilskrevet en identitet, der er interesseret i hverken økonomisk vækst eller humanitær fremgang. Det vil blive undersøgt, hvorvidt denne styringspraksis kan siges at være det operationelle udtryk for udviklingsdiskursen, som blev fremanalyseret i diskursanalysen.

Som i de ovenstående styringspraksisser, vil først det strategiske niveau blive fremanalyseret, hvorefter det ledelsesteknologiske niveau vil blive behandlet. Herefter vil det blive påvist, hvordan denne magtudøvelse strukturerer afghanernes handlerum.

DEN DANSKE REGERINGS STRATEGISKE STYRING

Den danske regering redegør i sine strategiske overvejelser for, at "*Økonomisk vækst, ikke mindst på landet, er afgørende for stabilitet, sikkerhed og udvikling*" (UM&FM 2008: 26). Ved at kategorisere manglende økonomiske vækst som destabiliserende, problematiserer regeringen implicit Afghanistans fattigdom som værende en hæmsko for, at andre mål kan opnås. Løsningen på dette er ifølge regeringen, at forbedre befolkningens levevilkår både ved at yde direkte bistand, humanitær hjælp og mikrolån (UM 2005: 25, 28; UM 2007b: 9). Derudover ønsker regeringen gennem voksenuddannelse at give befolkningen værktøjer til at hjælpe sig selv til at ernære sig ved andet end opiumsdyrkning (UM&FM 2008: 38f). Derudover ønsker regeringen generelt at hæmme opiumsproduktionen og korrupsionen (UM&FM 2008: 19, 36).

Den danske regering udøver på det strategiske niveau magt ved at kategorisere økonomisk fremgang på baggrund af opiumsproduktion som moralsk forkastelig og illegitim. Derudover kategoriserer regeringen den fattige del af befolkningen som potentielt problematisk, udelukkende baseret på deres socioøkonomiske status, da disse iagttages som mere tilbøjelige til at støtte Taliban. Derfor må der, i regeringens optik, sættes ind overfor denne befolkningsgruppe både med mikrokreditter og med efteruddannelse (UM 2005: 25). Magten viser sig i denne opdeling af befolkningen i styringsobjekter ud fra et videnskabeligt styringskriterium som økonomi. Som det skal ses i næste afsnit foregår den faktiske danske styring indenfor disse forskelsdragninger, som den danske regering har foretaget på det strategiske plan, da der fokuseres på fattige og uuddannede.

DEN FAKTISKE DANSKE STYRING – DET MAGTTEKNOLOGISKE PLAN

På det magtteknologiske plan yder Danmark direkte udviklingsbistand i form af blokbevillinger til landsbyer gennem *National Solidarity Programme*, hvor formålet er at skabe bedre infrastruktur som grobund for økonomisk fremgang (UM&FM 2008: 21). Desuden forsøges de fattige familier inddraget i økonomien ved at yde mikrokreditter, så disse kan starte små selvstændige virksomheder. Mikrolånene ydes af den afghanske *Microfinance Investment Support Facility* (MISFA), der formelt hører under den afghanske stat, men reelt finansieres af vestlige donorer, herunder Danmark (Dueholm: 41.40; PPO 2007: 10; UM 2005: 25). Disse to overordnede udviklingsprogrammer er udtryk for den gouvernementale magt, da regeringen søger at styrke den afghanske befolkning, samtidig med at befolkningen gøres til ansvarfulde subjekter, som modtager midler, som de selv skal administrere. Derved lægges ansvaret for udvikling delvis ud til individerne, hvilket er et udtryk for gouvernementaliteten, da regeringen forsøger at lede individerne, til at lede sig selv.

Danske styrker bidrog med sikkerheden, da den afghanske stat i november og december 2008 uddelte gratis såsæd i form af hvedekorn til over 30.000 bønder i Helmand-provinsen. Dette blev gjort for at mindske opiumsproduktionen i det sydlige Afghanistan og give befolkningen mulighed for at dyrke hvede i stedet (Dueholm 46.00; HOK 14.11.08). Danmark bidrager ikke aktivt til at udrydde opiumsmarker, men forsøger i højere grad gennem information, at oplyse bønderne om, at de bør dyrke andet end opium. Gennem disse informationskampagner gives befolkningen en opfattelse af, at opiumsdyrkning er forbudt ifølge Islam og ikke godt for befolkningen (Dueholm: 43.40). I denne sammenhæng kan den gouvernementale magt iagttages, da regeringen støtter informationskampagner, der giver bønderne nye muligheder for at udfolde sig, men samtidig gennem moralske påbud, søger at styre de valg befolkningen træffer. Dette er forsøg på installation af en selvteknologi. Lignende magtteknologi kan iagttages i den afghanske regerings kamp mod korruption både i centraladministrationen og lokalt (Dueholm: 4.50, 20.00).

Danmark støtter desuden i praksis voksende uddannelse i Helmand-provinsen for at give befolkningen andre muligheder end at arbejde i opiumsproduktionen. I byen Lashkar Gah har regeringen støttet en lokal NGO i at afholde kurser i tømmerfaget, traktorreparationer og generel motorlære (HOK 18.12.07; UM 2007b: 27). Dette er magtteknologisk udtryk for

biopolitik¹², da den danske regering forsøger at styrke befolkningens materielle vilkår, hvorved staten ligeledes gøres stærkere.

Projektet *Water, sanitation, hygiene promotion, and kitchen gardens project in Badakhshan Province* er et godt eksempel på et projekt, som Danmark har støttet, der integrerer humanitær bistand, udvikling og kapacitetsopbygning (Bilag 10). Formålet med projektet er at sikre regionens befolkning bedre sundhed, samt at give dem et alternativt indtægtsgrundlag til opiumsdyrkning (Bilag 10: 1). I praksis har Danmark gennem dette projekt givet over 2000 familier adgang til rent drikkevand og har assisteret med at opstille mere end 500 latriner i fokusområdet (Bilag 10: 2). Endvidere er over 2000 marginaliserede personer – primært kvinder – blevet undervist i køkkenhavebrug og har modtaget 13 forskellige grøntsager, som egnede sig til sådan dyrkning. Endvidere er fattige landmænd blevet undervist i at dyrke vinterhvede (Bilag 10: 3). I denne sammenhæng er der tale om udøvelse af biopolitisk magt, da den danske regering forsøger at styrke befolkningen ved at imødegå nogle videnskabeligt udregnede risici grundet dårlig hygiejne og fattigdom. Rationalet er, at denne styrkelse af befolkningen vil føre til en styrket stat og afvisning af Taliban. En lignende biopolitisk magtudøvelse kan ses i de danske styrkers bidrag af humanitær hjælp i form af uddeling af tæpper og anden nødhjælp til befolkningen (HOK 29.12.08, 21.01.09).

OPSAMLING OG STRUKTURERING AF AFGHANERNES HANDLERUM

I det ovenstående er det blevet påvist, at regeringen i styringspraksis for udvikling og humanitær bistand på det strategiske plan udøver magt ved at kategorisere noget økonomisk udvikling som mere legitim end anden. Endvidere opdeles befolkningen som styringsobjekt, og den fattige og uuddannede del af befolkningen fremstår på det grundlag problematisk, og håndteres derfor af regeringen. På det magtteknologiske plan udøver regeringen *gouvernemental* magt, men med et stærkt islæt af biopolitisk magt. Herved forsøger regeringen at mindske fattigdom i befolkningen, hvilket i regeringens strategi vil medføre en mindsket tilslutning til Taliban og øge sikkerheden i landet. Den *gouvernementale* magt forsøger at ansvarliggøre den afghanske befolkning til at tage ansvar både om eget liv og Afghanistans fremtid. Dette gøres gennem mikrolån ved dermed at skabe ansvarliggjorte subjekter, og ved at påvirke afghanernes opfattelse af opiumsdyrkning som illegitim. Herved installeres selvteknologier, hvilket medfører, at befolkningen iagttager sin rolle i udviklingen

¹² I denne efteruddannelsesmæssige sammenhæng, hvor kapacitetsopbygningen ses som et redskab til bedre økonomi for befolkningen og ikke som et 'dresserende' element for individerne i en institution, iagttages efteruddannelses tilbud som biopolitik og ikke som disciplin.

på en ny og aktiv facon. Den biopolitiske magt søger at styrke befolkningen, og strukturerer dermed afghanernes liv på en ny måde og ud fra et anderledes materielt udgangspunkt. Herved styrkes befolkningen, som fører til en styrkelse af staten.

I udviklingsdiskursen blev den afghanske befolkning tilskrevet en vilje, men ikke en evne til at sørge for økonomisk fremgang. På den baggrund passer den påviste magtudøvelse til den diskursivt medierede viden om den afghanske befolkning, da magtudøvelsen netop er gået ud på at forsøge at ansvarliggøre befolkningen og give den redskaber til at skabe økonomisk udvikling, samt at hæmme både korruption og opiumsproduktionen. På baggrund af dette, kan det iagttages, at denne styringspraksis for udvikling og humanitær fremgang korrelerer med udviklingsdiskursen, da denne synes at være regeringens praktiske forsøg på at fremme udvikling på bekostning af opiumsøkonomi og korruption. Det synes på den baggrund endvidere sandsynligt, at den danske regering iagttager denne magtudøvelse som legitim, da den i diskursen netop hierarkiserede udvikling over opiumsproduktion og korruption.

4.6 OPSAMLING PÅ MAGTANALYSEN

I det ovenstående er det blevet fremanalyseret, hvordan den danske regering udøver magt i Afghanistan samt hvilke konsekvenser det har for den afghanske befolkning. Det vil i denne opsamling for overskuelighedens skyld blive opsummeret og yderligere sammenholdt med diskursanalysens konklusioner.

KORRELATION MELLEM DELDISKURSER OG STYRINGSPRAKSISSE

Det var magtanalysens tese, at de fire opstillede styringspraksisser var det operationelle udtryk for de fire deldiskurser, der blev fremanalyseret i diskursanalysen. Det blev påvist i magtanalysen, at disse korrelerede på følgende måde:

- Styringspraksis for neutralisering af Taliban med sikkerhedsdiskursen.
- Styringspraksis for statsopbygning med frihedsdiskursen.
- Styringspraksis for værdipolitik med menneskerettighedsdiskursen
- Styringspraksis for udvikling og humanitær bistand med udviklingsdiskursen.

Disse korrelationer blev påvist, da de subjektpositioner, der i diskursanalysen var blevet fremanalyseret i de enkelte deldiskurser, fremstod som de styringsobjekter den danske regering forsøgte at håndtere i de tilsvarende styringspraksisser. På det strategiske niveau blev det påvist, hvordan den danske regerings objektivering af de kollektive subjekter, i dette tilfælde Taliban og den afghanske befolkning, kan ses som 'dividing practices' der delte individerne op i grupper, som den magtteknologiske håndtering efterfølgende skete på baggrund af. Denne sammenhæng bakkes op af Foucaults udsagn om, at det herskende vidensregime er uadskilleligt fra magten (Foucault 1982: 212).

På det magtteknologiske plan blev det fremanalyseret, at Taliban udelukkende blev håndteret med suveræn magt. Samtidig kom det frem, at den afghanske befolkning blev håndteret med en gouvernemental magtudøvelse, med islet af biopolitisk og disciplinær magt. Set på baggrund af den måde Taliban og den afghanske befolkning blev konstrueret i diskursen, som henholdsvis antagonistisk og agonistisk, er det næppe tilfældigt, at Taliban bekæmpes med væbnet magt, mens den afghanske befolkning forsøges påvirket gennem moderne styring. I denne styringsproces af den afghanske befolkning vælger den danske regering at aktivere de produktive magtformer disciplinen, biopolitikken og gouvernementaliteten. Dette sker blandt andet, fordi der kan siges at være magtøkonomisk ræson i det,

da disse magtformer mere effektivt påvirker individerne. Hvor den suveræne magt aktiveres når loven overskrides, og derfor kan siges at være knyttet til retten (Borch & Larsen 2003: 156f), når disciplinen, men også de øvrige produktive magtformer, ind og påvirker og regulerer individerne på en mere spidsfindig måde (Borch 2005: 17; Jensen 2005: 237). Dette sker i den danske styring i Afghanistan gennem disciplinen ved at sikre, at de offentligt ansatte gennem kapacitetsopbygning og overvågning selvdisciplineres til at optimere deres arbejdsindsats. Det sker gennem biopolitikken, når den afghanske befolkning søges styrket gennem udviklingsbistand og humanitær hjælp, for på den måde at styrke den afghanske stat. Endelig sker det gennem den gouvernementale magt, når regeringen forsøger at mægtiggøre og ansvarliggøre den afghanske befolkning gennem at oplyse dem om, hvem de er, og hvad de kan. Dette sker gennem aktiv støtte til og information om demokrati, skolegang, kvinders rettigheder og andre menneskerettigheder, efteruddannelse samt udvikling gennem mikrolån og landsbyudviklingsstøtte knyttet til lokaldemokrati.

Denne styring påvirker dermed afghanerne, da deres handlerum struktureres på en ny måde, som synes gavnlig for den danske regerings sag. Den danske regerings indsats kan imidlertid ikke af den grund alene anskues som fordækt eller egennyttig, da der i disciplinen og de øvrige produktive magtformer ligeledes ligger en underliggende ambition om, at producere mere levedygtige individer og bedre mennesker (Jensen 2005: 234f). Dette vil blive yderligere udfoldet i næste kapitel, hvor Danmarks Afghanistan-politik blandt andet vil blive diskuteret som en del af en bredere tendens til styring.

KAPITEL 5: DISKUSSION AF DANMARKS STYRING I AFGHANISTAN

I dette afsnit vil det blive diskuteret, hvad der på baggrund af dette speciales analyser kan udsiges om den danske Afghanistan-politik, som en del af en bredere tendens til styring og som udøvelse af såkaldt hybride magtformer. Det vil blive diskuteret på baggrund af Mitchell Deans begreb om avanceret liberal styring samt illiberale elementer heri (Dean 2006)¹³, og Michel Foucaults begreb om statsracisme (Foucault 2004). Både Foucault og Dean har diskuteret, hvorvidt biopolitikken, til trods for sit rationale om at ville nære og sikre livet, har en 'mørk side' (Dean 2006: 224; Foucault 2004: 254f). Som det blev påvist i magtanalysen, udøver Danmark hovedsagligt gouvernemental magt overfor den afghanske befolkning. Imidlertid vil den gouvernementale magt i dette afsnit blive sidestillet med biopolitikken, da begge magtformer har til hensigt at fremme livet. Herved kan den danske politik diskuteres på baggrund af Deans og Foucaults begreber.

Dean diskuterer hvilke illiberale elementer, der kan iagttages i den avancerede liberale styring i liberal-demokratiske stater som den danske, hvor styring af subjekternes selvstyring er fremherskende. Dean påpeger blandt andet det illiberale element, der knytter sig til ideen om det frie subjekt, der er aktivt i egen styring (Dean 2006: 215). Denne ide om, at det autonome, rationelle og frie individ, udgør den oprindelige menneskelige essens, medfører, at andre måder at være menneske på problematiseres. Ved statslig styring deles befolkningen derfor op i de individer, der tager imod statens styringsredskaber, og de individer, der afviser dette. Dette ses eksempelvis ved forbedringspraksisser og kapacitetsopbygning, som deler subjekterne op i kapable og ansvarlige borgere, der tager imod statens tilbud og bliver mægtiggjort og dem, der fravælger dette og fremstår som umodne subjekter, der ikke er klar til det frie valg (Dean 2006: 216f). De der fravælger statens tilbud bliver underlagt et formynderi med det formål at gøre dem autonome og ansvarlige, hvorved det er svært at tale om noget frit valg (Dean 2006: 234). Denne diskussion kan ligeledes appliceres på den danske magtudøvelse i Afghanistan, hvor denne tendens kan iagttages i måden, hvorpå den danske regering forsøger at genopbygge den afghanske stat samt fremme udvikling med udgangspunkt i et bestemt værdisæt. Som det blev fremanalyseret i magtanalysen ses dette blandt andet ved den måde,

¹³ Den engelske sociolog Mitchell Dean tager udgangspunkt i Foucaults arbejde, men har videreudviklet dette. Specielt har han arbejdet med Foucaults gouvernementalitetetsbegreb.

regeringen forsøger at ansvarliggøre afghanerne på gennem udviklingsbistand knyttet til demokratiøvelser og mikrolån, samt gennem informationskampagner, kapacitetsopbygning og efteruddannelse, som retter sig specifikt mod at mægtiggøre og ansvarliggøre subjektet. Hermed tilbydes afghanerne dette ikke-valg.

Denne avancerede liberale styring i Afghanistan har imidlertid ikke nået samme niveau som i den danske velfærdsstat. I Danmark holdes eksempelvis på nogle danske sygehuse såkaldte 'forebyggelsessamtaler' med individer, der har en, for staten, problematisk livsstil. Samtalerne kan dreje sig om alkohol, tobak og fedme (Villadsen 2007: 37f). Et andet hjemligt eksempel handler om, hvordan den danske stat forsøger at modne socialt udstødte individer til at kunne træde ind på arbejdsmarkedet og overkomme deres sociale problemer (Villadsen 2007: 34f). Håndteringen af disse sker ligeledes ud fra en antagelse om, at disse individer ikke udnytter deres fulde kapacitet, og at de gennem kapacitetsopbygning og ny selvindsigt, kan overkomme deres problemer. I begge tilfælde forsøger staten at ansvarliggøre individerne for deres egen situation, samt at mægtiggøre disse, så de kan 'komme videre'. Dette kan iagttages som styring af selvstyring. Naturligvis er der meget langt fra dansk velfærdsstatslig styring til den danske styring i Afghanistan. Imidlertid er, som nævnt i de ovenstående eksempler fra den danske styring i Afghanistan, nogle af de samme rationaler på spil i den danske regerings gouvernementale styring både i Afghanistan og i Danmark. På den baggrund bliver det interessant i de kommende år at følge, hvordan både den danske såvel som den afghanske regering, vil håndtere individer i Afghanistan, der ikke ønsker at blive frisatte og autonome.

Som påvist udøver den danske regering hovedsagligt gouvernemental/biopolitisk magt i Afghanistan. Imidlertid kan den suveræne magt, der som bekendt er retten til at tage liv, også iagttages i indsatsen. Foucault spørger til sammenhængen mellem biopolitik og suveræn magt: "*How can one both make a biopower function and exercise the rights of war, the rights of murder and the functions of death, without becoming racist?*" (Foucault 2004: 263). Racisme karakteriserer Michel Foucault i den sammenhæng som det at hierarkisere mellem mennesketyper og -racer, hvorved biopolitikken differentierer mellem dele af den samlede biomasse. Samtidig har racismen den anden funktion, at dele af populationen må dø, for at andre kan leve (Foucault 2004: 254f). Derved skal statsracismen ikke nødvendigvis ses som statens hierarkisering mellem eksempelvis sorte og hvide mennesker, men som en hierarkisering mellem hvem, der er værdige til at leve, og hvem der er ikke er, ud fra parametre, som kan være politisk overbevisning og kulturel praksis (Foucault 2004: 262). Med andre ord er statsracismen en hybrid magtform, hvor den suveræne magt får sin

genkomst i biopolitikken, ud fra et rationale om, at visse individer må neutraliseres, for at den øvrige biomasse kan næres (Foucault 2004: 258f; Jensen 2005: 245f). På baggrund af denne bredere definition på statsracisme, kan der siges at være statsracistiske tendenser i den danske og vestlige Afghanistan-politik. Dette er tilfældet, da der ses en tendens til, at visse individers liv, iagttages som en hindring for, at den resterende biomasse kan trives. De statsracistiske tendenser ses ved, at der blandt de vestlige lande er en tendens til, at definere talibanere og narkobaroners liv som en direkte hindring for fred i Afghanistan og dermed også for fred i resten af verden. Eksempelvis ses dette i Danmarks krigsindsats mod Taliban, som påvist i styringspraksis for neutralisering af Taliban. Det ses ligeledes i NATO-chef John Craddocks hemmelige, men nyligt lækkede 'guide', der giver NATO-soldaterne autoritet til at bruge dødelig magt mod narkoproducenter i Afghanistan - også selvom NATO ikke er besiddelse af beviser mod de mistænkte (Kristiansen 2009).

På baggrund af denne diskussion, er der belæg for det synspunkt, at den danske indsats i Afghanistan har iboende illiberale og statsracistiske træk. Den humanitære og militære indsats kan anskues som en ensretning og homogenisering af mennesket. Mitchell Dean skriver: *"Der er derfor en slags perverteret sammenhæng mellem magten over livet og magten til at tage liv, som karakteriserer biomagt. Opkomsten af en biopolitisk racisme i det 19. og 20. århundrede kan gribes an som en tilblivelseshistorie, hvor homogenitet truer med at blive til en nødvendighed. Denne racisme kan anskues som en grundlæggende magtmekanisme, der er indprentet i det biopolitiske domæne"* (Dean 2006: 225). Spørgsmålet er, hvorvidt den danske regering er sig denne ensretning bevidst. Et andet spørgsmål er, om det i virkeligheden er noget problem. Disse spørgsmål vil jeg imidlertid lade stå åbne, da det ikke ligger inden for rammerne af dette speciale at besvare disse.

KAPITEL 6: KONKLUSION

Dette speciale har taget sit udgangspunkt i en undren over, hvad der har ligget til grund for udformningen af den danske regerings Afghanistan-politik. Ambitionen med specialet har været at klarlægge, hvilke erkendelsesteoretiske præmisser der ligger til grund for den danske Afghanistan-politik for derved at kunne anskue, hvordan regeringen er kommet frem til at give politikken sit konkrete udtryk. Endvidere har det været ambitionen at undersøge, hvilke konsekvenser den danske indsats har haft for Taliban og den afghanske befolkning. På den baggrund har jeg i dette speciale ønsket at besvare, hvordan den danske regering har iagttaget Taliban og den afghanske befolkning i perioden 2001-09, samt at undersøge hvilke konsekvenser disse iagttagelser, i form af regeringens politik, har haft for Taliban og den afghanske befolkning.

Specialet har taget udgangspunkt i Laclau & Mouffes diskurstheori til at åbne op for, hvordan Taliban, den afghanske befolkning og den danske regering diskursivt tilskrives identitet gennem regeringens artikulationer. Gennem diskursanalysen emergerede fire deldiskurser i den danske regerings overordnede diskurs om Afghanistan. Indenfor hver deldiskurs blev mening struktureret ud fra to eller tre nodalpunkter, og de tre nævnte aktører blev tilskrevet subjektpositioner, hvis mening blev givet gennem deres relation til nodalpunkterne og relationelt gennem deres indbyrdes konstituering.

I analysen emergerede sikkerhedsdiskursen, frihedsdiskursen, menneskerettighedsdiskursen og udviklingsdiskursen, og på baggrund af disse deldiskurser kunne det iagttages, hvordan den danske regering ud fra en ækvivalenslogik konstruerede relationen til Taliban som antagonistisk og relationen til den afghanske befolkning som agonistisk. Det blev dermed fremanalyseret, hvordan Taliban blev konstrueret som regeringens 'konstitutive anden', hvorved regeringen kun kan forstå sig selv ud fra konstitueringen af Taliban. Den afghanske befolkning konstrueredes som en agonisme med en vis grad af 'andethed', hvorved regeringen ligeledes differentierer sig fra denne på afgørende områder. Både Taliban og den afghanske befolknings tilskrevne identiteter, kan dermed kun forstås relationelt, og må betegnes som kontingente.

Efterfølgende blev Michel Foucaults magtanalytik inddraget til at åbne op for en analyse af, hvordan regeringens indsats i Afghanistan kan ses i forlængelse af diskursanalysens konklusioner, samt hvilke konsekvenser det har for Taliban og den afghanske befolknings

handlerum. I magtanalysen blev det på det strategiske niveau påvist, hvordan regeringens 'dividing practices' opdelte afghanerne i grupperinger, som efterfølgende satte rammerne for den konkrete magtudfoldelse. Denne magtudøvelse blev analyseret ud fra Foucaults fire magtformer; suveræn magt, disciplinær magt, biopolitisk magt og gouvernemental magt. Regeringens indsats blev som analysegenstand opdelt i fire styringspraksisser, som det igennem analysen blev påvist, korrelerede med de fire deldiskurser fra diskursanalysen. Gennem magtanalysen blev det påvist, at regeringens magtudøvelse i Afghanistan sker på baggrund af den viden, der konstrueres i regeringens diskurs og derved på baggrund af de relationelle identiteter der fremstod i diskursen. På det magtteknologiske analyseniveau blev det påvist, hvordan regeringen satte suveræn magt ind mod Taliban, som dermed blev forsøgt neutraliseret. Samtidig satte regeringen gouvernemental magt, bakket op af disciplinær og biopolitisk magt, ind over for den afghanske befolkning. Med disse produktive magtformer har regeringen dermed struktureret befolkningens handlerum på en ny måde, hvorved bestemte praksisser synes mere sandsynlige end før. Herunder hører en strukturering af afghanernes handlerum i retning af at være mere tilbøjelige til at tage ansvar for den demokratiske proces, den offentlige sektors funktionsduelighed, menneskerettigheds-situationen i bred forstand og den økonomiske udvikling. Dermed har den danske regering brugt en bred vifte af magtformer for at opnå størst mulig magtøkonomisk effekt. Endelig blev det udledt, at man i den danske styring i Afghanistan kan spore statsracistiske og illiberale tendenser. Statsracismen kan spores i regeringens rationale om, at den må likvidere visse dele af Taliban for at sikre den samlede befolkning. De illiberale tendenser i den moderne styring ligger i, at regeringen *de facto* kun accepterer en bestemt frisat og autonom måde at være menneske på. Derved kan den danske indsats siges at have en ensrettende effekt på afghanerne.

Det kan dermed konkluderes, at den danske regering har brugt suveræn magt overfor Taliban, der blev konstrueret som en antagonistisk relation. Samtidig er der brugt produktiv magt i forskellige afskygninger for at håndtere den afghanske befolkning, der blev fremstillet agonistisk. Derfor kan det konkluderes at den måde, hvorpå den danske regering har konstrueret Taliban og befolkningen ud fra en række kontingente forskelle i diskursen, har stor betydning for hvilken magtform, der er blevet benyttet overfor disse. Således må den danske magtudøvelse anskues som intentionel og ikke-subjektiv, da de rationaler og viden, som disse intentionelle handlinger tager udgangspunkt i, er diskursivt konstruerede. På den baggrund må både den måde, hvorpå disse aktører iagttages af den danske regering samt den danske regerings håndtering af disse, betragtes som kontingent.

Som svar på problemformuleringen kan det opsummeres, at regeringens iagttagelser af Taliban og den afghanske befolkning hænger uløseligt sammen med den måde, hvorpå regeringen konstituerer sin egen identitet i forhold til disse. På baggrund af disse iagttagelser, udøver regeringen suveræn magt overfor Taliban og gouvernemental magt, bistået af disciplinær og biopolitisk magt, overfor den afghanske befolkning. Det vil sige, at Taliban nedkæmpes med våben, mens den afghanske befolkning søges disciplineret, ansvarliggjort og mægtiggjort, hvorved afghanernes mulige handlerum forsøges struktureret på en måde, så deres fremtidige valg vil sikre opbakning til vestlige værdier.

KAPITEL 7: PERSPEKTIVERING

Som et andet perspektiv på den danske regerings Afghanistan-politik, kunne det være interessant at inddrage den tyske systemteoretiker Niklas Luhmanns teoriapparat, da denne har en væsentlig anden tilgang, end hvad både Laclau & Mouffe samt Foucault tilbyder. Luhmanns overordnede systemteori er ganske kompleks, hvorfor det vil blive for overvældende at introducere det samlede teoriapparat. Imidlertid kunne man med udgangspunkt i Luhmanns samfundsteori diskutere, hvordan Danmarks magtudøvelse i Afghanistan kan ses som et forsøg på at skabe *funktionel differentiering* i landet. Dette kræver naturligvis en forklaring, som vil blive udfoldet i det følgende.

For at forstå Luhmanns teori, er det helt grundlæggende at forstå hans iagttagelsesbegreb. Ifølge Luhmann er enhver iagttagelse en indikation inden for rammen af en forskel (Luhmann 1996: 257ff). Derved vil iagttageren indikere noget til forskel fra noget andet, og al kommunikation foregår derfor med udgangspunkt i sådanne iagttagelser (Luhmann 1996: 260ff; 2000: 178ff). Det er Luhmanns påstand, at de sociale systemers kommunikation i det moderne samfund er blevet uddifferentieret i en række funktionssystemer, som er indbyrdes autonome og selvreferentielle. Til eksempel kan nævnes det juridiske, det religiøse, det politiske og det videnskabelige funktionssystem (Kneer & Nassehi 1997: 135f). Hvert af disse funktionssystemer er knyttet til en binær kode. De nævnte funktionssystemer kan derfor kun iagttage verden ud fra koderne ret-uret, frelse-fortabelse, regering-opposition, og sandt-usandt (ibid.). Det vil sige, at det kun er det videnskabelige system, der kan sige, om noget er sandt eller usandt, mens det kun er det juridiske system, der kan afgøre hvad der er ret og uret, samt at det for det politiske system er afgørende, om man sidder i regering eller opposition blot for at nævne nogle eksempler. Konsekvensen af det funktionelt differentierede system er, at samfundet ikke kan iagttages ud fra en iagttagerafhængig position eller én bestemt forskel, hvorved det totalitære nødvendigvis har trange kår.

Det funktionelt differentierede samfund skal ses i forhold til andre differentieringsformer, som Luhmann har påvist i historiske samfund (Luhmann 2000: 526). Blandt disse er den stratifikatoriske differentieringsform, som var fremherskende i det feudale stænder-samfund, hvor mennesker blev født til en social position. Det afgørende inddelingsprincip i det stratifikatorisk differentierede samfund kan derved siges at være en ulige lagdeling, hvor nogle a priori tilskrives at være mere end andre ud fra forskellen for oven og for neden i samfundet (Kneer & Nassehi 1997: 130ff). Det afghanske samfund under Taliban-styret indtil

2001 kan med en vis ret siges at være primært stratifikatorisk differentieret. Ud fra ledeforskellen for oven γ for neden i samfundet, blev der blandt andet differentieret ud fra forskellene sunni-muslimer γ shia-muslimer, mænd γ kvinder og pashtunere γ øvrige afghanere (Rashid 2002). Derudover kunne der heller ikke iagttages noget selvstændigt politisk, juridisk eller religiøst funktionssystem, men en blanding, hvor der blev kommunikeret hen over forskellen for oven γ for neden.

Ifølge Luhmanns samfundsteori vil skiftet fra stratifikatorisk til funktionel differentiering normalt ske langsomt og som et udtryk for stigende kompleksitet i samfundet (Kneer & Nassehi 1997: 134). Imidlertid kan man med udgangspunkt i regeringens erklærede målsætninger for det danske engagement i Afghanistan argumentere for, at den danske regering ønsker at uddifferentiere det afghanske samfund i funktionssystemer og bekæmpe den ovennævnte stratifikatoriske differentiering. Dette ses eksempelvis i regeringens målsætninger om at styrke demokratiet og, om end i mindre grad, retsvæsenet (Bilag 1). Disse målsætninger kan dermed ses som et ønske om, at få det politiske og det juridiske system til at fungere som autonome funktionssystemer med udgangspunkt i de binære koder regering γ opposition (Luhmann 1986: 85f) og ret γ uret (Luhmann 1992: 1427).

Luhmanns teori siger, at samfundet består af kommunikation, og derfor vil enhver instans, der bygges op, som eksempelvis domstole eller et parlament kun få succes, hvis der i samfundet knyttes an til funktionssystemernes kommunikation ud fra deres binære kode (Kneer & Nassehi 1997: 136ff). Det er derfor i dette tilfælde afgørende for uddifferentieringens succes, at afghanerne iagttager og kommunikerer med ud fra i disse funktionssystemers koder. Hvis den danske regering ønsker at skabe et funktionelt uddifferentieret Afghanistan, ligger udfordringen, ifølge Luhmanns teori, derfor i højere grad i at sikre denne kommunikations succes end i opbygning af institutioner. Hvordan regeringen i praksis skal få afghanerne til at knytte an til kommunikationen ud fra disse funktionssystemers koder, er et godt spørgsmål. Imidlertid må regeringens støtte til lokaldemokrati og udvikling af valgloven (UM&FM 2008: 20ff) samt juridiske informationskampagner og kapacitetsopbygning af advokater (Bilag 2) nødvendigvis ses som et forsøg på at skabe kommunikation i samfundet ud fra nogle andre koder, end dem, der var fremherskende under Talibans styre. Om det afghanske samfund på den baggrund vil udvikle sig i retning af større grad af funktionel differentiering inden for en overskuelig tidshorisont, kan kun tiden vise.

LITTERATURLISTE

Andersen, H.; Brante, T. & Kornes, O. (1998): *Leksikon i Sociologi*, Akademisk Forlag

Andersen, N. Åkerstrøm (1999): *Diskursive analysestrategier. Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Borch, C. (2005): *Kriminalitet og magt*, Forlaget politisk revy

Borch, C. & Larsen, L. Thorup (2003): "Magten uden årsag – om Foucault og Luhmanns magtopfattelser", I: Borch, C. & Larsen, L. Thorup (red.): *Perspektiv, magt og styring. Luhmann og Foucault til diskussion*, Hans Reitzels Forlag.

Clausen, T. et al. (red.) (2002): "Diskursteori, radikalt og pluralt demokrati – en introduktion til Laclau og Mouffe". I: Jensen, C. & Hansen, A. Dreyer (red.): *Det radikale demokrati – diskursteoriens politiske perspektiv* (pp. 11-34). Roskilde Universitetsforlag, 2002.

Clohesy, A. (2000): "Provisionalism and the (im)possibility of justice in Northern Ireland", I: Howarth et al. (2000): *Discourse theory and political analysis. Identities, hegemony and social change* (pp. 70-84). Manchester University Press

Connolly, W. (1991): *Identity \ Difference. Democratic Negotiations of Political Paradox*, University of Minnesota Press

Dalgaard-Nielsen, A. (2008): *Umulig mission? Danmark i Afghanistan og Irak*, Gyldendal

Dean, M. (2006): *Governmentality. Magt og styring i det moderne samfund*, Forlaget Sociologi

Dreyer Hansen, A. (2004): "Diskursteori i et videnskabsteoretisk perspektiv", I: Fuglsang, Lars & Bitsch, Poul (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*, Roskilde Universitetsforlag.

Dueholm: Interview med fuldmægtig i Udenrigsministeriet Pernille Dueholm den 3. februar 2009. Interviewet varer 55.52 minutter. Tallet, der står opført i henvisningen, henviser til tidspunktet i lydfilen, der er brændt ned på vedlagte CD med de øvrige bilag.

Dyrberg, T.B.; Hansen, A.D. & Torfing, J. (red.) (2000): *Diskursteorien på arbejde*, Roskilde Universitetsforlag

Edinger: Telefoninterview med Seniorrådgiver i Udenrigsministeriet Kristian Kirkegaard Edinger den 4. februar 2009. Interviewet varer 7.55 minutter. Tallet der står opført i henvisningen, henviser til tidspunktet i lydfilen, der er brændt ned på vedlagte CD.

Esmark et al. (2005): "Poststrukturalistiske analysestrategier - en introduktion". I: Esmark, A.; Laustsen, C. Bagge & Andersen, N. Åkerstrøm (red.). *Poststrukturalistiske analysestrategier* (side 7-40). Roskilde Universitetsforlag.

FK: Forsvarskanalen.dk. Efterfølgende er indslaget titel og dato anført.

Folketingsbeslutning B161 af 1. juni 2007:

<http://www.folketinget.dk/doc.aspx?/Samling/20061/MENU/01344106.htm>

Foucault, M. (1980): "Power and Strategies". I: Gordon, C. (red.): *Power/knowledge. Selected Interviews & Other Writings 1972-1977 by Michel Foucault* (pp. 134-145). Harvester Wheatsheaf.

Foucault, M. (1982): "The Subject and Power". I: Dreyfus, H. L. & Rabinow, P.: *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics* (pp. 208-226). Harvester Wheatsheaf.

Foucault, M. (1987): "Hvad er oplysning?", I: *Slagmark*, nr. 9, 1987.

Foucault, M. (1988): "Technologies of the self", I: Martin, Luther et al. (red.): *Technologies of the Self* (pp.16-49), The University of Massachusetts Press

Foucault, M. (1994): *Viljen til Viden* (oversat fra fransk efter *La volonté de savoir* [1976]), Det Lille Forlag, Frederiksberg

Foucault, M. (2004): *Society must be defended*, (Engelsk oversættelse fra: *Il faut défendre la société* [1997]). Penguin Books.

Foucault, M. (2005): *Vidensarkæologien* (Dansk oversættelse fra: *L'archéologie du savoir* [1969]). Århus. Forlaget Philosophia.

Foucault, M. (2008): *Sikkerhed, territorium, befolkning. Forelæsninger på Collège de France 1977-78*, Hans Reitzels Forlag.

FN web: <http://www.un.org/Overview/rights.html>, den 8.2.2009.

Gade, S. (2004a): *Speech by Søren Gade, Minister of Defense: The Danish Defence Policy and New Security Challenges in the Middle East*, www.fmn.dk

Gade, S. (2004b): *FM indlæg ved DIIS konference om "Democratisation and Security in the Middle East" den 6. December 2004*, www.fmn.dk

Gade, S. (2004c): *Forsvarsministerens indlæg i forbindelse med deltagelse i paneldebat, Folkekirkens Nødhjælp, Århus den 27. oktober 2004*, www.fmn.dk

Gade, S. (2004d): *Forsvarsminister Søren Gades tale ved Udenrigspolitisk Selskab, den 4. oktober 2004*, www.fmn.dk

Gade, S. (2005): Indlæg: "Besøg hos en god allieret", *Jyllands-Posten*, den 22. oktober 2005, 1. sektion, side 8

Gade, S. (2006a): *Forsvarsminister Søren Gades tale i anledning af 61-året for Danmarks befrielse, Lysfesten på Haderslev Kaserne, 4. maj 2006*, www.fmn.dk

- Gade, S. (2006b): *Oplæg af forsvarsminister Søren Gade på Venstres antiterrorkonference, fredag d. 27. januar 2006*, www.fmn.dk
- Gade, S. (2006c): Kronik: "Myter om indsatsen i Afghanistan", *Berlingske Tidende*, den 6. september 2006, www.fmn.dk
- Gade, S. (2008): Kronik: "En indsats vi kan være bekendt", *Politiken*, den 18. august 2008.
- Gordon, C. (1980): "Afterword". I: Gordon, C. (red.): *Power/knowledge. Selected Interviews & Other Writings 1972-1977 by Michel Foucault* (pp. 229-259). Harvester Wheatsheaf.
- Hansen, L. (2006): *Security as practice. Discourse analysis and the Bosnian war*, Routledge.
- Hastrup, K. (2005): "Strukturalisme", I: Andersen, H. & Kaspersen, L. B. (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori* (pp. 304-330). Hans Reitzels Forlag.
- Heede, D. (2004): *Det tomme menneske. En introduktion til Michel Foucault*, Museum Tusulanums Forlag; københavns Universitet
- HOK: Hærens Operative Kommandos nyhedsbrev om ISAF-styrkerne i Afghanistan:
<http://forsvaret.dk/HOK/Nyt%20og%20Presse/ISAF/Pages/default1.aspx> + søg på dato
- Howarth, D. (2005): *Diskurs. En introduktion*, Hans Reitzels Forlag
- Howarth, D. & Stavrakakis, Y. (2000): "Introducing Discourse Theory", I: Howarth et al. (2000): *Discourse theory and political analysis. Identities, hegemony and social change* (pp. 1-23). Manchester University Press
- Hundevadt, K. (2008): *I morgen angriber vi igen. Danmarks krig i Afghanistan*, Jyllands-Postens Forlag.
- Jensen, A. Fogh (2005): *Mellem ting. Foucaults filosofi*, Det lille forlag
- Jørgensen, M. Winther & Phillips, L. (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Samfundslitteratur. Roskilde Universitetsforlag
- Kneer, Georg & Nassehi, Armin (1997): *Niklas Luhmann. Introduktion til teorien om sociale systemer*, Hans Reitzels Forlag
- Kristiansen, A. (2009): "NATO går i krig mod narkomafia", *Politiken*, den 8. februar 2009. Netudgave: <http://politiken.dk/udland/article645247.ece>
- Kvale, S. (1997): *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Hans Reitzels Forlag
- Laclau, E. (1990): *New Reflections on the Revolution of Our Time*, Verso
- Laclau, E. & Mouffe, C. (2001 [1985]): *Hegemony & Socialist Strategy – Towards a Radical Democratic Politics (2nd edition)*, Biddles Ltd., Guildford and King's Lynn.

- Laclau, E. & Mouffe, C. (2002): "Hinsides det sociale positivitet: antagonismer og hegemoni", I: Jensen, Carsten & Hansen, Allan Dreyer (red.): *Det radikale demokrati – diskursteoriens politiske perspektiv* (pp. 37-100). Roskilde Universitetsforlag.
- Lindgren, S. (2005): "Michel Foucault". I: Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori* (pp. 331-349). Hans Reitzels Forlag.
- Luhmann, N. (1986): "Politics", I: *Ecological Communication* (pp. 84-93), Cambridge, Polity Press
- Luhmann, N. (1992): "Operative Closure and Structural Couplings", *Cardozo Law Review*, vol. 13, pp. 1419-1441
- Luhmann, N. (1996): "On the scientific context of the concept of communication", I: *Social Science Information* (pp. 257-67)
- Luhmann, N.(2000): *Sociale systemer* (Oversat til dansk fra: *Soziale Systeme. Grundriss einer allgemeinen Theorie* [1984]). Hans Reitzels Forlag.
- Mouffe, C.(2005): *On The Political*, Routledge
- Møller, P.Stig (2003a): *Speech by Dr. Per Stig Møller, Minister for Foreign Affairs at the Conference on Development Assistance as an Instrument in the Prevention of Terrorism*, www.um.dk
- Møller, P.Stig (2003b): *Regeringens bud på nye prioriteter i Danmarks udenrigspolitik, den 6. juni 2003*, www.um.dk
- Møller, P.Stig (2003c): Kronik: "Afghanistan to år senere", *Politiken*, den 16. december 2003
- Møller, P. Stig (2004): *Udenrigsminister Per Stig Møllers tale ved DIIS- seminar i Eigveds Pakhus den 16. september 2004*, www.um.dk
- Møller, P. Stig (2006a): *Udenrigsminister Per Stig Møllers tale om globalisering på Københavns Universitet, 6. november 2006*, www.um.dk
- Møller, P. Stig (2006b) "Nybrud og opbrud", *Politiken*, den 4. januar 2006
- Møller, P. Stig (2007a): *Tale af Udenrigsministeren ved et ungdomskonvent om Europa den 25. marts 2007*, www.um.dk
- Møller, P. Stig (2007b): *Udenrigsministerens tale om dansk udenrigspolitik på Aarhus Universitet den 7. maj 2007*, www.um.dk
- Møller, Per Stig (2008a): *Udenrigsministerens indlæg under DIIS-debat den 26. juni 2008 om "Udenrigspolitiske udfordringer i det 21. århundrede*, www.um.dk
- Møller, P. Stig (2008b): *Denmark's statement at the Afghanistan conference the 12 June 2008 in Paris, Minister of Foreign Affairs Dr. Per Stig Møller*, www.um.dk

Møller, P. Stig (2008c): Kronik: "Danmark i terrorens tidsalder", *Berlingske Tidende*, den 30. november 2008.

Møller, P. Stig & Tørnæs, U. (2005): Indlæg: "Afghanistan – stemmer versus Kalashnikovs", *Jyllands-Posten*, den 18. september 2005.

Møller, P. Stig & Tørnæs, U. (2008): Kronik: "Derfor er vi i Afghanistan", *Politiken*, den 16. januar 2008.

Nissen: Interview med Oversergent Thomas Nissen den 4. december 2008 på Forsvarsakademiet, Svanemøllen Kaserne, København. Interviewet varer 55.54 minutter. Tallet der står opført i henvisningen, henviser til tidspunktet i lydfilen, der er vedlagt på CD.

Nyrup Rasmussen, P. (2001): *Statsminister Poul Nyrup Rasmussens åbningsredegørelse i Folketinget tirsdag den 2. oktober 2001 kl. 12.00*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

PPO 2007: Program- og Projektorienteringen 2007, PPO udgør Udenrigsministeriets årlige orientering til Folketingets Finansudvalg om udviklingsprogrammer. Denne findes på:
http://www.netpublikationer.dk/um/8838/pdf/PPO_2007.pdf

Rashid, A. (2002): *Afghanistan og Taleban: Islam og olie og det nye store spil i Centralasien*, Tiderne Skifter

Rasmussen, A. Fogh (2002a): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 1. oktober 2002*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2002b): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens afslutningstale i Folketinget torsdag den 30. maj 2002*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2004): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 5. oktober 2004*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2006): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 3. oktober 2006*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2007a): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets afslutningsdebat 31. maj 2007*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2007b): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 2. oktober 2007*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2008a): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens nytårstale 2008*,
<http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2008b): *Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets afslutningsdebat 11. juni 2008*, <http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2008c): *Folketingets åbningstale 7. oktober 2008*, <http://www.stm.dk/Index/dokumentoversigt.asp?o=2&n=0&t=14&s=1>

Rasmussen, A. Fogh (2009): *Nytårstale d.1. januar 2009*, http://www.stm.dk/statsministerens-nytaarstale-2009-_p_10622.html

Saussure, F. de (1983): *Course in General Linguistics*, Duckworth

Scocozza, B. & Jensen, G. (1999): *Danmarkshistoriens hvem, hvad og hvornår. Politikens étbinds Danmarkshistorie*, Politikens Forlag

STM web: Statsministeriets hjemmeside:

<http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=3&n=0&h=3&d=80&s=1>, den 15.1.09

Tørnæs, Ulla (2007a): *Regeringens udviklingspolitiske prioriteter 2008-2012, indlæg af udviklingsminister Ulla Tørnæs, 14. september 2007*, www.um.dk

Tørnæs, Ulla (2007b): Debat: "Danske soldater bygger ikke skoler", *Jyllands-Posten*, den 6. maj 2007, www.um.dk

Tørnæs, Ulla (2008a): *Speech by the Minister for Development Cooperation Ms. Ulla Tørnæs on Conference on Afghanistan 1 April 2008*, www.um.dk

Tørnæs, Ulla (2008b): *Udviklingsministerens indlæg ved mødet i Rådet for Internationalt Udviklingssamarbejde den 19. september 2008*, www.um.dk

UM (2005): Udenrigsministeriet (Danida): *Afghanistan – Danmark Partnerskab. Strategi for udviklingssamarbejdet*. www.danida-publikationer.dk

UM (2007a): Udenrigsministeriet: *Factsheet Denmark – Foreign Policy*

UM (2007b): Udenrigsministeriet: *Styrkelse af det danske engagement i Afghanistan – fokus på Helmand*

UM (2008a): Udenrigsministeriet: *How can a phone assist development?*

UM (2008b): Udenrigsministeriet: *Work-In-Denmark – Career development and family life in Denmark*

UM (2008c): Udenrigsministeriet: *How do we prevent human rights violations?*

UM&FM (2007): Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet: *Den danske indsats i Helmand 2008*.

UM&FM (2008): Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet: *Den danske indsats i Afghanistan 2008-12*, www.danida-publikationer.dk

Villadsen, Kaspar (2007): "Foucault. Den bevægelige vefærdskritik". I: Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar: *Magtens Former* (p. 16-42). Hans Reitzels Forlag.

Wæver, Ole (2000): "Europæisk sikkerhed og integration: en analyse af franske og tyske diskurser om stat, nation og Europa", I: Dyrberg, T.B.; Hansen, A.D. & Torfing, J. (red.) (2000): *Diskursteorien på arbejde* (p. 279-317), Roskilde Universitetsforlag.

BILAGSLISTE

Følgende bilag er at finde på den vedlagte CD:

SKRIFTLIGE DOKUMENTER:

Bilag 1: De overordnede mål med den danske indsats.

Bilag 2: Professional Legal representation for Women.

Bilag 3: Courses for Women.

Bilag 4: Courses for Women II.

Bilag 5: Skills Training for Women.

Bilag 6: AIHRC. Project document.

Bilag 7: Primary Education Programme, Programme document 2003.

Bilag 8: Primary Education Programme, Mid-year report 2006.

Bilag 9: Remedial Education for Girls.

Bilag 10: Water, hygiene promotion, and kitchen gardens.

Bilag 11: Programme Document on Extension of Danish support to Education in
Afghanistan 2007 – 2008.

Bilag 12: Mailkorrespondance med Pernille Mortensen, ambassadesekretær ved den
danske ambassade i Kabul.

NB: Når der henvises til sidetal i bilagene, henvises til sidetallet i originaldokumentet og ikke til sidetallet i pdf-versionen.

INTERVIEWS:

1. Interview med Oversergent Thomas Nissen, foretaget den 4. december 2008 på Forsvarsakademiet, Svanemøllen Kaserne. Interviewet varer 55.54 minutter.
2. Interview med fuldmægtig i Udenrigsministeriet Pernille Dueholm, foretaget i Udenrigsministeriet den 3. februar 2009. Interviewet varer 55.52 minutter.
3. Telefoninterview med Seniorrådgiver i Udenrigsministeriet Kristian Kirkegaard Edinger, foretaget den 4. februar 2009. Interviewet varer 7.55 minutter.